

DOMÁCÍ NÁSILÍ – STARÉ PROBLÉMY, NOVÁ ŘEŠENÍ?

SBORNÍK Z KONFERENCE POŘÁDANÉ ORGANIZACEMI
FRIEDRICH-EBERT-STIFTUNG, PROFEM A ROSA
26. LISTOPADU 2001 V PRAZE

A 03 - 01037

DOMÁCÍ NÁSILÍ – STARÉ PROBLÉMY, NOVÁ ŘEŠENÍ?

SBORNÍK Z KONFERENCE
pořádané organizacemi
Friedrich-Ebert-Stiftung,
proFem a ROSA

26. listopadu 2001 v Praze,
která proběhla v rámci
16 akčních dnů

OBSAH

I. ÚVOD

Jenom další konference?	6
Marie Lienau, Profem o. p. s., Praha	

Intervenční projekt – další krok k prosazení nepřípustnosti násilí na ženách

Marie Vavroňová, ROSA, Praha	8
------------------------------	---

II. REFERÁTY

Vývoj „Spolkového zákona na ochranu proti násilí v rodině“ a jeho vliv na osoby postižené násilím, Elfriede Fröschl, Wiener Verein der Frauenhäuser e. V., Vídeň	11
--	----

Rakouský zákon o domácím násilí a jeho realizace

Albin Dearing, předseda rakouské Prevenční rady proti domácímu násilí, rakouské ministerstvo vnitra, Vídeň	18
--	----

Ke starým cílům na nových cestách. Berlínský intervenční projekt proti domácímu násilí

Ines Meyer, koordinátorka projektu BIG e. V., Berlín	38
--	----

Institucionální reakce na domácí násilí ve Spolkové republice Německo

Gabriela Illigens, Senát města Berlín, oddělení práce, sociálních věcí a žen	44
--	----

Násilie páchané na ženách a jeho důsledky

Prečo sú práve ženy „vhodnými“ oběťami „partnerského“ násilia?	
Eva Sopková, Profamília, Humenné	49

III. PRÁCE V SEKCÍCH

Dokumentace k sekci „Právní situace k problematice domácího násilí v České republice“

Marie Lienau, Profem o. p. s., Praha	54
--------------------------------------	----

Jak dál v právní úpravě domácího násilí?

Marie Lienau, Jitřina Voňková, Praha	56
--------------------------------------	----

Bezpečnostní plán pro ženy ohrozené násilím

Zdena Prokopová, ROSA, Praha	60
------------------------------	----

Zkušenosti Psychosociálního centra Acorus

Zdena Bednářová, Acorus, Praha	63
--------------------------------	----

IV. INFORMACE O POŘADAJÍCÍCH ORGANIZACÍCH

	66
--	----

V. OSTATNÍ KONTAKTY

	70
--	----

Vydáno Friedrich-Ebert-Stiftung e. V., zastoupení v České Republice

Copyright © by Friedrich-Ebert-Stiftung e. V., zastoupení v České Republice, 2002

Redakce: Nicole Borůvka, Veronika Hubková, Markéta Krausová (Friedrich-Ebert-Stiftung)

Marie Lienau (profem), Marie Vavroňová, Zdena Prokopová (ROSA)

grafická úprava, obálka a fotografie: © Jana Štěpánová, 2002

TENTO SBORNIK je souborem příspěvků
a výsledků konference na téma:

DOMÁCÍ NÁSILÍ – STARÉ PROBLEMY, NOVÁ RESENÍ?

26. 11. 2001, Parlament ČR

V České republice působí Friedrich-Ebert-Stiftung od roku 1991. Úlohou jejího zdejšího zastoupení je podpora společenského a politického dialogu. Přispívá tak k vytváření pluralitní demokracie a právního státu s veřejnou správou, která je vstřícná vůči občanům. Zároveň se snaží napomáhat rozvoji jak na poli hospodařském a sociálním, tak rozvoji občanské společnosti. V jejím zájmu je také podpora dialogu a výměny zkušeností se sousedními státy.

Domácí násilí, které se z velké části obraci proti ženám a dětem a odehrává se v takzvaném soukromí, porušuje lidská práva. Dodržování lidských práv je trvalou součástí vyspělé občanské společnosti. Jedním z cílů Friedrich-Ebert-Stiftung je podpora rozvoje právě takové občanské společnosti a snaha o zprostředkování komunikace mezi jejími různými složkami.

Boj proti domácímu násilí ale není soukromá záležitost. Pokládáme proto za důležité přinášet na veřejnost téma, která dosud byla tabuizována a o kterých se nepatřilo rovinout diskusi.

Z toho důvodu jsme se rozhodli touto konferencí podpořit práci neziskových organizací ProFem a Rosa.

Za Friedrich-Ebert-Stiftung
Veronika Hubková a Nicole Borůvka

MARIE LIENAU, profem, o. p. s., Praha

Když před několika lety poprvé na veřejnosti vystoupily ženské a jiné neziskové organizace proti domácímu násilí, dokázaly se v médiích poznámeč ve smyslu „to je problém Západu, to my u nás nemáme“. Časy se mění, lidé se učí i neustálá osvěta neziskových organizací jistě přispěla ke změně náhlenu nejen odborné veřejnosti. Řešení problematiky domácího násilí se stalo i pro vládu České republiky jednou z jejich priorit.

Co se ale skutečně změnilo pro ženy, které jsou často dlouhá léta terčem fyzických, psychických a sexuálních útoků svých partnerů, od prvního veřejného prohlášení Koordinárního kruhu prevence násilí na ženách? – Azylové domy pro ženy s dětmi s utajenou adresou v ČR dosud tématu neexistují, zákonodárnství nedokáže oběti dostatečně ochránit, násilníci jsou jen těžko postižitelní, sociální systém je vůči obětem neflexibilní a nedostáčející. Děti se vztahují, kde panuje násilí vůči slabšímu partnerce/ovi, nejsou dostatečně zohledňovány.

To nevyštěl ani žádná vládou plánovaná velká veřejná kampaň proti domácímu násilí, nebude-li zapojena do dalšího konceptu. Trvalá telefonní linka provozovaná od září 2001 Bílým kruhem bezpečí ČR Právní poradna pro ženy-oběti násilí projektu AdvoCats for Women/profem z Prahy mohou v této neutěšné situaci oběti utěšit a v určitých akutních případech jim pomoc udělat první kroky. Ale situaci obětí zásadně přilis nezmění, nezmění-li se brzy celkový přístup k problematice domácího násilí a nepodaří-li se vypracovat koncept, který by celorepublikový (nejen) ženy-oběti domácího násilí a jejich děti dostatečně ochránil, ale i potrestal násilníky, učinil je za své činy zodpovědnými a dal jim žánci pro nové chování.

Hledání cest pro řešení se přítom nemusí odehrávat na „poli neoraném“. V sousedních státech, především v Rakousku a Německu, se na problematice domácího násilí začalo pracovat již před mnoha lety, před několika lety pak obě společnosti přistoupily k novým formám přístupu celé společnosti k domácímu násilí: k aktivní spolupráci všech zúčastněných složek společnosti. Závažná víceletá spolupráce státní sféry s neziskovými (nejen ženskými) organizacemi přinesla výsledky, které život obětem skutečně usnadňují a pachatele činni zodpovědnými. Modelový projekt německé vlády a berlínského Senátu „Berlínský intervenční projekt proti domácímu násilí“, jehož výsledky vedly ke změně spolkové legislativy a berlínské intervenční praxe, by mohl být příkladem i pro změny v přístupu k dané problematice také v České republice. Stejně tak by se Česká republika mohla přiúčit v Rakousku, kde je boj proti domácímu násilí zakotven jak legislativně, tak sociálně a politicky.

Úmyslem konference „Domácí násilí – staré problémy, nová řešení?“, uspořádané 26. 11. 2001 v parlamentních prostorách klubu ČSSD ženskými neziskovými organizacemi profem, o. p. s. a obč. sdruž. ROSA, bylo práve toto seznámení s iž vyzkoušenými a úspěšnými koncepty našich sousedů. V České republice je samozřejmě téma všechno jinak:

► Úvahy o legislativních změnách a vytvoření dostatečného právního zámezí pro řešení tak závažného porušování lidských práv, jakým domácí násilí bez sporu je, jsou zce-

la v začátcích a věnují se jim především neziskové organizace. Vláda a Parlament ČR se mezičim rozhodly vykázat nové kodifikace trestního zákonodárství, do kterého podle všech známek pojem, resp. definici domácího násilí zahrnovat nehodí.

► Sociální dopady násilných činů v rodinném a rodině blízkém okolí nese stát, ale nepojmenováním problému, nedostatečnou statistikou, a tím pádem i nevýčíslitelnými napáchaných škod k nim přistupuje jen velmi neefektivně.

► Oběti domácího násilí (z 94 procent ženy, dále pak děti, ale i osoby staré či nesvěpárné) nemají dostatečnou ochranu. Policie problem zná, ale neví, kam s ním. Chybí jí znalosti, pochopení a skolení, chybí zařízení, kam by mohla oběti odskádat. V soudcovské sféře tomu není jinak.

► Vůči pachatelům stát vystupuje neptesvědčivě až liknavě. Jak jinak je možné vysvětlit si např. při trestním činu znásilnění, že v prvním odstavci týkajícím se právě nejtěžší formy znásilnění (a odusížící pachatele až k 8 letům vězení) musí být dán výslovný souhlas oběti ze zahájením trestního stíhání?

Problémům už ale není nezaložný a nepochopení problematiky, nýbrž neochota jednat. Dílčí návrhy neziskových organizací o zavedení pojmu domácí násilí do trestního zákonodárství „stát“ s argumentem nutné komplexity zamítá, na komplexnější přístup k adekvátnímu řešení i v ČR „nemá penze“ (viz návrhy neziskových organizací týkající se intervenčního projektu), pro špičkové politicky ky je domácí násilí „vedlejší záležitostí“ (vzhledem k nákupům zbytečných letadel a rozpadům různých koalic).

► Rakouský a německý model na konferenci představeny byly. Skutečně hodnotný příspěvky zástupců a zástupců jak státní, tak neziskové sféry k domácímu násilí v dokumentaci zveřejňujeme.

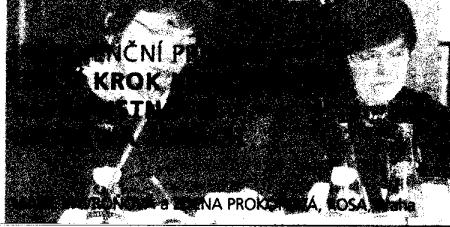
► Konala se i diskuse se zástupci a zástupkyněmi politických stran, ale příspěvky poslankyně a poslanců k tematice byly tak všeobecná a témaž marginálního rázu, že nestojí za to je zveřejňovat. Předsedkyně Unie svobody se pozvala na diskusi iž předem vynutila s argumentem, že jsou důležitější problémy.

► V právní a sociální sekci se na konferenci diskutovaly příputy ke komplexním řešením i v České republice. Některé z výsledků v dokumentaci naleznete, na jiné (např. komplexní právní analýzu problematiky domácího násilí) zde naleznete odkazy. Výsledkem práce v sekci bylo bohužel i zjištění, že neziskové organizace pracují v této sféře většinou bez podstatnějšího financování státu, ale pestro jsou to právě ony, které se snaží obětem pomáhat a které i českému státu ukazují cestu.

Marie Lienau, profem, o. p. s. – projekt AdvoCats for Women

Stovky žen, které se obracely na občanské sdružení ROSA a proFEM, o. p. s., spojovaly společný problém – jak se vypořádat s jevem, který doprovází jejich život – s některou z form násilí. Obě organizace se snažily během uplynulých sedmi let pomáhat ženám nařízeným východisku. Aktivitky těchto organizací, spolu s právničkami, psycholožkami, socioložkami, novinářkami, však narážely na zásadní problém.

Zatímco ženy – ať už ve formě psychické, fyzické či sexuální – je celospolečenským jevem vyskytujícím se napříč společností a zasahujícím ženy všech profesí a bez rozdílu věku, pomoc i řešení a hlavně prevence jsou nedostatečné. Reakce na projevy násilí jsou v české společnosti často protikladné. Od hlostejných přes názor, že je to vnitřní záležitost rodiny, po snahu aktívne ženám pomoci. Obdobně nejednotná a nedostávající jsou i reakce státní správy. Od malé chuti měnit zákony, aby účinně postihovaly násilí na ženách, po snahu podpořit neziskové, feministické organizace, které jako první na problém otevřely poukázky. V praxi to znamená, že ženy–oběti domácího násilí a jejich děti musejí prchat ze svých bytů a skrývat se v azylových zařízeních, a to za minimální podporu a pomocí. Podpora obětem je organizována několika neziskovými organizacemi.

Tyto poznatky vedou k tomu, že chybí ucelený program, který by sjetnotil tu část společnosti, pro kterou je násilí na ženách nepřipustnou formou jednání, a současně se pokusil proti násilí a jeho akterům programově postupovat od změny zákonů po aktivní preventci. Výsledkem bylo hledání inspirace v zemích Evropské unie, konkrétně v Rakousku a Spolkové republice Německo – jmenovitě v berlínském programu celospolečenského postupu a uznání nepřipustnosti násilí na ženách. Snaha výstupila v návrhu modelu českého intervenčního projektu.

Obě organizace – ROSA a proFEM – český intervenční projekt v současné době předkládají české vládě.

VÝHODISKÁ

Intervenční projekt hledá nedostatky ve společenském systému, který pripouští násilí na ženách a odhaluje nedostatky při řešení situací, ve kterých se ocítá žena–oběť násilí. Diskusi mezi nejrůznějšími složkami společnosti hledá, jak mezery v systému vyplnit.

Nestačí totiž jen podporovat oběti domácího násilí, vytvářet nová centra pomoci, telefonní linky, rozvíjet sociální dárky a azylové domy. Především je třeba razantně omezit prostor pro násilné partnery jako výraz zásadního nesouhlasu společnosti s násilním jednáním. Ekonomicky, společensky a právně násilné partnery znevýhodnit, a tak především poslat postavení oběti násilí. Současně při působení na mladou generaci od základní školy prosazovat nepřipustnost násilí vůči ženám jako formy vztahů mezi partnery.

To předpokládá, aby všechni, kteří s domácím násilím či násilím na ženách přicházejí do styku – policisté/ky, soudci/ky, zdravotníci/ce, právničky, sociální pracovníci/ce, učitelé/ky, představitelé místní a státní správy –, věděli, jak reagovat na projevy násilí, a v případě, že tento jev osobně

nepovažují za závažný, díky změně legislativy i společenskému tlaku také tak reagovat museli, aby zákony a legislativní opatření byly jednotně vykládány a aplikovány.

To předpokládá:

- ▶ shodu společnosti na definici domácího násilí a jeho kodifikaci a na tom, že násili na ženách není soukromou záležitostí ženy, rodiny, partnerského svazku;
- ▶ jasný program koordinovaného postupu proti domácímu násilí ve všech složkách společnosti;
- ▶ násilí na ženách odsoudit jako společensky závratnější způsob jednání, které představuje porušení základních lidských práv, veřejné manifestovat netoleranci společnosti vůči domácímu násilí a násilí na ženách a zavázat stát, aby násilí na ženách postihoval;
- ▶ prostřednictvím sankcí učinit násilníky odpovědnými za své jednání;
- ▶ poslat právu žen, které se staly obětí násilníka, vytvořit podmínky, které zaručí komplexní ochranu a dostatečnou podporu žen a jejich dětí;
- ▶ zajistit programy, které by pomohly těm mužům, kteří chtějí změnit vztah s násilím, nařídit možnost odborné pomoci;
- ▶ prosazovat preventci a výchovu v smyslu nepřipustnosti domácího násilí. Zahrnout do školních stanov i výuku vztahů v rodině a do vysokoškolského programu přípravy právníků, zdravotníků, sociálních pracovníků, učitelů i úředníků výuku o domácím násilí;
- ▶ poslat pozici žen ve společnosti, zvýšit jejich podíl na řízení a chodu společnosti i státu.

CÍL

Jasný program koordinovaného postupu proti domácímu násilí a násilí na ženách ve všech složkách společnosti.

PŘEDPOKLAD ÚSPĚCHU

- 1) politická vůle k řešení problému napříč politickým spektrem
- 2) spolupráce státní a nestátní sféry
- 3) konečně výsledky projektu musí vycházet z poznatků zdola – tedy z praxe, na které bude reagovat sféra rozhodování a zákonodárná
- 4) systematické proškolení a specifikace práce s oběťmi domácího násilí
- 5) podpora projektu ze strany médií

PRŮBĚH PROJEKTU

Na všechny úrovně, tedy místní, krajské, celostátní, propojit ty, kteří rozhodují v oblastech, jež se problematicky domácího násilí dotýkají. To znamená představitelé školství, zdravotnictví, policie, vnitřní, justice, místní samosprávy, státních institucí a neziskového sektoru. Současně je třeba tyto představitelé proškoleni v problematice domácího násilí.

Výsledkem diskusí musí být – konkrétní poznatky z praxe, jak změnit současnou situaci obětí:

- 1) co mohou ihned za stávající legislativy a podmínek změnit sami pracovníci jednotlivých resortů na místní, krajské a celostátní úrovni, pokud k tomu budou motivováni nebo jim to bude uloženo jejich nadřízenými;

Marie Vavroňová, ROSA

- 2) co je třeba změnit v systému zákonů, předpisů a organizací řízení v této oblasti, ale co nemohou konkrétní představitelé státní správy a pracovníků dalších oblastí sami změnit;
- 3) přijetí zákonů, jejichž formulace využívá potřeba praxe, a nikoli sebeosvícenější politik sám o sobě;
- 4) dosprát k tomu, že na všech úrovních řízení a státní správy budou pracovníci, kteří budou mít povědomí, jak s násilím pracovat. Ti, kteří nebudou přes různé výcviky a osvětu ochotní domácí násilí a násilí na ženách považovat za problém, budou nuceni dodržovat a aplikovat zákony, které zajistí oběti i násilnému partnerovi odpovídající postavení a postih;
- 5) vytvoření ukázkového modelu společného řešení problematiky domácího násilí na jednotlivých úrovních.

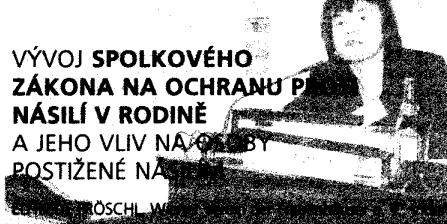
CO ZMOHOU INTERVENČNÍ PROJEKTY?

- O násilí se začne veřejně hovořit, a to v celé společnosti.
- Přispějí k vytvoření postavení žen a mužů ve společnosti.
- Formulují se a následně prosadí konkrétní zlepšení situace žen-objektu domácího násilí, protože se z dosud rozštípené a nedostatující pomoci i prevence stane fungující celospolečenský systém pracující na základě spolupráce státní sféry a neziskového občanského sektoru.
- Poskytne se větší pomoc téměř mužům, kteří chtějí ze svého života násilí odstranit.
- Prevence násilí a informace o jeho nepřijatelnosti se stanou součástí běžného života.
- Intervenční projekty musí vést k vytvoření širokého celospolečenského konzenzu proti násilí, který se bude opírat o ucelený a fungující systém legislativy, státní správy a neziskového sektoru, které současně postihnou jeho pachatele a účinně pomohou oběti.
- Domácí násilí, násilí na ženách, obecně netzí jednou provždy vykoření, zakázat. Lze však výrazně omezit jeho akční rádius, pomoc snížit jeho četnost a umožnit jeho obětem prožít další část svého života v důstojných podmínkách bez násilí.

VÝVOJ SPOLKOVÉHO ZÁKONA NA OCHRANU PRO NÁSILÍ V RODINĚ

**A JEHO VLIV NA SPOLEČENSTVÍ
POSTIŽENÉ NA ŽENY**

OSCHI W.

Jistě není náhodou, že se tato konference koná u příležitosti šestnácti mezinárodních dní proti násilí na ženách. A právě proto jsem obzvláště potěšena pozváním a možností poreferovat o postupném vývoji strategií proti násilí na ženách v Rakousku.

Tato konference opět ukazuje, že téma násilí na ženách v manželství a partnerském svazku již není tabuizovaným tématem a že se i ve východní Evropě pustili do boje proti předsudku, že takzvané domácí násilí je jen okrajovým tématem společnosti, a tudíž může být opomíjeno.

Můžeme vycházet z toho, že v zemích EU žije 170 milionů dívek a žen. Těch několik málo empirických studií, které se zabývají násilím na ženách, hovoří o tom, že asi 42–56 milionů žen a dívek je postiženo mužským násilím. Ve Švédsku je dle statistik každých 20 minut bita jedna žena, každých 10 dní umírá jedna žena rukou muže, který jí byl blízký (60 % všech vražd ve Švédsku). Ve Španělsku umírá každých 6 dní jedna žena, která byla zabitá svým mužem. Nejvíce násilných činů je spácháno v rodinném svazku a v nejbližším sociálním prostředí. A obětí nejsou jen ženy. Děti tyraných žen jsou vždy násilím postiženy také – buď přímo, či nepřímo. Jak anglické, tak i americké studia ukazují, že v 70 % případů tyraní žen jsou děti bezprostředně postiženy násilím. A tím mäsivnější je násilí vůči ženám, tím mäsivnější jsou týrány i děti (Bowker, Arbitel, Mc Ferron, 1988, Hester, 1999).

Tato čísla ukazují, že násilí na ženách je závažným společenským problémem a způsobuje i obrovské ekonomické a sociální výdaje. Jedna holandská studie došla k závěru, že v důsledku násilí mužů na ženách ročně stát nese škody přesahující 200 milionů euro. Švýcarská studie zjistila, že i následné náklady násilí dosahují 400 milionů švýcarských franků (Godenzi, Yordanis, 1998).

Významným krokem správnym směrem bylo, když 4. světová konference žen definovala ve svém závěrečném dokumentu násilí vůči ženám a dívkám jak v soukromí, tak i na veřejnosti jako porušení lidských práv.

Důležité také je neopomíjet obrovské fyzické a psychické ranění ženy postižené násilím a to, nakolik je ztížen její další život.

Často se u týraných žen očekává, že rychle překonají a zapomenou i na závažné násilné činy. Tento požadavek má podle mého názoru mnoho společného se společenskými normami a předsudky – které jménem neoliberalního idealistického obrazu zdravé rodiny násilí popříají a tabuizují.

Takový postoj jasné vyzdvihuje, co dokázaly předešlými ženy – ženy v hnutí za azylové domy pro ženy – v posledních 30 letech. Rozhodly jsme se podívat se otevřeně na násilí na ženách a děláme vše proto, aby téma násilí na ženách již ve veřejné diskusi nezaniklo a aby se změnila sociální, právní a ekonomická situace postižených žen.

V mnoha zemích se s veřejností pracovalo kontinuálně a lobovalo se, aby se poukázaло na strukturální a individuální násilí – naším cílem však bylo předeším násilí eliminovat.

Musíme však přiznat, že toho jsme nedosáhly nebo ještě nedosáhly, ale některé podstatné kroky do budoucnosti bez násilí jíž ženami i několika angažovanými muži probojovány byly.

Je pro mě velmi důležité naznačit celý proces změn v boji proti násilí na ženách v Rakousku, protože ten jak je dle mého názoru možné vysledovat i celkový vznik takzvaného zákona o ochraně proti násilí.

RAKOUSKÁ SITUACE

V Rakousku se počátkem 70. let podařilo dostat problém násilí vůči ženám na veřejnost. Byly založeny první azylové domy pro ženy a nouzové linky pro znásilněné ženy. Pracovnice této „průkopnických zařízení“ citily odpovědnost za kontinuální práci s veřejností a lobování v této oblasti.

V následujících desetiletích byly angažované ženy zaměstnány budováním této zařízení, jejich finančním zajištěním (což se podařilo jen rudimentárně) a zpracováním způsobů práce při podpoře týraných žen a jejich dětí.

Koncem 80. let začal nový proces hledání (srov. Brückner 1996). Nepotvrdila se představa průkopnic, že azylové domy pro ženy jako bezpečné místo pro ženy a děti hledají ochranu na konci povedou k ukončení násilí. Azylové domy pro ženy sice byly „upomínkou“ společnosti, ale pro postavené ženy představovaly i přes veškerou podporu a získané poslání také slepu uličku. Ženy a děti musely uprchnout z vlastního bytu, příšly o své sociální prostředí (pracoviště, školu, škola) a byly většinou odloženy od svých přátel a přítelkyní, zatímco pachatel nerušeně okupoval byt a také jej velmi často demoloval.

Zakladateli hnutí azylových domů pro ženy rychle pochopily, že je nutné hledat i jiné partnery pro kooperaci v boji proti násilí vůči ženám.

Mnohé rozhovory s postiženými ženami ukázaly, že především policie byla a je tím, kdo při intervenci v případě násilí hrál a hráje podstatnou roli. Nemám dostaček času na to, abych naznačila vývoj ve spolupráci s policejní výkonnou složkou v Rakousku, ale chtěla bych na tomto místě zdůraznit, že zkušenosť nashromážděná za posledních 12 let spolupráce s policií nemalo měru přispěly k vypracování zákona o ochraně proti násilí v roce 1997.

V roce 1993, kdy došlo k následujícím událostem, měly pracovnice azylových domů pro ženy častěji možnost veřejně vyjádřit svou nespokojenosť se situací postižených žen a dětí.

V rámci kampaně proti násilí „Test the West“ seznámily rakouské aktivistky tehdejší ministerstvo pro záležitosti žen s takzvaným modelem DAIP (Duluth Abuse Intervention Project) a měly možnost vyměnit si názory se zástupkyněmi tohoto projektu a přemyšlet o strategiích, které by snad mohly být aplikovány v Rakousku.

Společně s tehdejší ministryní pro záležitosti žen jsme začali intenzivní lobování za koordinovaný intervenční pakt, který sledoval především dva cíle: ochranu a bezpečí pro oběti násilí a důsledky pro pachatele násilí.

PACHATELÉ MUSEJÍ ODEJÍT – NOVÝ SPOLOKOVÝ ZÁKON O OCHRÁNĚ PROTI NÁSILÍ¹⁾

Vznik tohoto zákona představoval pro různé oblasti „revoluční“ změnu.

Za prvé bylo velkým úspěchem, že se zástupkyně hnutí azylových domů pro ženy podílely na vypracování zákona; to znamená, že postižené dostaly jeden „hlas“ a mohly své požadavky a zkušenosť předložit při vypracování nového zákona – což skutečně není samozřejmé v krajině zákonodárny.

Za druhé byla nová i metoda zpracování zákona: na návrhu pracovaly čtyři pracovní skupiny (policie, občanské soudy, trestní soudy a intervenční střediska). Ve všech pracovních skupinách

seděly zástupkyně azylových domů pro ženy a zajišťovaly, aby se pozornost soustředila na potřeby a situaci postižených žen.

PODSTATNÉ ZNAKY NOVÉHO ZÁKONA

Nejdůležitější součástí nového zákona je právo na vypovězení z bytu prostřednictvím policie zakotvené v zákoně o pořádkové službě policie (SPG), který v Rakousku upravuje pravomoci policie. V § 38a je nyní řečeno: „Dá-li se na základě určitých skutečností, především předcházejícímu nebezpečnému útoku, předpokládat, že dojde bezprostředně k nebezpečnému napadení života, zdraví či svobody, pak jsou orgány veřejné pořádkové služby oprávněny ohroženou osobou, jež je zdrojem nebezpeče, vykázat z bytu a z bezprostředního okolí bytu, ve kterém bydlí ohrožená osoba. Přitom mu musí sdělit, na jaký prostor se vykázání vztahuje; tento prostor je stanoven podle požadavků účinné preventivní ochrany.“ (§ 38a, odst. 1 SPG)

Postižené osoby tedy nemusí předložit ani žádost či nějak souhlasně vyjádřit svou vůli, jedná se o rozhodnutí policie učiněné podle určitých kritérií.

Tento zákon chrání všechny osoby žijící v jednom bytě, přičemž mezi nimi nemusí existovat přibuzenský vztah. Tedy možná z jeho vlastního bytu vykázat například i pronajímatelé, který vystupuje násilné vůči své podnájemnici; majetkové poměry nehrájí žádnou roli.

Zákaz vstupu do bytu vydaný policíí platí maximálně deset dní. V této lhůtě se postižená žena může rozhodnout, zda potřebuje delší ochranu, o kterou pak musí zažádat u příslušného obvodního soudu. Soudní opatření může být nejrůznějším druhem. Nejdůležitější pasáž nového zákona říká: „Současnou osobou, jež svému blízkému přibuznému fyzickým napadením, výhružkou fyzického útoku nebo chováním znacně ohrožujícím psychické zdraví znemožňuje další soužití, na návrh přibuzného

1. příkazat opustit byt a jeho bezprostřední okolí,
2. zakázat vstup do bytu a jeho bezprostředního okolí, sloužit-li byt k uspokojování nezbytné potřeby bydlení žadatele.“ (§ 38b2, odst. 1 EO)

Dále má soud možnost násilníkovi, 1. zakázat pobyt na určitých vyznačených místech a 2. příkazat, aby se vyuvaroval setkání a kontaktního žadatele, pokud proti tomu nestojí vážné zájmy žadatele protivníka.“ (§ 38b2, odst. 2 EO)

Jsou-li násilním postiženy děti, může být žádost o přechodné opatření předložena i prostřednictvím sociálního úřadu pro mládež.

Soudní opatření je zprvu vydáno na tři měsíce. Může být prodlouženo, pokud je ke konci tříměsíční lhůty předložena žádost o rozvod nebo o vystěhování v případě nemanželského svazku. V každém případě platí předbežné opatření až do ukončení lhůty.

Iniciátorkou/ iniciátorkami nového spolkového zákona o ochraně proti násilí bylo jasné, že zákon sám nebude stačit, nýbrž že je zapotřebí doprovodných opatření, jako jsou školení a přesvědčování práce. Příkladný byl v tomto případě postup výkonného policejních složek: ve velmi obširném školícím programu byly všechny skolitelky/skolitely k provedení školení a kurzy pak absolvovaly všechny všechny policistky/policisty ve výkonné službě v Rakousku. I zde se jednalo o průkopnickou práci, protože tak intenzivní skolení nejsou nikdy běžná ani v případě nových zákonů. Skolení se jako skolitelky zúčastnily i pracovnice ženských zařízení. Vedle právnických informací bylo společným cílem zprostředkovat při kurzech také „filozofii zákona“: nikoli oběti, ale pachatelé mají něst důsledek násilí a policie je odpovědná za ochranu a bezpečí obětí.

Jelikož je v tradičním Rakousku ještě velmi hlbouc zakořeněno patriarchální základní právo neomezené moci „pána domu“, počítalo se při prosazování zákona se značným odporem. Při skoleních se pak rovněž projevilo, jak důležitá je příprava a diskuse o nových opatřeních, která od policistů a policistek ve výkonné službě skutečně výzadovala velkou změnu myšlení, aby myní na domu, majitele a dokonce i sedláčky vykázaly z jeho dvora, pokud nebezpečí vycházel z něj.

1) Spolkový zákon o ochraně proti násilí v rodině – GeSchG, Spolková sbírka zákonů 759, ročník 1996, vydaný dne 30. prosince 1996.

Vedle kurzů byla ještě připravena i organizační realizační opatření, jako je sestavení přesné dokumentace o zásazích v případě násilí v rodině a jmenování policistek pro kontakt s rodinami, které byly mj. odpovědné za kontakt s ostatními institucemi a měly ji usnadňovat.

I pracovnice azylových domů pro ženy, sociálního úřadu pro mládež a jiných zařízení absolvovaly vzdělávání opatření, při kterých byly zprostředkovány cíle konkrétní praktické směrnice o tom, jak by nejlépe měly vypadat žádosti podle nových zákonů. Navíc se intenzivně pracovalo s veřejností.

ČTYŘI ROKY ZKUŠENOSTÍ S NOVÝM ZÁKONEM

Od 1. května 1997 až do 31. prosince 2000 byla dle statistik Spolkového ministerstva vnitra shromažďována čísla o aplikaci zákona o ochraně proti násilí:

	1998	2 673	252	123	žádné údaje
	2000	3 354	430	žádné úd.	7 638

Nový zákon je tedy skutečně aplikován čím dál tím více, i když se také usuzuje, že by mohl být aplikován ještě častěji, než jak tomu bylo doposud. Praxe svědčí o tom, že překázkou při aplikaci je především značná nákladnost – vykázání z bytu musí policie velmi obsírně zdokumentovat. Proto jsou preferována méně nákladná řešení, což je především takzvané „urovnání sporu“, při kterém se policistka snáší situaci uklidnit.

Prestupky proti vykázání z bytu kupodivu nejsou četné, zdá se, že trýznitel je berou zcela vážně, navíc v případě nedodržení existují další sankce až po vzeti do vazby. Vykázání z bytu vyřízené policií je tedy podle dosavadních zkušeností účinným opatřením. Navíc má i bezprostřední sociální důsledky: použití násilí je sankcionováno vyloučením. Toto opatření se tedy podobá „červené kartě“ ve fotbale, společnost reaguje na nežádoucí chování vyloučením. Heslo „červená karta pro pachatele násilí“ bylo ve fázi zavedení zákona použito při práci s veřejností.

Nová zákonné opatření však nejsou vhodná v případech těžkého násilí, jak ukázala tragická vražda jedné ženy, ke které došlo krátce po zavedení nového zákona. V tomto případě manžel své ženě několikrát téžce ublížil a ohrozoval ji několika zbraněmi. Policie i orgány spravedlnosti měly tyto informace k dispozici, přesto na něj nebyla uvalena vazba. V případě velmi nebezpečných pachatelů násilí, jako bylo tento, je zapotřebí vztít je do vazby a provést rozsáhlá ochranná opatření pro oběti, aby se zabránilo smrtelným následkům. Rozhodující významem přitom mají kritéria posuzující nebezpečnost a jejich systematická aplikace v zájmu preventce násilí (svrnej Campbell 1995).

Násilné činy v rodinném prostředí jsou stále znova podceňovány, postižené osoby jsou jen málokdy varovány. Poskytované rady často ani nepřispívají k jejich bezpečí, vybrá ještě více je ohrožují. Treba rada rozejít se s pachatelem vede ke zvýšení rizika násilí, protože nejzávažnější násilné činy jsou páchaný v období rozchodu a rozvodu.

2) Žádné údaje znamená, že v daném bodu neexistují čísla pro celé Rakousko.

ZRIZENÍ INTERVENČNÍCH PRACOVÍST

Iniciátorem nového zákona o ochraně proti násilí bylo od začátku jasné, jak je uvedeno výše, že jeden jediný zákon nebude stačit, nýbrž že bude nezbytné pro zvýšení efektivnosti účinku učinit další doprovodná opatření v zájmu podpory obětí a koordinace opatření. Proto se hned od počátku plánovalo i zřízení intervencních středisek. Iniciativa vysá z pracovnic azylových domů pro ženy, které vypracovaly koncepci založenou na Domestic Abuse Intervention Project (DAIP) z Duluth v Minnesotě. Zřízení intervencních středisek by mělo být právě zakotveno jako součást zákona o ochraně proti násilí, což se však v první fázi z ekonomických důvodů nepodařilo, protože zákon měl být „nákladově neutrální“.

V současnosti (leden 2001) existuje u Rakousku devět intervencních pracovišť pro domácí násilí, jedno v každé spolkové zemi.

Azylové domy pro ženy patří k nejdélejším nabídka pro týrané ženy a děti. Tato „stacionární“ nabídka je především zaměřena na ženy, které se – alespoň přechodně – cítí v bezpečí a vzdáleny. Podpora azylových domů pro ženy má této zájemů nabídnout alternativu k životu s násilím. Cílem je posilit ženy a děti a umožnit jim život bez násilí. Tretina až polovina žen se po pobytu v azylovém domě pro ženy vraci zase domů (svrnej Egger, Fröschl, Lercher, Logar, Sieder, 1995, Hamby, 1998). Jíž brzy ale bylo jasné, že nabídka azylových domů pro ženy není vhodná pro všechny ženy, a proto byla ještě vybudována ambulantní poradenská střediska pro ženy. Touto nabídka jsme se obrátili na novou skupinu žen a sice ty, které se budou ještě, nebo vůbec nechtějí rozjet, resp. ženy, které měly jinou možnost ubytování, ale potřebovaly ambulantní poradenskou a podporu.

Nabídka intervencních středisek jsme se dostali k další cílové skupině týraných žen, tedy k ženám, které by poradenské nebo pomocné zařízení nekontaktovaly sám o sobě. Jak ale bylo možné se k této ženám alespoň přiblížit? Jako výchozí okamžik jsme zvolili policejní zásah: když policie v případě násilí intervenci v rodině, pak násilí většinou dosáhlo ohrožujících rozměrů. Násilí se dostalo na veřejnost a v závislosti na dané situaci následovaly různé, většinou právní opatření. Málokdy se jedná o sociální intervence a často spočívají jen v tom, že se posíleným poskytováním informací o zařízeních blížeježcích pomoc, nebo jsou-li násilím postiženy děti, je informován úřad na ochranu dětí. Pokud se oběti na pomocné zařízení neobratí samy, hrozí nebezpečí, že další intervence nebudou následovat, dokud nedojde k opětovnému projevu násilí. Zášvary při násilí se opakují bez toho, že by společnost reagovala. Aby se tento koloběh násilí prolomil, jsou zapotřebí nové intervenci strategie, tzv. proaktivní přístup (pro active approach). Takové přístupy v případě násilí na ženách existují i v některých dalších zemích (svrnej Pence, Paymar, 1993, Burton, Regan, Kelly, 1998).

V Rakousku tento přístup vyžadoval změnu zákona. Z důvodu právní ochrany osobních dat nemohla policie dříve sdělovat údaje soukromým zařízením pro ochranu obětí. V novém zákoně došlo ke změně. Intervenční střediska jsou nyní policii informována o vypovězení z bytu v případě násilí v rodině a kontaktují oběti.

Dosavadní zkušenosti nasvědčují, že je často nezbytné ženy „získávat“ pomocí různých strategií a všemožného se snažit, aby došlo ke kontaktu. Právě v případě obětí násilí není dostačující jen vykávat, aby samy od sebe nalezly cestu do pomocného zařízení: prožité násilí ochromuje postižené, které často nemají vůbec žádnou silu nebo se příliš bojí a iniciativy se samy nechopí.

K proaktivnímu přístupu patří také to, že ženy jsou v pravidelných odstupech stále znožu kontaktovány (follow-up). Zde jsou cílovou skupinou ženy ve fázi rozchodu, resp. ženy, které se

Elfriede Fröschl, Wiener Verein der Frauenhäuser, e. V.

rozhodky žít s partnerem dálé. Je důležité právě této ženám i nadále nabízet pomoc a udržet kontakt. Takovým způsobem se má zabránit, aby se problém s násilím zase stal „soukromou záležitostí“. I evaluace londýnského intervenčního projektu (srovnej Burton, Regan, Kelly, 1998) nám dodala odvahu dále rozvíjet tento proaktivní přístup. Evaluace vedla ke zjištění, že ženy vímaly pozitivně skutečnost, že byly stále znova kontaktovány. Proaktivní přístup ve Vídenském intervenčním středisku dále rozvíjíme, přičemž je důležité respektovat feministickou zásadu sebeurčení ženy a nevyjet na ženu nátlak.

CO DĚLAT S PACHATELE

V posledních letech se do středu zájmu expertů a experek dostávalo stále silnější téma „Programů pro násilné muže“. Ženské hnutí stále častěji požadovalo, aby se tímto tématem zabývali i muži a chopili se iniciativy v problému násilí mužů. Tyto požadavky však zůstaly bez odezvy. Těch několik mělo ardenských středisek pro muže v Evropě je spíše orientováno terapeuticky a s problémem mužského násilí se nezabývají systematicky. Jinak je tomu v USA, kde před asi 20 lety v mnoha městech a regionech vznikaly programy pro násilné muže, které jsou na základě jiné formy práce s věřejnosti začlenily proti spoolečenskym pícnám problemu.

V USA byly meziřím na základě praktických zkušeností v mnoha federálních státech vypracovány standardy pro provádění programů pro pachatele. Dosavadní evaluaciální průzkumy odhalují, že úspěchy programů pro pachatele jsou spíše nepatrné. Jen několik malo pachatele je ochotno zúčastnit se takového programu, frekvence přerušení účasti je vysoká, někdy dokonce i tak dost krátký skupinový program pouhá 1/3 mužů, a dokonce i působení terapie je spíše (nejvíšší kvóty úspěšnosti) hovoří o 1/3 mužů, kteří přestanou vyjít fyzické násilí. Tyto výsledky nás vedou k závěru, že programy pro pachatele, resp. terapie pro násilné muže samy o sobě k ukončení násilnosti, a tím k bezpečí obětí přispívají jen málo. Aby prevence násilí byla účinná, je zapotřebí několika paralelních intervencí. Tyto pak mají „kumulativní účinek“ (srovnej Hamby 1998). Sociální důsledky a sociální kontrola jakož i koordinovaná intervence všech institucí, které se problémem zabývají, pravděpodobně působí na zastavení násilí nejsilněji.

Jednět evropské studii, v jejímž rámci byly provedeny dotazovací akce v různých evropských zemích (Kotarakos, 1999), předpokládá **46,1 % dotazovaných**, že příčinou násilí vůči ženám je provokativní chování ženy. Nezastupují tedy názor, že žádná žena se nemůže dopustit nicého, co by opravňovalo k útoku násilí. Zatímco se obětem vždy podsovuval podíl na činu, může každý pachatel počítat s tím, že bude uznán jako oběť určité situace. Pracujeme na tom, aby dotazovací akce za deset let pfimesla zcela jiné výsledky.

LITERATURA

- Aktionsgemeinschaft der autonomen österreichischen Frauenhäuser (Hg.): Informationsstelle gegen Gewalt – Tätigkeitsbericht 1997, Wien.
- Aktionsgemeinschaft der autonomen österreichischen Frauenhäuser (Hg.): Österreichische und internationale Strategien zur Prävention von Gewalt. Männergewalt gegen Frauen und Kinder, Forschungsbericht im Rahmen eines Forschungsprojektes der Jubiläumsfond der Österreichischen Nationalbank zur Förderung der Forschungs- und Lehraufgaben der Wissenschaft, Wien 1998.
- Barnett, W., Ola/Miller-Perrin, Cindy L./Perrin, Robon, D.: Family Violence Across the Lifespan. An Introduction, Thousand Oaks/London/New Delhi 1997.
- Bowker, Lee H./Arribalzaga, Michele/McFerron, Richard J.: On the Relationship Between Wife Beating and Child Abuse. In: Yllo K./Bograd M., 1988.
- Bunch, Charlotte/Reilly, Niamh: Demanding Accountability. The Global Campaign and Vienna Tribunal for Women's Rights, New York 1994.
- Bundesministerium für Frauangelegenheiten – Bundeskanzleramt: Test the West. Geschlechterdemokratie und Gewalt, Wien 1993.

Burton, Sheila/Regan, Linda/Kelly, Liz: Supporting women and Challenging men. Lessons from the Domestic Violence Intervention Project, Bristol 1998.

Canadian Centre for Justice Statistics: Juristat Service Bulletin, Vol. 14, No. 9, 1994.

Campbell, J. C. (Ed.): Assessing dangerousness: Violence by sexual offenders, batterers, and child abusers, Thousand Oaks/London/New Delhi 1995.

Council of Europe/Group of Specialists for Combating Violence against Women (EG-S-VL): Final Report of Activities of the EG-S-VL including a Plan of Action for combating violence against women, Strasbourg, June 1997.

Dearing, Albin/Haller, Birgitt: Das österreichische Gewaltenschutzgesetz, Wien 2000.

Egger, Egger/Fröscher, Elfriede/Lercher, Lisa/Logar, Rosa/Sieder, Hermine: Gewalt gegen Frauen in der Familie, Wien 1997.

European Parliament – Committee on Women's Rights: Report on the need to establish a European Union wide campaign for the prevention of violence against women, 16. Juli 1997.

Godenzi, Alberto/Yordanis, Carrie: Erster Bericht zu den ökonomischen Kosten der Gewalt gegen Frauen, Universität Freiburg/Schweiz 1998.

Hagemann-White, Carol: Violences without end? Some reflections on achievements, contradictions, and perspectives on the feminist movement in Germany, in: Klein, C.A.Renate (Hg.): Multidisciplinary Perspectives on Family Violence, London 1998.

Hague, Gill/Malone, Ellen/Dear, Wendy: Multiagency work and domestic violence, Bristol 1996.

Hamby, L. Sherry: Partner Violence: Prevention and Intervention, in: Jasinski, L. Jana/Williams, M. Linda: Partner Violence. A Comprehensive Review of 20 Years of Research, Thousand Oaks/London/New Delhi 1998.

Heiliger, Anita/Hoffmann, Steffi (Hg.): Aktiv gegen Männergewalt. Kampagnen und Maßnahmen gegen Gewalt an Frauen international, München 1998.

Heiskanen, Markku/Piispa, Minna: Faith, Hope, Battering. A Survey of Men's Violence against Women in Finland, Helsinki 1998.

Hester Marianne: Das Besuchsrecht für Kinder gewalttätiger Väter und das Problem der Sicherheit für Frauen und Kinder, in: Wege aus der Ambivalenz, Dokumentation der Fachtagung der Wiener Frauenhäuser, Wien 1999.

Jasinski, L. Jana/Williams, M. Linda: Partner Violence. A Comprehensive Review of 20 Years of Research, Thousand Oaks/London/New Delhi 1998.

Korf, Dick u.a.: Economic Costs of Domestic Violence against Women, Utrecht 1997.

Kotarakos Christine: Europeans and their opinion about domestic violence, The European Commission Women's information sector, 1999.

Pence, Ellen/Paymar: Educational Groups for Men who Batter. The Duluth Model, New York 1993.

Pence, Ellen: Moving women's safety from margins to the centre of institutional response, in: Northern Ireland Women's Aid Federation: Prevention Protection Provision. Effective Intervention in Domestic Violence, Report on a conference held on 11 and 12 of June 1997, Belfast 1997.

Schweizerische Konferenz der Gleichstellungsbeauftragten (Hg.): Beziehung mit Schlagseite. Gewalt in Ehe und Partnerschaft, 1997.

United Nations: The Beijing Declaration and the Platform for Action, Fourth World Conference on Women Beijing, China 4–15 September 1995, New York 1996.

Wiener Interventionsstelle gegen Gewalt in der Familie (Hg.): Tätigkeitsbericht 1998, unveröffentlichtes Manuskript, Wien 1999.

Yllo K./Bograd M.: Feminist perspectives on wife abuse, Newbury Park/Beverly Hills/London/New Delhi, 1989.

RAKOUSKÝ ZÁKON O DOMÁCIM NÁSILÍ A JEHO REALIZACE

ALBIN DEARING, rakouské ministerstvo vnitra, Vídeň

1. PŘEHLED RAKOUSKÉ REFORMY

1.1. UPŘESNĚNÍ PŘEDMĚTU

Na úvod několik upřesnění k předmětu následujícího referátu.

1.1.1. TRESTNÍ NÁSILÍ MUŽŮ NA ŽENÁCH V JEJICH BYTECH

Pod pojmem násilí je nutné v následujícím chápát trestní násilí, měřítkem je tedy rakouský trestní zákoník. V následujícím textu se v prvé řadě jedná o **násilí v bytech**. To ošetrují policejní-právní normy zákona na ochranu proti násilí, které rovněž poskytují návod, jak specificky postupovat proti násilí v bytech (přičemž však i nadále platí úprava předběžného opatření v pravomoci soudu rozhodujícího vůči rodině).

Referát bude pojednávat hlavně o **násilí mužů páchaném na ženách**. To odpovídá rakouské praxi zákona na ochranu proti násilí. Zhruba 90 % všech vyslovených zákazů vstupu se týká násilí muže na jeho partnerce (ženě či dřužce) nebo bývalé partnere.

1.1.2. TEMATIZACE POLICEJNÍHO ZÁSAHU JAKO DÍLČÍ FUNKCE

Základem následujícího představení rakouské reformy bude **policejní intervence**, a to proto, že první krok ze strany exekutivy má největší význam nejen jako signál toho, jaký význam přikládá stát násilí v soukromé sféře, ale rovněž pragmatically jako rychlá první intervence a nastavení výhbe pro následující proces změn.

Na tomto místě je však třeba jednoznačně zdůraznit, že vyvození **nových politických oprávnění** je pouhým výsekem z **rozsáhlé reformy** jako reakce státu a soukromých subjektů na domácí násilí. Proto je nutné nejprve představit celý projekt reformy jako rámec, ve kterém má policejní intervence, které je věnovaná následující kapitola, svůj význam a svoji funkci.

Celkovou konцепci se pokusíme představit formou dvou různých přístupů: za prvé budou uvedeny a krátce objasněny **jednotlivé části** reformy se všemi souvisejícími materiály. Potom bude následovat představení výsledku formou **chronologického přehledu** reakce institucí na známý případ domácího násilí.

1.2. ZÁKLADNÍ SOUČÁSTI PROJEKTU REFORMY

Celkový balík reformy obsahuje (v každém případě) následující části:

1.2.1. VYTVOŘENÍ BEZPEČNOSTNĚ-POLICEJNÍCH OPRÁVNĚNÍ PRO VYKÁZÁNÍ (Z BYTU) A NAŘÍZENÍ ZÁKAZU VSTUPU

Základem reformy je orgánům veřejné bezpečnosti služby poskytnout bezpečnostně-policejní oprávnění zakázat ohrožovatele (osobě, od níž nebezpečí pro jiné vychází) vstup do bytu ohrožené osoby a jeho okolí (**zákaz vstupu**); nachází-li se ohrožovatel v době užovení zákazu vstupu právě v byte ohro-

žované osoby, je zákaz vstupu spojen s **vykázáním** ohrožovatele z ohrožené oblasti (bytu a jeho bezprostředního okolí).

Zákaz vstupu trvá zpočátku deset dnů; podá-li ohrožená osoba během této doby u soudu rozhodujícího vůči rodině žádost o předběžné opatření, prodlouží se doba zákazu vstupu až do soudního rozhodnutí, nejdéle však o dalších deset dnů.

1.2.2. ROZVÍJENÍ PŘEDBĚŽNÉHO OPATŘENÍ SOUDU ROZHODUJÍCÍHO VĚCI RODINNÉ

(§ 382b EO)

Možnost dosáhnout v případě násilí muže proti své ženě předběžného opatření – ukládající muži opustit byt manželů ještě před rozvodovým řízením – existovala již před zákonem o ochraně proti násilí. Tento zákon však značně rozšířil paletu nástrojů, a to v těch směrech:

- ▶ předběžné opatření se vztahuje nejen na manžele, ale i na rodinné příslušníky v širokém pojetí;
- ▶ místní a obsahově se předběžné opatření již nevztahuje jen na byt, ale může se týkat také těch míst, kde by mohlo dojít ke střetu pachatele a oběti;
- ▶ výkon je podstatně účinnější v neposlední řadě také v důsledku možnosti pověřit jím polici.

Je-li podán návrh na předběžné opatření samostatně – nikoli v souvislosti s jiným řízením, kupř. rozvodovým – **platí toto maximálně tři měsíce**. Dojde-li k podání během hlavního řízení, platí předběžné opatření po dobu jeho trvání.

Policejní zákaz vstupu a předběžné opatření soudu rozhodujícího ve věcech rodinnych jsou sice vždy samostatnými opatřeními, jsou však zákonodárcem navázán velmi přesně harmonizovány. Tak např. při dokumentaci zášudu musí výkonné orgány zohlednit i ty okolnosti, které mohou být relevantní pro pozdější řízení podle § 382b EO.

Obdrží-li soud žádost o předběžné opatření, musí (podle polohy bytu) informovat bezpečnostní orgán, v jehož okruku se byt nachází. Byl-li v této věci vydán zákaz vstupu, musí bezpečnostní orgán bez prodlení předat dokumentaci svého zášudu soudu. Podporil-li dokumentaci vedení o ohrožení žadatele, musí soud upřistit od výše uvedené odpůrce, aby nedošlo k prodloužení předběžného opatření. Soud musí své rozhodnutí neprodleně oznámit bezpečnostnímu orgánu.

Úzká spolupráce bezpečnostních orgánů a soudu rozhodujícího v rodinnych záležitostech slouží celkově predešlím k urychlení řízení a má za cíl stoprocentní ochranu ohrožované osoby. V praxi se dobré osvědčila. Zdejší existuje dostatečný soulad týkající se cílů prevente násilí. I soudy rozhodující věci rodinny projevují vysokou dávku v přípravnou práci bezpečnostní exekuty: zamítnutí žádosti o předběžné opatření podle § 382b EO během platnosti zákazu vstupu je spíše výjimkou.

1.2.3. VYTVOŘENÍ INTERVENČNÍCH MÍST

Třetím nosným pilířem reformy je **zřízení intervenčních míst**, která musí být informována po zásahu policie a která, na základě této informace, z **vlastní iniciativy** navázou kontakt s ohroženou osobou a nabídnují jí podporu a radu (jedná se o druh intervenující sociální práce, proto toto jméno). Tato podpora má působit jako empowerment, tedy ke zlepšení bezpečnostní situace ohrožené osoby.

Vede **individuální** sociální práce případ intervencí místa v Rakousku i na **institucionální** úrovni další funkce: na jedné straně podporují jako základní platforma spolupráci mezi úřady činný-

Albin Dearing, předseda rakouské Prevenční rady proti domácímu násilí, rakouské ministerstvo vnitra

mi v daném případě a soukromými zařízeními, např. formou konferencí k daným příkladům; na druhé straně pozorují činnost a spolupráci všech zúčastněných subjektů z hlediska dotčené ženy a podávají preventivní poradnímu orgánu při spolkovém ministerstvu vnitra v zájmu účinné prevence proti násilí návrhy na zlepšení spolupráce.

Mezitím existuje v každé spolkové zemi intervenční místo (IST). Intervenční místo v Dolních Rakousích má dvě pobočky (ve Videňském Neustadtu a ve Zwettlu), intervenční místo v Horních Rakousích má jednu pobočku (ve Freistadtu).

Intervenční místa byla až do února 2000 financována spolkovým ministrem vnitra společně se spolkovou ministrynou pro záležitosti žen a ochranu spotrebitelek, a to vždy s paděšti procent. Od složení služby vlády složené z OVP a FPO dne 4. února 2000 a v souvislosti s novelizací zákona spolkového ministerstva k 1. dubnu 2000 spojenou s novým rozdělením resortů se podílí spolkový minister pro otázky sociálního zabezpečení a generaci – zodpovědný za záležitosti žen – na financování polovinou.

Některé oběti násilí najdou cestu do intervenčního místa samy od sebe a některé se do něj dostavují přes jiná pomocná zařízení. Ale ta zdaleka nejvíce část, tedy více než tři čtvrtiny klientek a klientů, je oznamena intervenčnímu místu v důsledku policejního zášazu bezpečnostními orgány.

1.2.4. PORADNÍ ORGÁN PRO PREVENTI

„Poradní orgán pro zásadní otázky prevence proti násilí“ (zkráceně Poradní orgán pro preventi) byl zřízen jednak jako strážce kooperace a jednak jako motor pro pokračování reformy – a to na základě nařízení spolkového ministerstva vnitra opírajícího se o zákon spolkového ministerstva. Je zodpovědný za vytvoření sítě státních a soukromých zařízení pracujících v oblasti prevence proti násilí. Zatím se jeho práce zaměřuje zejména na prevenci proti domácímu násilí.

Poradní orgán pro preventi podporoval a kontroloval systematické vybudování intervenčních míst, ale i realizaci jiných opatření – např. školení nebo organizaci – a navíc prováděl důležitou práci s veřejností. Poradní orgán pro preventi zodpovídá za doprovodnou kontrolu a průběžné vyhodnocování projektu reformy a v minulosti z něj vycházejí důležité impulsy pro pokračování reformního procesu.

1.2.5. PROJEKTY PRÁCE S NÁSILNÍKY

Ve studiu modelového projektu ve Vídni se nachází program pro práci s násilníky. Projekt se orientuje podle vzoru skotského projektu „Change“, který je zaměřen na kognitivní terapii chování a cíleně na kontext kontrol, zvláště na trenní řízení.

Cílem práce s násilníky je přimět násilníka k tomu, aby přebral odpovědnost za své chování, a vést ho dále k tomu, aby jeho zacházení se ženami (dětmi) bylo uctivé, empathické. Důležitou roli má zvládání tendencí minimalizovat a poplat.

Pro tento segment celkové koncepcie prevence proti násilí je rovněž významná orientace na nárok na bezpečnost jiných a úzká spolupráce s intervenčním místem, exekutivou, státním zastupitelstvím a soudu. Tato koncepcie zcela vědomě odlišuje od ostatních modelů, které pracují s násilníky izolovaně a velmi často zdůrazňují dobrovolnost účasti (jako např. projekt „Muži proti násilí mužů“ v Německu).

1.2.6. ZLEPŠENÍ PRÁVNÍHO POSTAVENÍ MIGRANTEK

V rámci rozšířlé novelizace cizineckých předpisů (rovněž v roce 1997) získaly migrantky, které se staly obětí násilí mužů v domácím kontextu, privilegován přístup na trh práce, a to nařízením umožňujícím ve zvláště závažných případech překročit maximální státem stanovenou hranici pro samostatné výdělečné osoby. V důsledku značně omezujícího řízení mohlo však toto opatření zatím využít jen velmi málo žen.

1.2.7. ORGANIZAČNÍ ZMĚNY V OBLASTI BEZPEČNOSTNÍ EXEKUTIVY

Bezpečnostní složky exekutivy nyní shromažďují již existující informace o ohrožovateli (osobě, od níž nebezpečí pro jiné vychází) a aktualizují je (pravidelně během způsobem v pořadí vedeném v řídici rádiové policejní stanici). Navíc byly v oblasti kontaktní na úrovni státu určeni kontaktní úřednice a úředníci pro otázky násilí v rodině (FAM-KOB's) jako kontaktní osoby pro oběti násilí a pro spolupracující zařízení (jako tzv. propojující organizace).

1.2.8. VZDĚLÁVÁNÍ A ZVYŠOVÁNÍ KVALIFIKACÍ ORGÁNU VÝKONNÉ BEZPEČNOSTNÍ POLICEJNÍ SLUŽBY

Pro účinnou prevenci proti domácímu násilí má školení úřednic a úředníků exekutivy význam, který všebec neustále dozadu docenit a to, zprostředkovat policistům pochození podstaty a dynamiky násilnických vztahů a situace člověka, který se stal obětí násilnického vztahu. (Důležitým testem úspěchu školení o domácím násilí je schopnost úřednic a úředníků uvést, proč žena, která se v závazku slávila obětí násilí svého partnera, „zcela jednoznačně neodejde“.)

Rakouské zkušenosti ukazují, že „duch“ zákona na ochranu proti násilí i přes nemále náklady vynaložené na školení (jak v rámci zvláštních školení jako přípravy na nabývání účinnosti zákona, tak i v rámci běžného vzdělávání a zvyšování kvalifikace) jen pomáhá proniknout do vědomí úřednic a úředníků exekutivy. Avšak stejně stoupající počet zákazů vstupu od nabývání účinnosti zákona nicméně dokládá pokračující proces změny myšlení.

1.2.9. KOMPLEXNÍ KONCEPCE

Jednotlivá reformní opatření nelze v žádném případě chápat jako izolované části jedné ucelené koncepcie, kterou budou společně prosazovat a rozvíjet zařízení (včetně azylových domů pro ženy) zastoupená v poradním orgánu pro preventi. Tento holistický a kooperativní přístup je sice náročný (neku-li svršek), ale je nezbytný. Aby byl účinný, musí být stanovená reformní opatření rozsáhlá, konzistentní a důsledná. Jednotlivá opatření nemohou být úspěšná.

1.3. CHRONOLOGIE INTERVENCE PODLE ZÁKONA O OCHRANĚ PŘED NÁSILÍM

Zpracování případu domácího násilí podle zákona o ochraně před násilím probíhá – v běžných případech – následovně:

1.3.1. MOBILIZACE STÁTNÍ MOCI, VYDÁNÍ ZÁKAZU VSTUPU

► Na začátku je rozhodnutí ohrožené ženy či třetí osoby obrátit se o pomoc na výkonný orgán. Příčinou je být výkonný orgán zavolen do bytu, nebo ohrožená osoba přijde (uteče se) na policejní službu. Podle zprávy o činnosti intervenčního místa IST v Salcburku za rok 1999 byl výkonný orgán vyrozuměn celkem ve 203 případech, u kterých byl znám informant, ve 131 případech (65 %) samotnou ohroženou osobou, ve 22 případech (11 %) sousedem, v 17 případech (8 %) čtemi, ve 13 případech (6 %) intervenčním místem. (Sloučime-li kategorie „rodinní příslušníci“, „přítelkyně“ a „známí“, znamená to 13 případů nebo 6 %, což je hodně málo a ukazuje to na skutečnost, že bezprostřední sociální okolí se brání vztah násilnické vztahy na vědomí a pomocí ohrožené ženě.)

► Další a rozhodující krok spočívá v tom, že na základě odsadnutí nebezpečí sdělí výkonný orgán ohrožovateli (osobě, od níž nebezpečí pro jiné vychází), že nesmí až do dalšího opatření vstoupit do bytu, který obývá ohrožená osoba. Tímto vydal výkonný orgán zákaz vstupu, který je začátkem převážně standardizovaného procesu. Rozhodující pro vydání zákazu vstupu je výlučně prognóza ohrožení, tedy že osoba je ve svém bytě ohrožena násilím, kterému lze předejít vydáním zákazu vstupu. Vydání zákazu vstupu následuje velmi často, ne však nezbytně, bezprostřed-

ně po násilném činu. Závisí to v neposlední řadě na tom, zda orgány veřejné policejní služby mají dostatek podkladů, na základě kterých je možné se domnit, že (v budoucnu) hrozí násilné činy. (Naopak, odríví-li se reakce orgánů veřejné policejní služby podle – neosvědčeného – vzoru pomocí „urovnání sporu“, zůstane vše zpravidla při starém – až do dalšího násilného činu.)

- ▶ Zákaz vstupu není omezen pouze na byt, ale platí i pro jeho **bezprostřední okolí**. Orgány veřejné policejní služby jsou povinny ohrozovalé (osobu, od níž nebezpečí pro jiné vychází) jasně obecnámit s tím, co je chápáno jako bezprostřední okolí.
- ▶ Nedodržování **zákazu vstupu** je stíhelné jako **správní přestupek** uloženým peněžním pokuty až do 360 euro. Porušuje-li pachatel i nadále správní předpis (tj. neopustí-li i přes výzvu vykonného orgánu byt), musí být zaříšen a předveden správnímu úřadu s trestní provomoci.
- ▶ Je-li zákaz vstupu vydán v bytě ohrozené osoby, je spojen s výkázáním ohrozovalého z bytu. To může být prosazeno plýtvacím donucením.
- ▶ Orgány veřejné policejní služby mají kromě toho oprávnění **odebrat** ohrozovalé (osobě, od níž nebezpečí pro jiné vychází) **kliké od bytu**; i toto oprávnění může být prosazeno donucením.

1.3.2. DEN 1. AŽ 3. PO VYDÁNÍ ZÁKAZU VSTUPU

- ▶ Úřednice a úředníci ve výkonu služby sepší s svým zásahu obsáhlou dokumentaci s údániem dané situace a všech ukazatelů hrozícího nebezpečí.
- ▶ Tato dokumentace (nebo její části) se **bezodkladně** (pravidelně během 24 hodin) **predá intervenčnímu místu**, aby toto mohlo rychle navázat kontakt s ohrozenou osobou.
- ▶ Na základě dokumentace musí **bezpečnostní orgány samy během 48 hodin prověřit zákaz vstupu**. Tato prověrka má v méně než pěti procentech případů za následek zrušení zákazu vstupu.
- ▶ Bydlí-li v bytě rovněž nezletilá osoba, má bezpečnostní policie za povinnost neprodleně informovat rovněž **sociální úřad pro mládež**, a to předáním dokumentace o vydání zákazu vstupu. Tento úřad je zmocněn v zájmu a jménem nezletilé osoby podat u **soudu rozhodujícího věci rodinné návrh na předběžné opatření**.
- ▶ Výkonná moc je povinna kontrolovat dodržování zákazu vstupu ohrozovalé (osobou, od níž nebezpečí pro jiné vychází), a to nejméně jedenkrát během prvních tří dnů po vydání zákazu vstupu. (Tento závazek zahrnuje oprávnění vstupu do bytu ohrozené osoby.)

1.3.3. DEN 4. AŽ 10. PO VYDÁNÍ ZÁKAZU VSTUPU:

- ▶ Zákaz vstupu se vztahuje vždy na **období deseti dnů**, jestliže nebyl zrušen bezpečnostním policejním úřadem. Během této doby jsou orgány bezpečnostní policie povinny a zmocněny kontrolovat dodržování zákazu vstupu.
- ▶ V oblasti působnosti některých bezpečnostních policejních orgánů – jako např. ve Vídni – **navštěvují úřednice a úředníci ve výkonu služby v této dobi ohrozovalé**, aby mu ještě jednou objasnili význam policejního zásluhu, aby si uvědomil nezákonost svého chování, upozornili ho na negativní dopady, bude-li v tomto chování pokračovat, a odkázali ho na zařízení, která pracují s málsnickými muzu.
- ▶ **Hlavní zároveň práce** leží v této fázi na **intervenčním místě**: Jde o to, aby se mu podařilo navázat s ohrozenou osobou důvěryhodný kontakt a dodat jí odvahu, aby podala u oddělení soudu rozhodujícího věci rodinné návrh na vydání předběžného opatření podle

§ 382b EO. Rozhodne-li se žena učinit tento krok, dostane se jí při podávání tohoto návrhu podpora od pracovnic intervenčního místa.

1.3.4. DEN 11. AŽ 20. PO VYDÁNÍ ZÁKAZU VSTUPU:

- ▶ Dostane se návrh k soudu, produkuje se doba trvání zákazu vstupu až do doručení rozhodnutí soudu o tomto návrhu odpůrcí (tedy ohrozovalé), nejdéle však o dalších 10 dnů. Celková doba platnosti zákazu vstupu obnáší tedy 20 dnů. Podání návrhu ohrozenou osobou přečází iniciativa ke změně situace z bezpečnostního orgánu na ohrozenou osobu.
- ▶ Oddělení soudu rozhodující věci rodinné musí o podaném návrhu bezodkladně informovat bezpečnostní orgán, který mu obratem zašle dokumentaci. Zpravidla se soud řídí hodnocením bezpečnostního orgánu: zřídka kdy se stává, aby byl návrh na vydání předběžného opatření v době trvání zákazu vstupu zamítnut.

1.3.5. FÁZE PLATNOSTI PŘEDBĚŽNÉHO OPATŘENÍ

- ▶ **Předběžné opatření** nahrazuje zákaz vstupu vydaný bezpečnostním orgánem platí, je-li vydáno v rámci řízení – např. rozvodového či o dělení společného majetku manželů – až do ukončení tohoto řízení, při izolovaném vydání maximálně tři měsíce.
- ▶ Předběžné opatření přesahuje zákaz vstupu v prostorovém vymezení, protože může být vydáno nejen na byt a jeho okolí, ale může se vztahovat také na jiná místa, na kterých může dojít k setkání ohrozené osoby s ohrozovalé (osobou, od které nebezpečí vychází), např. pracoviště ženy nebo školu dítěte. Kromě toho lze ohrozovalé (osobě, od které nebezpečí vychází) zcela zakázat kontakt s ohrozenou osobou.
- ▶ Oddělení soudu rozhodující věci rodinné může pověřit orgán výkonu bezpečnosti výkonom prozatímního opatření, prozatím však jen pro byt a jeho okolí.

1.3.6. TRESTNÍ ŘÍZENÍ

- ▶ V této fázi začíná také **trestní řízení**, spojené s možností speciálního preventivního působení na ohrozovalé. Výkonný orgán předá zpravidla po vydání zákazu vstupu trestní oznámení státnímu zastupitelství.
- ▶ Státní zástupce má pak k dispozici širokou paletu možných reakcí. Vedle zastavení řízení i podání žaloby může využít také tzv. diverzní (více neformální) prostředky, např. přidělit případ k mimosoudnímu vyrovnání (ATA) nebo stanovit zkušební dobu s udělením pokynů pachateli, aby se účastník tréninkového programu pro násilnické muže. Tato možnost je bohužel využívána zřídka.

1.4. STATISTICKÉ ÚDAJE

Při sledování konkrétního sledu kroků v průběhu procesu v rámci zákona na ochranu proti násilí – jako např. zákaz vstupu vydaného bezpečnostním orgánem, peče ze strany intervenčního místa, prozatímního opatření soudu rozhodujícího věci rodinné – tak vyplyne následující: výkonné složky bezpečnosti vydají v Rakousku ročně asi 3300 zákazů vstupu. Intervenční místo bývá zpravidla informováno během 12 hodin. Ve zhruba 90 % případů se intervenčnímu místu podaří navázat kontakt s ohrozenou osobou, což činí ročně kolem 3000 případů. Zhruba v jedné třetině těchto případů pak následuje prozatímní opatření soudu rozhodujícího věci rodinné, tzn. kolem 1000 prozatímních opatření jako důsledek zákazu vstupu.

Je však nutno zvážit, že zdáleka ne každá osoba, v jejíž prospěch nařídil bezpečnostní orgán zákaz vstupu, může podat návrh na vydání předběžného opatření, neboť to vyzaduje přibuzenský poměr, ale také to, že ohrozovalé bydlel během posledních tří měsíců v bytě ohrozené osoby.

2. REFORMA POLICEJNÍHO ZÁSAHU

2.1. ZAMĚŘENÍ NA ROLI BEZPEČNOSTNÍ EXEKUTIVY

To, že je další práce zaměřena na roli „policie“ (tím se v dalším míní četnictvo a v oblasti spolkového policejního ředitelství policejní stráž), má své oprávnění ve zvláštním významu policejního zásahu:

- Policie je – s výjimkou záchranné služby a požárníků – jedinou institucí, která rychle (a bezplatně) celých 24 hodin zasahuje na celém území státu. Prvotní funkce výkoných orgánů bezpečnostní policie, tedy úkol odvrátit nebezpečí vycházející od pachatelů trestních činů, posouvá policii jako instituci do centra dění.
- Krom toho hraje exekutiva rozhodující úlohu v celém **trestním stíhání**: Ona se dozvívá jako první o spáchání trestného činu, má přístup k průkazním materiálům a rozhoduje o podání trestního oznámení statutárnímu zastupitelstvu. Na základě této **kriminálně-policejní funkce** rozhodují výkonné orgány, zda bude případ směrován k trestnímu soudu či že jaký průkazní materiál bude mít trestní soud později k dispozici. (Tím se mohou samozřejmě postarat o doplnění průkazního materiálu.)
- Jako první reakce státní instance přímo intervence policie dležitou praktickou „testovací funkcí“, protože oběť od ní zjistí, zda muž z odstavu očekávat pomoc; navíc má značný **symbolický význam**: dává přítomným – pachatelů, oběti (obětem), sousedům, kteří zavolali policii, a dalším svědkům udalosti jasné na rozumění, jak se stát zachová při násilnickém vztahu, zda spíše přisoudí „problém“ na vrub oběti, nebo pachatele, zda zasáhne vůbec či lhostejně, polovičatě, nebo rázně atd. Z této reakce se odvozuje to, jak stát „problém“ definuje a hodnotí.
- Policejní zásah je prvním zásahelem s ohledem na **schopnost návaznosti** dalších intervcí. Další kroky by měly mít **praktický** možnost navazovat na tento první krok. Je nutno přezkoumat, zda policejní zásah je pojímán jako uzavřená intervence, nebo zda otevří cestu pro proces změny zapojením jiných institucí, ale také zda policie prostřednictvím pečlivého vyhodnocení, zdokumentování a zprostředkování okolnosti zjištěných v akutní situaci vytvořila informační základnu pro navazující intervence jiných zařízení.
- Otázka **schopnosti návaznosti** dalších intervcí nemá však jenom praktickou, ale také **symbolickou komponentu**. Tak jako dobrá předehra přednamenává motivy následující jednání, tak by z policejního zásahu jíž měly vycházet signály, které budou následním řízeními stvrzeny: nárok ohrožené osoby na bezpečí, zákaz násilí a pohnání násilníkům k zodpovědnosti. Jinak řečeno: signály vycházející z policejního zásahu by měly být v souladu s normativním poselstvím navazujících řízení, a proto z jejich stran podpořeny, a ne torpedovány.
- Na důležitost policejního zásahu je nutno upozornit zvlášť s ohledem na nutnou **dvoufázovitost intervence**. To, že pouhá občansko-soudní řízení **nejsoz dostačující**, vyplyná z toho, že **civili soudy konají pouze na základě návrhu**, a nikoli z vlastní iniciativy. Od ženy, která se právě nachází v násilnickém vztahu, však nelze očekávat, že podíl proti násilníkovi u soudu žalobu nebo návrh. Napřed je nutno se z moci úřední postarat o přerušení násilnického vztahu a vykázání ohrožovatele (osobu, od níž nebezpečí pro jiné vychází), teprve potom lze počítat s iniciativou ohrožené osoby. Proto je policejní zásah jako první krok nezbytný.

2.2. HLAVNÍ ZÁSADY REFORMY

Rakouský reformní projekt sleduje **šest hlavních zásad**:

- cíela zásadní hledisko, že násilí v soukromé sféře je věci veřejnou a je nutno je odvrátit;
- prioritu **bezpečnosti osoby ohrožované násilím**;

- **zaměření na násilnický vztah**, ne na jednotlivý trestný čin;
- nezbytnou jednoznačnost zákazu násilí i tehdy, když k němu dochází v domácí sféře;
- **zdůraznění odpovědnosti násilníka**;
- **nutnost holistického a multinstiutionálního přístupu**.

V další části bude probírána otázka, jaké **důsledky** vyplývají z těchto hlavních zásad pro koncepci policejního zásahu.

2.3. VÝCHOZÍ BOD ZÁKLADNÍHO PRAVÁ

To, že mají být podle rakouské koncepce reformy proti násilí v bytech použita oprávnění bezpečnostního orgánu, navojuje – v porovnání se strategiemi, které vysadily na nástroje sociální práce a soudu – zvláštní **otázky základního práva**, které zde musí být předem objasněny.

2.3.1. NÁROK OHROŽOVATELE NA RESPEKTOVÁNÍ JEHO SOUKROMÉ A RODINNÉ SFÉRY

I když stát musí – podle čl. 8, odst. 1 EMRK – zásadně dodržovat nárok na soukromou a rodinnou sféru, naráží tento nárok jednotlivce/jednotivců na volné utváření jeho/jejich soukromých vztahů a zvláště (relativně) „objetivné sféry bez státu“ na jasno uhraničeném místě, kde je státní zášaš nezbytný pro zabezpečení fyzické bezpečnosti lidí v soukromé sféře.

Na kolizi nároku ohrožovatele (osoby, od nichž nebezpečí pro jiné pochází) na soukromou s bezpečnostními úkoly pamatuje stát v čl. 8, odst. 2 EMRK, který prohlašuje zásah do soukromé, rodinné a objetivné sféry za příslušný tehdy, když je podle hodnotového ráhu demokratické společnosti zvláště k zamezení trestních skutek, k ochraně zdraví a ochraně práv a svobod jiných nezbytný.

A proto může rakouská reforma brát za základ čl. 8, odst. 2 EMRK, a to za predopakovanou, že soubor nástrójů bezpečnostního orgánu, vytvořený zákonem na ochranu proti násilí, **nezbytně a přiměřeně** vymezuje roli státu.

U kritéria nezbytnosti jde o rovnováhu mezi vhodností prostředku k plnění role státu na straně jedné a na straně druhé rozsahem práv, do kterých tento prostředek zasahuje. U této kontroly je nutno diskutovat v obojí směrech o vhodnosti vytvořených policejních pravomoci jednak v porovnání s podstatně méně zasahujícími opatřeními, jednak s ještě zářejší zášaš.

Použití oprávnění bezpečnostní policie pro vykázání a vydání zákazu vstupu je tedy nezbytné tehdy, když

- nejsou méně zasahující opatření – jako např. sociálně-pracovní nebo rodinná terapeutická intervence nebo také opatření bezpečnostní policie nezasahující do práv, jako kupř. jednoduché urovnání sporu – dostačeně schopna plnit spolehlivě roli státu na jedné straně a na druhé straně;
- není nutno shánkat k ještě zářejšímu zášašu, jako např. k vyšetřování vazeb z obavy před opakováním nebezpečí, protože pravomoci bezpečnostní policie týkají se vykázání cesty a vydání zákazu vstupu již úlohu státu dostatečně plní.

K prvnímu, když ke nedostatečnosti pouhé smírující nebo terapeutické intervence, která vyplývá z nároku ženy na rychlé a spolehlivé přerušení násilnického vztahu, ale rovněž z nalehlého nutnosti jasného normativního signálu. Ani jednu z nich nelze uskutečnit bez použití svrchované moci. Úředníci exekutivu ve výkonu služeb jsou školeni k tomu, aby se vyvarovali jakéhokoli nepriměřeného zášašu. V daném kontextu je nezbytná opačná informace: **deeskalující policejní zásah**, platící v časovém horizontu aktuálního násilí a mající za cíl zklidnit situaci nebo ji zmírnit vzdáleností ohrožené ženy, se mří s požadavkou účinné prevence násilí. Dovízli-li se ohrožovatel a oběť, že policie si zasahuje, avšak nevyužívá své výsostné postavení k ochranným opatřením, která tematizují násilnický vztah a jsou jednoznačně zaměřena proti ohrožovateli, pak tato zkušenosť stabilizuje strukturu hloubky násilnického vztahu, a stavá se tak částí problému, který ale nefigí.

Z toho, že Spolkové ministerstvo vnitra zná zatím pouze jeden jediný případ, ve kterém došlo během platnosti zákazu vstupu k násilnému činu na ohrožené osobě, ale také z toho, že neu-

poslechnutí zákazu vstupu je výjimkou v porovnání s jeho dodržováním (zhruba v poměru 1:10), je jasné patrné, že není třeba zadržovat ohrožovatele ve vyšetřovací vazbě kvůli zajištění bezpečnosti ohrožené osoby.

Tvůrce zákona o ochranu proti násilí si uvědomovali utráct napětí v oblasti lidských práv, ve kterém se úprava pravomoci bezpečnostní policie pohybuje. Vzítá se to projevuje ve specifickém kontextu přiměřenosti § 38a, odst. 2 SPG, podle kterého zákaz návratu do vlastního bytu musí brát zetel na tu skutečnost, že jde o zásah do soukromého života (popředí nestojí majetek!) dotýkající osoby, a ten musí být přiměřený.

Podle zkušeností není zapotřebí předem upozorňovat úřednice a úředníky exekutiv na citovost každého vlnkutu do soukromé a bytové sféry. Jíž při přijetím zákona na ochranu proti násilí bylo jednání exekutiv v oblasti domácího násilí charakterizováno krajně až nadměrnou zdířlivostí. A i po učinnosti zákona na ochranu proti domácímu násilí se při domácích konfliktech využívá stále ještě častěji nástroje pouhovo „urovnání sporu“ (§ 26 SGP) než nových oprávnění bezpečnosti policie týkající se vykázání cesty a zákazu vstupu (i když zde existují velké regionální rozdíly). Proto je během školení i nadále nutné zdůrazňovat, že exekutiv nemusí pokládat násilí v soukromé sféře za soukromou cí rodinnou záležitostí, ale musí si být vědoma toho, že ohři veřejnou zakázkou i v oblasti domácího násilí

2.3.2. JINÉ DOTČENÉ NÁROKY TÝKAJÍCÍ SE ZÁKLADNÍCH PRÁV

Na straně ohrožovatele (osoby, od níž nebezpečí pro jiné vychází) tím mohou být, kromě jeho práv podle čl. EMRK, rovněž dotčena **vlastnická práva k bytu** (čl. 5 StGG, čl. 1. ZP k EMRK) a v těch případech, kdy ohrožovatel bude vykonávat práci v bytě, nebo v jeho bezprostředním okolí, také svoboda **výkonu povolení** (čl. 6 StGG).

Protože zákonářská úprava neupravuje zásah orgánů výkonu moci v závislosti na právně vysloveném ohrožení osobou, jsou tímto však dotčena i **základní práva ohrazené osoby**, zvláště pak její právo na dodržování jejího soukromého a rodinného života (čl. 8 EMRK).

2.4. ORIENTACE NA NÁSILNICKÝ VZTAH, A NE NA SITUACI

2.4.1. NÁSILNICKÝ VZTAH JAKO POZADÍ PRO OBJASNĚNÍ NÁSILNÉHO ČINU

Jistěže existují úzká souvisejnosti mezi policejním označením nějakého problému a jeho zpracováním; je-li násilnický čin spáchany na rodinném příslušníkovi definován jako neškodný „rodinný svář“, tak je taky takový i zpracován, jde pouhá rodinná hádka, která se v podstatě týká jen „rodiny“. Jakž jí bylo řečeno, specifikum takového zásahu spočívá v tom, že ignoruje násilný vztah, který by oním vlastním problémem, a postupuje, jako by bylo násilný čin v rodině singulární, situáčně podmínenou záležitostí mezi dvěma „stranami sporu“, jejichž vzájemný pomér není tematizován, a proto – pro nedostatek rozdílu – pokládán za symetrický. Vždy, když se v kontextu policejního zásahu u domácího násilí hovoří o „urovnání konfliktu“ či „urovnání sporu“, příhaje to mytus, ve kterém se v rodinném kontextu zaměňují pojmy „násilí“ a „spot“.

Tím je vytlačován z obrazu všerodující motiv pojmy jako „konflikt“ nebo „spor (hádky)“ vydařující moženský poměr charakterizující násilnický vztah. Jeho podstata spočívá v tom, že si jedná člověk (zpravidla muž), osobou práv kontroluje chování jiného člověka (zpravidla ženy), je-li to nutné, i použitím fyzického násilí. Násilí v násilnickém vztahu je funkcionální; slouží ke stabilizaci vlastní a kontroly. I když neexistuje pouze jeden násilnický vztah, platí konstanta, že násilí nerád je ve vztahu jen tak slepé, ale že jej muži využívají k prosazení svých zájmů.

2.4.2. STABILITA NÁSILNICKÉHO VZTAHU NEBO PROSTÁ OTÁZKA

„PROČ HO JEDNODUŠE NEOPUSTÍ“

S vytlačením násilnického vztahu si policejní vnímání reformy zatarasilo jakýkoli přístup k pochopení chování ženy-oběti násilí. Otázka, proč žena jednoduše pachatele neopustí, a když ano, proč

se k němu neustále vraci, se ve vnímání policistek a policistů stala záhadou a zároveň neutuchajícím zdrojem frustrací. Existovalo nesmírné množství nepochopených stížností úřednic a úředníků na nerodnou ženu, která změnila nebo odvádla svou výpověď týkající se pachatele, stáhne zmocnění k trestnímu stíhání (kvůli nebezpečnému vyhozování), čímž svým spojencům vpadne do zad, protože zjevně neví, co chce, a tak jako tak skončí opět u násilníka.

Tato frustrace úřednic a úředníků se vrátila zpět ke svému prameni: dříve vnímaly ženy reakci výkonných orgánů na odmítnutí povýšení často velmi negativně. Musely si nechat líbit cynické komentáře, ba dokonce nadávky.

Řešení záhady násadné, uvědomíme si zvláštní situaci ženy, která celé měsíce či dokonce roky žila v násilnickém vztahu s mužem. Proto je pochopení násilnického vztahu klíčem k pochopení chování obětí násilí a předělnou podmínkou přiměřeného záchranného zásahu s násilím v soukromé sféře. V centru dalšího zvyšování kvalifikace stojí udělání říkající učebnic a učidelníků exekutivní tak i nadále zůstává objasňování situace ženy v násilnickém vztahu a sil, které zosobují.

2.4.3. STRATEGIE OVLÁDÁNÍ A SÍŤ NÁSILÍ

Pro ovládnutí oběti sleduj násilníci dvojí strategii – jednak systematické oslabování, snižování zdrojů a možnosti volby oběti, a jednak podrobnou kontrolu jejího chování. Navíc ohrožovateli nahrává sociální okolí páru – nedostatečné vymáhání, pochopení, zaujetí jasné pozice a malá solidarita s obětí. Výsledkem je, že oběť je chycena v „sítí násilí“, ze které se často nemůže vlastní silou osvobodit.

SİT NÂSILÍ

STRATEGIE NÁSILNÍKA

1. OSLABENÍ OBĚTI ODEJMUTÍM (UPÍRÁNÍM) ZDROUJÍCÍ

- **odejmoutí (odpráni) psychických zdrojů:** zhrošení psychického zdraví a identity ženy teorem, násilím a hrozbam (proti ženě samotné či dítěti); zmatení a znejistění výčitka- mi, že žena je dusevně nemocná či labilní, nevypočitatelným chováním, a to zvlášt pak příležitostními „projekty lásky“ (Dr. Jeckyll und Mr. Hyde-Syndrom);
  - **upírání emocionálních zdrojů:** pošlapáváním citů ženy a důvěry ženy ve své city, emocionální strádání;
  - **odejmoutí (odpráni) fyzických zdrojů:** upírání spánku, vyčerpání prací;
  - **odpráni morálních zdrojů:** negativní vliv na sebedůvěru ženy ponížováním, nadáváním, zensemšováním, vycítáním, sexuálním násilím;
  - **odpráni sociálních zdrojů:** izolace oběti od ostatních dospělých, zavírání, zákaz telefonování nebo výkonu povolání, nástěv přítelek či jejich pozvání, odebrání důležitých praktických úředních dokumentů;
  - **odejmoutí ekonomických zdrojů:** zadřžování peněz či zabraňování ve výdelečných činnostech.

2. PROVÁDĚNÍ KONTROLY

- stanovení pravidel pro běžný denní život;
  - podrobná kontrola dodržování těchto pravidel; kontrolování ženy, jako např. kontrolní telefonát nebo stanovením přesného časového plánu, který ženě nenechává žádnou volnou chvíliku;
  - sankce za každé porušení pravidel, hlavně násilné.

3. PODPORA NÁSILNÍKA JEHO SOCIÁLNÍM OKOLÍM:

- ignorování či bagatelizování významu násilí;
  - „psychologizování“, promeškaní možnosti jednoznačného odsouzení násilí;

- ▶ přípravování spoluodpovědnosti za násilí oběti;
- ▶ výzy k odpovědnosti za muže nebo děti;
- ▶ žádná morální podpora oběti (její sebedůvky);
- ▶ přerušení sociálních kontaktů, izolace násilnického vztahu nebo oběti.

Interpretače chování násilníka upřímně zdůvodňují mohou jednoznačně ukázat, že slabost oběti je bezprostředním výsledkem jejího oslabení násilníkem. Celkově je situace oběti v prvé řadě důsledek chování chovatele: on má moc utvářet životní prostředí oběti, a využívá tuto možnost pro své vlastní zájmy. Navíc je ještě chování chovatele umocňováno chováním okolí.

Z hlediska postižené ženy je nutno vyjmenovat následující faktory, které přispívají ke stabilitě násilnického vztahu:

- ▶ v prvé řadě – ochromující **strach z reakce násilníka** na každý její pokus získat trochu volnosti, či dokonce se s ním rozjevit; každý pokus o odluku totiž podstatně zvyšuje reálnou pravděpodobnost násilí; proto se zde setrvačný v násilnickém vztahu „bez pečejší“ v tom smyslu, že vše „s čím může počítat“, přičemž toto hodnocení je často posilováno iluzí, že násilí může být možné kontrolovat;
- ▶ celkové **oslabení** vyplývající z násilnického vztahu po zdravotní, psychické, emocní a morální stránce mající za následek sníženou schopnost jednat, pocit bezmocnosti i takozvaného **částečného ztotožnění se obětí s násilníkem a jeho perspektivou** – tematizované jako stockholmský syndrom;
- ▶ iluze **lásky k muži**, mezi emocionální ambivalence a nejistota ženy ve vztahu k násilníkovi, jehož chování osciluje mezi zdánlivé láskyplnými a násilnickými fázemi (mezi dobrem a zlem), a proto – při očekávání k této interpretaci – vždy nová naděje na nový začátek; také soucit s násilníkem a strach o jeho budoucnost;
- ▶ **nejasnost** v **útzace dělení zodpovědnosti**: žena žijící v násilnickém poměru si často není schopna uvědomit, že je obětí násilí, za které je odpovědný násilník; proto se nedokáže bránit, což by ji pomohlo opustit násilnický vztah; až potom, co se daná žena mohla osvobození z násilnického vztahu, že schopna brát všechny svou zkušenosť, jasné pochopení rozdílů násilí, kterým trpěla, a využít z toho závěr, že rozchod s násilníkem byl a zůstává správným krokem;
- ▶ faktor „**ženského** socializace, tedy tradiční role ženy, získaná během trvání násilí, spojující nedostatečnou starost o sebe sama a získanou bezmocnost s přehnanou starostí o jiné. Co ženy chtějí, je: pomocí, uzdravit, zachránit, vysvobodit. Z případových studií Föschlůvých vyplývá, že mnohé ženy jsou hrde na svou „schopnost trpět“ a čerpají z ní silu starat se extrémně altruisticky o svého, ve svých očích „nemocného muže“. Do této kategorie zdalek nejdéle role pohlaví patří rovněž, že ženy se méně než muži užívat v sobě subjektu, které samy o sobě rozhodují, které čini vlastní rozhodnutí, což jim – ještě navíc – ztěžuje rozhodnutí o rozchodu;
- ▶ **strach před ostudou**, protože se žena jako manželka a matka nepostrádala o harmonický rodinný život a neudržela rodinu jednotnou; tento strach je zvláště velký ve venkovských oblastech, ve kterých se konvenční obraz rodiny těší velké významnosti;
- ▶ malá naděje na podporu od ostatních i na podporu od policie: výsledek odmítavé reakce okolí; všeobecné tušení či zkušenosť, že v této společnosti nezdodpovídá za násilnicky čin pachatel-muž, ale oběť-žena;
- ▶ strach, že přijde o děti;
- ▶ společenská izolace (často jako následek omezení všech vnitřních vztahů ze strany ohrozovalce); strach ze ztráty postavení v případě rozchodu s násilníkem;
- ▶ ekonomické faktory, zdůvodňující ekonomickou závislost ženy; strach zchudnutí (tý-

ká se také dětí), zvláště při velkém zadlužení; špatné vyhledy v zaměstnání, zejména s ohledem na znevýhodnění žen na trhu práce, zvláště při celkově špatné situaci na pracovním trhu;

- ▶ **právní faktory**, jako právo manželské a rodinné a v případě migrantek – cizince předepsy;
- ▶ výzy je nutno mít na zeteli sociálně-kulturní pozadí **nerovného rozdělení mod** ve veřejném životě, které má své pokračování v soukromé sféře, ve které je považováno za zcela samozřejmé.

Pro konceptuální reakce na domácí násilí je nutné konstatovat: vzhledem k mechanismům, které způsobují setrvání ženy v násilnickém vztahu, **nežle** zpravidla počítat s tím, že ona nalezne cestu z násilnického vztahu **vlastní silou**. K tomu je nutný masivní a trvalý zásah zvenku, který – aniž by již mohl počítat s vůli ženy situaci změnit – odstraní z cesty překážky, které stojí v cestě osvobození ženy z násilnického vztahu. Násilnícký stav působí dále, protože žena se ho nezbaví v tom okamžiku, kdy dojde k zásluhě ekskutiv.

Na základě tohoto zjištění je třeba položit otázku, **co to znamená, když žena vždy znovu chovatele odpustí** a smíří se s ním. Násilnícký vztah zpravidla probíhá podle cyklického vzoru ve fázích, přičemž po fázi stupňování se napětí a akutního propuknutí násilí následuje fáze popírání a bagatelizování, velmi často také litosti, omluvy, slibů a projevů lásky násilníků. Tato fáze dodává oběti, nacházející se v zajetí dynamiky násilnického vztahu, naději na změnu, žena by ráda uvedla, že to, jak se její muž chová v této fázi, ukazuje, jaký ve skutečnosti je a jaký by byl, kdyby se jí jen podařilo se o to postarat. Kromě toho ona sama má v této fázi tendenci bagatelizovat utrpení násilí.

Proto přicházejí den po policejním zásahu pachatele a oběť často **zdánlivě** šťastná na úřadovnu policie a svorně žádá o zrušení zákazu vstupu. Při zohlednění mechanismů násilnického vztahu, strachu ženy před pomstou násilníka a její ztotožnění se s ním dojde k výsledku, že ochota ženy **odpuštít pachatele** je spíše zámkou stability násilnického vztahu než jeho konec. Navíc podléhají ženy-oběti násilí „snům o odpuštění“, ve kterých je násilnícké trauma „překonáno“ hercicky projevem vůle oběté lásky.

Naopak: když násilník doopravdy lituje svého chování, tak bude také ochoten postarat se zpočátku o zásadní změnu svého chování a svých postojů a až do té doby – nejdříve v souladu se zákazem vstupu – žít odděleně od své partnery.

Skušené smíření může existovat jen mímo násilnický vztah. Dokud žena nevystoupila z klaby násilnického vztahu, je „usmíření“ s pachatelem klamné a jeho hodnota velmi nejistá. Až když žena získá minimální odstup od násilníka a dostatečnou míru jistoty, pak může pozvolna také získat realistický náhled na vznik násilnického vztahu a svou aktuální situaci. Usmíření může stát – po ukončení nerovnávajícího mocenského vztahu – na konci tohoto vývoje, ne však na jeho začátku.

V případě stereotypní otázky, proč se ženy-oběti násilí s pachatelem nerozejdou, je nutno odkázat na skušenosť, že dokonce ani **podařený „rozchod“ ještě neznamená bezpečí**, ba naopak: pachatele často sahají ke značnému násilí, aby dostali ženu zpět. Rozchod je zvláštřením rizikovým faktorem, a to ženy vědí také.

2.4.4. NÁSILNICKÝ VZTAH A INTERVENTE

Pro zásah výkonných orgánů to znamená: v situaci stabilního násilnického vztahu nelze realisticky vidět očekávat od ohrožené ženy, že se v okamžiku zásahu ekskutivy postaví na její stranu, a přidá se tak společně s ni proti ohrozovalci. Spíše se stává, že se žena vůči policistkám a policistům chová agresivně.

Velmi důležité je, aby úřednice a úředníci ekskutiv pochopili, proč nemohou od počátku počítat se spoluprací oběti násilí. Policistky a policisté, kteří nejsou dostatečně výškoleni a ne-

chápot dynamiku násilného vztahu, jsou vždy znovu zklamání, rozhořčení, zmatení a brzy též demotivováni, když zažívají, že žena ohrožená násilím, na jejíž „záchrannu“ a „osvobození“ zasahují, je nepodporuje, nýbrž jím „vpadne do zad“ řebla tím, že sama bagatelizuje a ižé. Tento vnitřní pohled musí být konfrontován s vnitřním pohledem: vnímání ženy je ovládáno logikou násilnického vztahu.

Proto je nutno chápat odmítavé či dokonce agresivní chování obětí násilí vůči úředníkům a uředníkům v tomto kontextu jako výraz lojalitě vůči násilníkovi.

Násilnické vztahy nevznikají ze dne na den, ale během měsíců nebo roků. Cesta ženy do násilnického vztahu je obvykle delší „kariéra“. A taká cesta ženy zpět z násilnického vztahu může být, s ohledem na četné a mocné sily, které ji v tomto násilnickém vztahu drží, jen dlouhým a náhavným procesem, který je často dlážděn zvraty a zklamáními (také pomocnic a pomocníků). A neustále je nutno počítat s tím, že násilník podnikne vše pro zamezení rozpadu násilnického vztahu, protože on přeci teží ze svého násili, na jehož instrumentální charakter jsem již poukázal.

2.4.5. „LÉČKA AUTONOMIE“, NEPOSTRADATELNOST DVOUFÁZOVÉHO MODELU

Rakouská reforma se musela a musí vyrovnávat s ožehavým dilematem. Na jedné straně bylo od samého začátku deklarovaným cílem reformy působit na empowerment, tedy na posílení situace ženy ohrožované násilím. Na druhé straně zastihne stářím zásah ženu v extrémní situaci mimořádného znejistění, ve které nelze od ženy realisticky očekávat, že má předpoklady a zdroje postavit se proti násilníkovi. Aby se žena dostala do situace, kdy přejde ze stadia bezmocinosti do stadia „konstruktivního hněvu“, muselo ji dojít ke změně rámčových podmínek: žena se musí nacházet v relativně bezpečné situaci, musí ji být nabídnuta podpora a ukázány alternativy.

Zákonodárná úprava, která by od začátku vyžadovala od poškozené ženy všechna pro změnu nutná rozhodnutí, aniž by si kladla otázku, zda disponuje v okamžiku rozhodování potřebnými prostředky, by nevedla k posílení ženy, ale nahrávala by – vzhledem k přehnaným požadavkům kladeným na oběť – do rukou násilníkovi. **Autonomie ženy se pak pro ní stává lehkou.** Právě proto musí zásah, který má za cíl posílení pozice ženy – empowerment – vztížit v potaz, že bezpečí a autonomie ženy nemohou stát na začátku procesu rozpadu násilnického vztahu.

Po strukturální policejní reakce z toho vyplývá, že se musí odehrávat ve dvou fázích: **během první fáze** nesmí záviset na vůli ženy a musí být proveden i proti její vůli. Každá jiná úprava by přesahovala sily ohrožené ženy, která je psychicky ještě v zajetí násilnického vztahu. První, poručenská fáze, musí být samozřejmě striktně omezena. A posléze musí být kontrola dalšího procesu změn jasné a bezvýhradně přenesena na ohroženou ženu.

Tomu odpovídá **dvoufázový charakter rakouské úpravy**: zásk vstup ze strany bezpečnostních orgánů existuje zpočátku nezávisle na vůli ženy při dobu původně sedmi dnů, ale po novelizaci SPG v roce 1999 od 1. ledna po dobu deseti dnů; jeho další platnost nad rámec této lhůty závisí na tom, zda ohrožená osoba během této doby podá v soudu rozhodujícího věci rodinné návrh na vydání předběžného opatření nahrazujícího zásk vstupu. A tímto přechází, nejdopříjeměji jedenáctého dne, „vláda nad procesem“ na ženu. Od tohoto okamžiku závisí i jednání policie na její vůli: zásk vstupu končí tehdy, když žena stáhne návrh na podání předběžného opatření; není-li po vydání předběžného opatření poto dozdržováno ohrožovatelem, musí žena vždy podat žádost, aby mohl být odpůrce vykázán z bytu – v souladu s předběžným opatřením.

Vyměnění první (nyní již) desetiletí lhůty není vůbec velkorysé při pomyslení na dlouhou cestu, kterou musí prodlet žena od násilnického vztahu až k návrhu zaměřeném proti ohrožovateli. V první fázi je žena vycerpána a znejsílená. Potřebuje čas na vydechnutí a nalezení sama sebe. Potom musí postupně nalézt cestu zpět do reality, které se odcízila v důsledku násilnického vztahu, aby tak dostala realistický náhled na svou situaci a vyuvovala se v neposlední řadě s otázkou budoucnosti a alternativ, které má k dispozici. Uzravá-li v ní rozhodnutí postavit se proti násilníkovi,

je nutno ještě podat návrh k soudu. Na této cestě žena nutně potřebuje solidární podporu od pracovnice intervenčního místa.

2.5. SPOLUPRÁCE EXEKUTIVY S INTERVENČNÍMI MÍSTY

Zde je evidentní důležitá funkce soukromých poradníc zařízení. Obrátili-li se žena na intervenční místo, začíná tak proces empowermentu – posílení pozice ženy vystavené násilí – „**vstřebávání**“ všech těch zdrojů, které ženu násilník systematicky odepírá, tedy nabírání tělesného a duševního zdraví, pocitu identity, sebedůvěry, důvěry v hodnoty, které jsou jí vlastní, v ziskání realistické orientace a sebejistoty, navazování nových společenských kontaktů, zlepšování své ekonomické situace a mnoha dalších věcí. Týraná žena se musí také dozvědět, že neexistuje žádné ospravedlnění nebo omilu pro chování násilníka, že on nese odpovědnost za svá chování a bude s touto odpovědností konfrontován.

Toto „vstřebávání“ se však nezdá, je-li žena po vykázání násilníkovi z bytu osamocena a přenechána sama sobě. V tomto případě převládne strach a všechny ostatní pocity a okolnosti, které udírují ženu v násilnickém stavu a poženou ji zpět do náruče násilníka. Proto má po úspěšném celého projektu rozhodující význam navázat v první fázi kontakt s danou ženou a věrohodně ji ukázat, že existuje jiná alternativa k násilnickému vztahu, nastínit možné kroky vedoucí ven z násilnického vztahu a dodat ji odvahu, aby uvěřila v zásadní změnu své situace. K tomu, aby bylo možno násilníkovi vztah překonat, se musí ženě dostat solidarity, povzbuzení, podpory a poradenství od pracovnice zařízení po zpětnu.

Dosavadní zkušenosť jasně ukazuje, že bez této podpory ohrožené osobě ona sama zpravidla nepodá žádost na vydání prozatímního opatření; to však znamená, že se brzy po policejním zásahu vše vrátí do vyježdžejících kolejí. Vedle vybudování přiměřených policejních pravomoci a rozšíření prozatímního opatření vydaného oddělením soudu rozhodujícího rodinné věci je proto **zřízení intervenčních míst** – jako nutného spojovacího článku mezi policejním zákazem vstupu a opatřením soudu rozhodujícího rodinné věci – **třetím základním prvkem rakouské reformy**.

Spolupráce bezpečnostní exekutivy s intervenčními mísami zaznamenala přesvědčivý úspěch a je dnes samozřejmostí. Platí to hlavně pro (prakticky rozhodující) vyrozumění intervenčního místa po zákazu vstupu, který vydal bezpečnostní orgán.

2.6. BEZPEČNOST NE POMOCÍ OCHRANY, ALE POSÍLENÍM POZICE ŽENY – POMOCÍ EMPOWERMENTU

Celá koncepce je vedena snahou mocenské poměry v násilnickém vztahu neakceptovat, ale dle možnosti je napravit, přičemž nejdůležitější náprava spočívá ve vykázání násilníka, neboť jeho chování je primárním zdrojem převážajícího oslabování ženy, tím že ji „odepírá zdroje“. V daném kontextu násilnického vztahu, který má být přerušen, musí být cílem posílení pozice ženy – empowerment – v prvé fázi překonání **psychických následků násilnického vztahu**, tedy posílením orientace, subjektivní jistoty a pocitu sebedůvěry dané ženy.

Nebezpečí všech koncepcí, které se chtějí spokojit s **ochranou** ohrožené ženy před mužem, ať už vztahem pachatele do vazby či mobilizováním ochránčů (např. azylových domů), spočívá totiž v tom, že akceptují relativní slabost ženy, a tím toto slabost posilují. Nelze přehlídat, že z **duchovodobého hlediska se může o svou bezpečnost postarat pouze žena sama**. Neexistuje opravdu žádný důvod dominovat se, že by toho nebyla schopna, podaří-li se jí – za podpory ostatních – vyprostit se z násilnického vztahu. Proto je nutno její postavení vůči ohrožovateli cíleně podporovat, a to:

- ▶ vykázáním násilníka;
- ▶ poskytováním poradenství a podpory ženě prostřednictvím intervenčního místa;
- ▶ účinným využíváním oněch nástrojů ochrany v občanskoprávním řízení, které jsou násilnímu ohrožené ženě k dispozici;

- ▶ normativním izolováním násilí jako trestného činu a přisouzením odpovědnosti neoběti, ale ohrožovateli;
- ▶ terapeutickým ovlivňováním chování pachatele s cílem respektovat ženu.

Jisté je, že všeobecné společenské znevýhodnění žen zůstává témito opatřeními nedotčeno. Přesto však mohou způsobit změnu životní situace ohrožené ženy, která jí alespoň umožní žít v bezpečí, i když strukturální násilí celkového společenského znevýhodnění žen zůstává nevyřešeným zbytek.

2.7. NUTNOST HOLISTICKEK KONCEPCE A JEJÍ KOOPERATIVNÍ REALIZACE

Pro situaci před reformou bylo charakteristické, že se aspekty domácího násilí zabývalo mnoho zařízení, ale jednotlivé prvky nakládání s domácím násilím nevytvářely ucelený komplex. Důsledkem byly značné rozdíly v chápání fenoménu násilí a rozpory mezi dílčími funkcemi v chybnejch představách o činnosti ostatních zařízení vedoucí až k zaštíti vůči konkurenčním nebo v představě jako konkurence figurujícím zařízením.

Tří věci je nutno mít na zřeteli:

- ▶ úspěch nemůže mít dílčí působení (jakéhokoli druhu), ale pouze postupné působení proti procesu; je tedy nutno izolovat a zpracovat několik stádií intervenčního procesu;
- ▶ tato intervence musí být holistická, protože neexistuje pouze jeden faktor, který musí být zpracován, ale je to faktor faktor. Pojem „holistický“ tedy znamená, že rozhodující není jeden izolovaný dílčí aspekt fenoménu násilí a jeho zpracování, ale že je třeba vzáti a zpracovat všechny aspekty násilné situace, jako např. adekvátní reakce na chování násilníka, rychlou podporu ohrožené osoby, ohleduplnost vůči ni v hřezi, postarání se o děti, kterých se to přímo nebo nepřímo týká, celospolečenský zákaz násilí, ale také aspekty školení a organizaci úřednic a úředníků atd.;
- ▶ k tomuto účelu musí být vytvořena multiinstitucionální síť, která umožní navzájem velmi plesně koordinovat zásahy i vелkého počtu (velmi různorodých) zařízení. Jejich práce nesmí nikdy probíhat izolovaně, protože jinak nutně dochází k rozporům, dvojkoletnosti či mezerám.

Pro vypracování celkové koncepce, která zohledňuje zpracování všech dílčích problémů a která je došledně zaměřena na jednoznačné představy o cílech a dodrží i všechna zařízení – státu a soukromu – která se na práci podílejí, musí následovat společná, kooperativní realizace této koncepce. Pouze institutionalizací probléžné komunikace a zajistění hladkého přechodu může zajistit účinné převedení koncepce do každodenní praxe.

Taková spolupráce vychází z predpokladu stabilního základu, jenž se skládá z následujících prvků:

- ▶ ochoty spolupracovat a dostatečného respektu vůči spolupracujícím partnerům a jejich úkolem;
- ▶ vytvoření a aktualizace společných základních předpokladů k fenomenologii násilí mužů v domácím kontextu a k nutnosti účinného zásahu; je jasné, že názory úřednic a úředníků exekutivy, soudců a soudců jakož i sociálních pracovnic a pracovníků týkající se otázek násilí mužů na ženách nikdy nebudu identické, musí však existovat dostatečná oblast shody, která musí za každých okolností obsahovat oněch zmíněných „ses příkazání“ preventce násilí;
- ▶ jasného rozdělení rolí, využívající optimálním způsobem potenciál různých zařízení;
- ▶ organizace stýchých míst, ale i nezbytné komunikace;
- ▶ institucionalizovaného společného vyhodnocení spolupráce.

V Rakousku funguje poradní orgán pro prevenci, který byl zřízen u ministra vnitra jako strážce spolupráce. V něm jsou zastoupeny zástupkyně a zástupci zúčastněných orgánů a zařízení

pomáhajících obětem. Různými kanály – doprovodnými výzkumy, interními statistikami bezpečnostní exekutivy, ročními zprávami o činnosti intervenčních míst jakož i akcemi věnovanými speciálním tématům – poradní orgán pro prevenci průběžně vyhodnocuje spolupráci zařízení, která se na projektu prevence podílejí. Skutečnost, že parlament již dva roky po nabytí účinnosti zákona na ochranu proti násilí mohl schválit důležitou novelizaci SPG (Zákon o bezpečnostní policii), je dokladem dynamiky tohoto procesu.

3. VÝSLEDEK: FUNKCE PRVNÍHO POLICEJNÍHO ZÁSAHU A ZÁKAZ VSTUPU

Koncepce reformy vedla k nové realistické definici funkci, které musí (a je schopen) splňovat policijské zásahy.

3.1. CO MŮŽE UDĚLAT POLICIE

Policie může tedy v první fázi dosáhnout následujícího:

- ▶ nemůže sice z vlastní moci přerušit dynamiku násilného vztahu, může ji však vykázání násilníkům přechodně **perušit**;
- ▶ tím může otevrit pro ohroženou ženu **relativně bezpečný prostor**, v rámci kterého si může žena vyčerpánou násilnickým vztahem vydechnout, vzpamatovat se, uvědomit si v klidu svou situaci a své možnosti a nasbírat síly; mohou ji však také kontaktovat i jiná zařízení, která čtějí proces změn podporovat, aniž by tomu můžel zabránit či působit rušivě; existuje zde určitá paralela, zároveň však i jasný rozdíl oproti azylovému domu: také on je koncipován jako prostor, ve kterém si žena může být jista, že ji ochrání před mužovou kontrolou a projevy násilí; na druhé straně je azylový dům takovou „vlastní zónou“ (abych se vynul výrazu ghetto), nacházející se mimo běžné společenské instituce; s vysloveným zákazu vstupu má oproti tomu žena právo zůstat v „normálním“ světě a mít zde nárok na bezpečný prostor bez mužova násilí. Tentýž nárok má **každá žena** ve svém **vlastním** bytě;
- ▶ policie může s každým vykázáním ohrožovatele osobou, od níž nebezpečí pro jiné vyčází) **vyslat jasný signál** proti násilí a na **odpovědnost ohrožovatele**; tato normativní funkce prvního policejního zásuhu má profádný význam právě z hlediska všeobecně preventivní a tím pádem dlouhodobé perspektivy;
- ▶ policie může v neposlední řadě **podporovat návazné intervence ostatních zařízení**, a to hlavně rychlým předáním plesně a obsahle informace o situaci, kterou nalezla a zjistila. Plesné zdokumentování prvního zásahu exekutivy a předání dokumentace téměř zařízením, která na tuto první intervenci mají navazovat, má velký význam;
- ▶ v pozdějších fázích zůstává bezpečnostní exekutiva kompetentní pro opatření bezpečnostní a kriminální policie, musí udržovat úzkou spolupráci s intervenčním místem, s oddělením soudu rozhodujícími věci rodinny a s trestními soudy (a podle potřeby také se sociálními zařízeními pro mladé, pro práci s násilníky nebo obětími násilí).

I tehdy, když ohrožená osoba nepodá po zákazu vstupu návrh na předběžné opatření, protože se pro to není schopna rozhodnut nebo tento návrh není přípustný, má **zákaz vstupu vlastní hodnotu**, kterou nelze podeřovat; ta spočívá jednak v jeho silné symbolice, jednak v tom, že ohrožená osoba může v klidu přemýšlet o své situaci a dostane se ji podporu. Reakce mnohých mužů na zákaz vstupu začíná tím, že vážně zvažují své chování.

3.2. POŽADAVKY NA POLICI, POŽADAVKY NA POLICISTKY A POLICISTY

Z úlohy provádět jediný preventivní ochranu právních statků a z analýzy možnosti splnit tento úkol v případě násilného vztahu na straně druhé vyplývají jasné požadavky a z pohledu lidského práva na bezpečnost také nároky na polici.

Nelze však přitom přehlédnout, že ze vylíčený postup staví úřednice a úředníky **exekutivu** v jejich praxi před **velké potíže**. Musí totiž přeškodit dlouhý stín tradice, která jim sugerovala, že tito úředníci nemají v rodině co dělat a vůbec nic by tam nepořídili. Požadavek, aby odložili otce od „jeho“ rodiny, vyuvolává u policistek a policistů pocit silné nejistoty a strachu. Pro tyto úřednice a úředníky je rodina neznámým, neprůhledným mikrokosmom, do kterého lze proniknout s obzřetností kosmonauta objevujícího cizí galaxii. Proto existuje velký strach před zkáznáním a instrumentalizací hlavně ve prospěch ekonomických zájmů v kontextu rozvodového řízení.

Výjednáno jinak: úřednice a úředníci exekutivy – jako jedna část společnosti – nejsou chráněni před ambivalencemi, které jsou všeobecně platné po nakládání s domácím násilím.

V této situaci mají úřednice a úředníci exekutivy

- za první nárok na jasné, zákonem stanovené úkoly pro zásah jakož i jasné, zákonem vymezené hranice přiměřenosti policejních pravomocí;
- za druhé nárok na důkladně školení, které jim umožní seznámit se především s realitou násilnického vztahu a jeho dynamikou;
- za třetí nárok na podporu od jiných institucí, a tedy na to, že je po intervenci nenechají jí ostatní zodpovědné státní a soukromé instituce – tj. oddělení soudu rozhodující věci rodinné, trestní soudy, úřad peče o mládež, poradenská místa – s daným případem na holíčkách.

Úřednice a úředníci musí v rámci školení a zvyšování kvalifikace získat návod, jak rutině jednat u lehčení své situace. To však bude výhodné i pro ohrožené ženy, které tak mohou poznat, jaké reakce policie mohou očekávat v případě podání oznámení. Kdyby tyto normy jednání neexistovaly, zůstane oznamení pro ohroženou ženu nebezpečnou hazardní hrou.

4. PŘÍLOHY: TEXTY ZÁKONŮ A NAŘÍZENÍ

4.1. ZÁKON O BEZPEČNOSTNÍ POLICII – SPG BGBl. č. 566/1991 ve znění BGBl. I č. 146/1999

Preventivní ochrana právnických statků

§ 22. (1)...

(2) Ulohou bezpečnostních orgánů je zamezit nebezpečným útokům na život, zdraví, svobodu, morálku, majetek nebo životní prostředí, jsou-li tyto útoky pravděpodobné.

(3) Bezpečnostní orgány jsou povinny po nebezpečném útoku, bez újmy svých úkolů v souladu s trestním procesním řádem 1975 (StPO), č. 631/1975 objasnit zásadní okolnosti, včetně identity odpovědné osoby, je-li to pro zamezení dalších nebezpečných útoků nezbytné. Je-li určitá osoba podezírána z trestného jednání, platí výlučně ustanovení trestního řádu StPO, §§ 57 a 58 jakož i ustanovení o vyšetřovací službě však zůstávají nedotčeny.

Poradenství kriminální policie

§ 25.

(1)...

(2) Navíc jsou bezpečnostní orgány povinny podporovat cíle sloužící k zamezení nebezpečných útoků na život, zdraví nebo majetek lidí.

(3) Spolkový ministr vnitra je zmocněn smluvně pověřit osvědčená a vhodná zařízení na ochranu obětí tím, aby se obrátila na osoby ohrožené násilím za účelem poskytnutí poradenství a nehmotné podpory (intervenční místa). Slouží-li toto zařízení na ochranu obětí převážně pro poskytování poradenství a podpory ženám, musí být smlouva uzavřena společně se spolkovou místnou pro záležitosti žen a ochranu spotřebitelů, slouží-li toto zařízení převážně pro poskytování

poradenství a podpory dětem, musí být smlouva uzavřena společně se Spolkovým ministerstvem životního prostředí, mládeže a rodinou.

Urovnávání sporu

§ 26.

Pro zamezení nebezpečných útoků na život, zdraví a majetek osob se musí bezpečnostní orgány snažit o urovnání sporu. Nelze-li spor urovnat, jsou bezpečnostní orgány povinny pokusit se snížit nebezpečí jiným možným způsobem.

Vykázání (z bytu) a zákaz vstupu při násilí v bytech

§ 38a.

(1) Je-li nutno na základě určitých skutečností, hlavně v důsledku předchozího nebezpečného útoku, se domnívá, že dojde k nebezpečnému útoku na život, zdraví nebo svobodu, jsou orgány veřejných bezpečnostních služeb zmocněny osobu, od níž nebezpečí vychází, z bytu a jeho bezprostředního okolí, ve kterém žije ohrožená osoba, vykázat. Musí ji uvědomit, na jaký prostor se vykázání vztahuje; tento prostor je nutno stanovit v souladu s potřebami účinné preventivní ochrany.

(2) Jsou-li dány předpoklady v odst. 1, jsou orgány veřejné bezpečnostní služby zmocněny zakázat osobě vstup do oblasti stanovené podle odst. 1; není však přípustné použít donucovací násilí k prosazení zákazu vstupu. Je-li vydan zákaz návratu do vlastního bytu, je nutno mít zvláště na zřeteли, aby tento zásah do soukromé sféry života zachovával zásadu přiměřenosti (§ 29). Orgány veřejné bezpečnostní služby jsou oprávněny odejmout dotýkemému všechny klíče nacházející se v jeho úschově; jsou povinny poskytnout mu příležitost vzít si s sebou nezbytné nutné předměty osobní potřeby a informovat se o tom, jaké možnosti ubytování má. Je-li nezbytné, aby dotýkny byly odstraněny, do kterého je mu vstup zakázán, smí tak učinit pouze v přítomnosti orgánu veřejné bezpečnostní služby.

(3) Při zákazu vstupu musí orgány veřejné bezpečnostní služby uvažovat od dotýkemého oznamenění místa, na které je doručit zrušení zákazu vstupu nebo předběžného opatření podle § 382b EO. Opomene-li tak učinit, může se doručení této písemnosti provést uložením do úschovy bez předchozího pokusu o doručení až do oznamení místa pobytu; dotýkny musí být na tuto skutečnost upozorněn.

(4) Dále musí orgány veřejné bezpečnostní služby informovat ohroženou osobu o možnosti předběžného opatření podle § 382b EO jakož i v ohodných zařízeních na ochranu oběti (§ 25 odst. 2).

(5) Při dokumentování nařízení zákazu vstupu je nutno zohlednit nejen rozchodné okolnosti pro zásah, ale rovněž ty, které mohou byt podstatné pro řízení podle § 382b EO.

(6) Nařízení zákazu vstupu musí být bezokázale oznámeno bezpečnostnímu orgánu, který ho musí během 48 hodin přezkoumat. Bezpečnostní orgán k tomu může přizvat všechna zařízení a pracoviště, která mohou přispět ke zjistění rozehodného stavu včetně Krajského správního úřadu může navíc jako policejní orgán zapojit lékaře vykonávající veřejnou zdravotní službu. Zjistí-li bezpečnostní orgán, že předpoklady pro nařízení zákazu vstupu neexistují, musí ho vůči dotýkné osobě neprodleňně zrušit; ohrožovaná osoba musí být neprodleňně informována o tom, že byl zákaz vstupu zrušen; zrušení zákazu vstupu jakož i informování ohroženého musí provést orgán veřejné bezpečnostní služby osobně nebo telefonicky či dle možnosti písemnou formou osobním předáním. Klíče odebrané podle odst. 2 musí být se zrušením zákazu vstupu vydané dotčené osobě, v případě žádosti o vydání předběžného opatření podle § 382b EO musí být uloženy v soudu.

(7) Orgány bezpečnostní služby jsou povinny nejméně jednou během prvních tří dnů zkontrolovat dodržování zákazu vstupu. Zákaz vstupu končí uplynutím desátého dne po jeho nařízení; je-li během této lhůty podán návrh na vydání předběžného opatření podle § 382b EO, končí doručením rozhodnutí soudu odpůrci návrhu, nejdříve však po uplynutí dvacátého dne po nařízení zákazu

vstupu. Soud musí neprodleně informovat bezpečnostní orgán o podání návrhu na vydání předběžného opatření podle § 382b EO.

Povolení předávání (osobních údajů)

§ 56.

- (1) Bezpečnostní orgány smějí – s výjimkou případů podle § 7, odst. 1, čís. 3 zákona o ochraně dat a § 57 odst. 3 – předávat osobní údaje jen
1. ...
  6. příslušným zařízením na ochranu oběti (§ 25, odst. 2), je-li to pro ochranu ohrožených osob nezbytné;
  7. ...

Ostatní správní přestupy

§ 84.

- (1) Kdo
1. ...
  2. nedohrnuje podle § 38a odst. 2 zákaz vstupu nebo
  3. ...
- doporučí se správnímu přestupku, bude potrestán peněžní pokutou až do výše 360 euro, v případě nedobytnosti odnětím svobody až na dva týdny.

4.2. NAŘÍZENÍ EKEXUCE

RGBT. č. 79/1896 ve znění BGBl. I č. 147/1999

Ochrana před násilím v rodině

§ 382b.

(1) Soud může osobě, která blízkému rodičnému příslušníkovi fyzickým útokem, hrozbou fyzického útoku nebo chováním vedoucím ke značné psychické újmě na zdraví čini další soužití nepřijatelným, na její žádost

1. nařídit opuštění bytu a jeho bezprostředního okolí a
2. zakázat návrat do bytu a jeho bezprostředního okolí, pokud slouží byt pro uspokojení nezbytné potřeby bydlení navrhovatele.

(2) Soud může osobě, která blízkému rodičnému příslušníkovi fyzickým útokem, hrozbou fyzického útoku nebo chováním vedoucím ke značné psychické újmě na zdraví čini další soužití nepřijatelným, na její žádost

1. zakázat pobyt na pěsně určených místech a
2. nařídit nesetkávat se a nenavazovat kontakt s navrhovatelem, pokud to není v rozporu se závažnými zájmy odpůrce.

(3) Blízcí příbuzní jsou ve smyslu odst. 1 a 2:

- a) manželka a druh/družka,
- b) sourozenci a příbuzní v první linii, včetně adoptivních dětí a dětí svěřených do péče a péče jakož i adoptivních rodičů a přestoupení,
- c) manželé a manželky a druha a družky osob vyjmenovaných pod písm. b,
2. a) příbuzní v první linii, včetně adoptivních dětí a dětí svěřených do péče a péče jakož i adoptivních rodičů a přestoupení, manžela nebo druha, jakož i
- b) sourozenci manžela nebo druha, pokud žijí s odpůrcem ve stejné domácnosti nebo v ní žili v posledních třech měsících před podáním žádosti.

(4) Předběžné opatření lze vydat podle odst. 1 nebo 2 nezávisle na dalším trvání společné domácnosti stran a také nezávisle na rozvodovém řízení, zrušení manželství nebo na prohlášení man-

želství za neplatné, na řízení o dělení manželského majetku a manželských úspor nebo na řízení pro objasnění oprávnění užívání bytu, nesmí však, pokud nebylo zahájeno řízení, ve kterém má být toto opatření učiněno, plesňhnout celkem tři měsíce.

Řízení a nařízení

§ 382c.

(1) Slyšení navrhovatele před vydáním předběžného opatření podle § 382b odstavce 1 nelze provést zvláště v případě bezprostředně hrozícího nebezpečí dalšího ohrožení ze strany odpůrce. To může vyplynout předešlém ze zprávy bezpečnostních orgánů, kterou si musí soud v moci řízení obstarat; bezpečnostní orgány mají povinnost tyto zprávy neprodleně soudům předat. Je-li však návrh podán bez zbytečného odkladu po zákazu vstupu (§ 38a odst. 7 SPG), musí být neprodleně odpůrce doručen.

(2) Příkaz na opuštění bytu, nepodá-li navrhovatel jiný návrh, musí odpůrce doručit výkonné orgán při provádění výkonu. Navrhovateli musí být tato doba sdělena.

(3) S obsahem rozhodnutí, ve kterém je rozhodnuto o návrhu na vydání předběžného opatření podle § 382b, a s rozhodnutím, kterým se předběžné opatření ruší, musí být rovněž bezodkladně vyrozumění

1. ředitelství spolkové policie s místní působností, v ostatních případech místně příslušný krajský správní orgán jakži bezpečnostní orgán,
2. je-li jedna ze stran nezletilá, také místně příslušné sociální zařízení pro mládež.

(4) Oznamil-li odpůrce orgánům veřejné bezpečnostní služby z titulu vykázání z bytu podle § 38a, odstavce 3 SPG místo pro uložení, platí toto pro soudní řízení jako místo pro uložení. Oponemil-li odpůrce provést toto oznamení i přes upozornění na právní následky, mohou být doručení v řízení o předběžném opatření prováděna bez předchozího pokusu o doručení uschováním až do oznamení místa uložení (§§ 8 a 23 zákona o doručení).

Výkon

§ 382d.

(1) Předběžná opatření podle § 382b jsou z moci řízení nebo na návrh okamžitě vykonatelná.

(2) Orgán provádějící výkon rozhodnutí musí vykázat odpůrce z bytu a odebrat mu veškeré klíče od bytu a složit je do úschovy u soudu. Je povinen poskytnout odpůrci možnost vztí si své osobní cennosti a doklady jakož i ty věci, které slouží k jeho osobní potřebě nebo výkonu jeho povolání.

(3) Při nepřítomnosti odpůrce při výkonu je orgán provádějící výkon rozhodnutí povinen mu na jeho žádost poskytnout příležitost vyzvednout si během dvou dnů své věci z bytu ve smyslu odst. 2. Na toto právo musí upozornit odpůrce orgán provádějící výkon rozhodnutí zanecháním zprávy na dveřích bytu.

(4) Soud může také pověřit úřady bezpečnostních orgánů výkonom předběžného opatření podle § 382b odst. 1 prostřednictvím orgánů veřejné bezpečnostní služby, které má k dispozici. V tomto případě jsou tyto orgány provádějící výkon rozhodnutí na vyžádání žadatele vždy povinny vytvořit stav v souladu s § 382b odst. 1, a to provozem vydávat rozkazy a donucovací prostředky, a zpravit o tom soud, který předběžné opatření vydal.

Birthe Meyer, koordinátorka projektu BIG e. V., Berlin¹⁾

Jsem velmi ráda, že jsem dostala příležitost představit vám Berlinský intervenční projekt proti domácímu násilí a děkuji vám srdčeře za pozvání.

Nás intervenci projekt se hlavně soustředi na téma spolupráce. Toto heslo ziskává i v Evropě stále více na významu, protože srůstání Evropy může být úspěšné, jen když spolu budeme komunikovat a kooperovat a přitom budeme zviditelnit a otevření zkušenostem z ostatních zemí.

I my jsme se intenzivně zabývali zkušeností jiných zemí, než jsme vypracovali koncept intervenci projektu. Přitom jsme především hleděli na angloamerickou oblast. K dalšímu kroku kupředu nám silně napomohla i výměna zkušeností s intervenci projekty v německy mluvících zemích a na nejrůznějších konferencích EU k tématu domácí násilí.

Předložím vám výsledky našich zkušeností z předcházejících šesti let. Spolkový vzorový projekt byl po celou dobu vědecky doprovázen. Zprávu WiBiG,²⁾ která podporuje mnou popsané body, je dobré si prostudovat. Obsírný popis projektu se nalézá i na domovské stránce BIG³⁾ v rámci projektové dokumentace zveřejněné Spolkovým ministerstvem pro otázky žen.⁴⁾

1. RÁMCOVÉ PODMÍNKY:

Koncepce Berlinského intervenčního projektu je založena na následujících cílech a strategiích:

- koordinovaná a kooperativní činností všech zúčastněných;
- uskutečnění členě právní politiky, ve které jde na jedné straně o doslednou realizaci a na druhé straně o další rozvoj doprovodného práva;
- vytvoření rámčových podmínek, které zajistí obširnou ochranu žen a jejich dětí;
- sladění společných cílů ve všech orgánech intervenčního projektu, tzn. zefektivnění ochrany postižených žen a jejich dětí a zároveň převzetí odpovědnosti pachatele.

Spolkové ministerstvo pro rodinu, seniory, ženy a mládež a správa pro práci, sociální otázky a ženy Berlinského senátu aktivně podporují tyto snahy a umožnily financování spolkového vzorového projektu, který úspěšně funguje již šest let. Financováno je i koordináční středisko, ve kterém zpočátku pracovalo 5 koordinátorůk a dnes 4 koordinátorky a jedna administrativní síla. Koordináční tým je složen interdisciplinárně z právniček a diplomovaných pedagožek.

1) Autorka pracuje od roku 1996 jako koordinátorka Berlinského intervenčního projektu proti domácímu násilí.
Kontakt: bigteam@srau.de; Adresa: BIG-Koordinierungsstelle, Paul-Lincke-Ufer 7d, D-10999 Berlin, Tel.-Nr.: 0049-(30)-61709100

2) Práce Berlinského intervenčního projektu je vyhodnocována doprovodným výzkumem intervenčních projektů (WiBiG).
Kontakt: www.wibig.ucs

3) Homepage: www.bigerberlin.org

4) Dokumentaci můžete získat zdarma pod č. článku 3650 prostřednictvím Spolkového ministerstva pro záležitosti žen.
Telefon: 0049-(180)-5329329

2. ÚKOLY KOORDINAČNÍHO STŘEDISKA

Stěžejní úkoly koordináčního střediska se v minulých letech změnily. První rok byl charakterizován tak zvanými pěti K:

1. podporovat komunikaci mezi zúčastněnými;
2. vybudovat kooperační struktury;
3. objasnit kompleksnost tématu;
4. postupovat koncepcí při řešení návrhů a
5. dosáhnout konsenzu o vypracovaných návrzích.

Jelikož se dosud spolupráce v oblasti domácího násilí týkala jen jednotlivých bodů a v tehdejší době v Německu ministerstva spravedlnosti a vnitřní nebyly potřebny podniknout další akce, bylo nutné vyhledat partnery a vybudovat nosné kooperační orgány a struktury. Bylo tedy třeba uskutečnit mnoho přesvědčovací práce a návštěv, aby bylo možné pro spolupráci získat např. senátory a senátory nebo pracovníky/pracovnice správních orgánů. Jako provoďající, ústřední, komunikační a rozhodovací orgán byl vytvořen Kulatý stůl, který v prvním roce zasedal celkem devětkrát.

V druhé projektové fázi od roku 1996 do roku 1999 bylo nutné vytvořit, řídit a koordinovat odborné skupiny složené interdisciplinárně pro sedm pracovních oblastí, jako je policejní intervence, trestní právo, občanské právo, nabídky podpory pro ženy, děti a mladistvé, přistěhovalecké a pachatele. Sedm odborných skupin během 3 let prodiskutovalo a vypracovalo četná opatření, jež byla všechna uskutečněna nebo jsou uskutečňována v současnosti. V odborných skupinách pracovaly/pracovnice/pracovníci administrativních institucí, úřadů, projektů na ochranu žen a dětí, soudů, státního zastupitelstva, policie a právníky.

Třetí fáze projektu je charakterizována tématy jako monitoring/clearing a implementace. Tak se třeba prověřuje účinnost opatření, která již byla prakticky realizována. Jedním z pracovních výsledků je například policejní návod s detailním popisem toho, jak má být proveden policejní zášah v případě domácího násilí, na co je třeba dát a o čem musí být žena informována. Na základě data-závodu obyvatel azylových domů pro ženy nebo policistů/policistek se zjišťuje, zda jsou pracovní výsledky prakticky aplikovány a zda skutečně zlepšují ochranu postižených žen a jejich dětí.

Implementace znamená, že část úkolů koordináčního střediska je předána kooperačním partnerům, což je nyní díky vznikajícím kooperačním strukturám možné. Například policie i resort spravedlnosti zajišťují stálý sběr a vyhodnocování statistických dat o četnosti zásahu, resp. trestních řízení v souvislosti s domácím násilím.

3. PODMÍNKY A PRÁCE V KOORDINAČNÍM STŘEDISKU

Podmínky nezbytné pro fungování koordináčního střediska jsou plasticky popisovány v závěrečné zprávě doprovodného vědeckého výzkumu intervenčního projektu:

1. Koordináční středisko potřebuje jasné pracovní zadání a jednoznačný profil požadavků, aby mohlo převzít svou rolí moderátora a zprostředkovatele v případě konfliktů.
2. Koordináční tým by měl být obsazen interdisciplinárně. Zastoupené disciplíny by měly pokud možno odpovídat nejdůležitějším kooperujícím profesím.
3. Koordinátorky by měly být kvalifikované a profesně zdatné, aby při vzájemné kooperaci byly akceptovány. Jejich úkolem je vždy znovu zdůrazňovat kompleksnost tématiky, a tak plnit svůj úkol fiduci sily.
4. Měly by důsledně sledovat praktické cíle, ale navíc neztrácat z očí ani střednědobé cíle dané procesem a vždy znovu práci projektu vracet k jeho nadřízené misi.⁵⁾

5) WiBiG, „Modely kooperace proti domácímu násilí“, str. 329/330

V Berlíně pracovní zadání stanovuje Kulatý stůl. Kulatý stůl koncem prvního roku schválil celý balík úkolů, které mají být propracovány v následujících letech.

Kulatý stůl byl obsazen nejvyššími zástupci rozhodujících subjektů Spolkové země Berlín. Jeníkož se v případě Berlína jedná o městský stát, jsou to senátoři/senátorky nebo státní tajemníci/tajemnice pro záležitosti žen, spravedlnost, sociální otázky, zdravotnictví a mládež, Zemská komise proti násilí a také zástupkyně zařazení pro ženy a děti. Osnabré se témaří všech zasedání zúčastnila i spolková ministryně.

Dalším předpokladem pro práci Kulatého stolu byla dohoda o způsobu schvalování. Veškerá rozhodnutí byla konsenzuální, což bylo založeno na naprosté jistotě, že všechni musí být přesvědčeni o správnosti všech opatření, protože tím se podstatně zvýší efektivita a ochota realizovat je. Kromě toho není možné, aby jeden z resortů učinil nějaká opatření bez toho, aby se to dotklo ostatních resortů.

4. STRUKTURA PROJEKTU

Struktura projektu se v minulých letech neustále měnila a vyvíjela. A to jak z hlediska počtu zúčastněných, jenž stoupal z cca 30 na více než 150 osob v současnosti, tak i co do počtu orgánů, který vzrostl ze dvou na 25.

Nejdříve existovalo jen jedno koordinaci středisko, Kulatý stůl a plenum spolku BIG e. V.

V druhé fázi projektu bylo vytvořeno sedm interdisciplinárně obsazených odborných skupin. Pracovní výsledky odborných skupin byly předkládány Kulatému stolu k rozhodnutí s prosbou o realizaci. Na následujícím zasedání Kulatého stolu podávaly/podávali různé/různí zástupkyně/zástupci zprávy o stavu realizace ve svém resortu.

V řetěz fází projektu byly vytvořeny nové orgány. V pěti i nadále existujících odborných oblastech – policie, trestní právo, občanské právo, děti a nabídky podpory pro ženy – obsah práce a strukturu určoval interdisciplinárně obsazený řídící orgán. Konkrétní pracovní úkoly jsou zpracovávány v pracovních podskupinách, navrhovaná opatření jsou posuzovány řídícím orgánem a poté předkládána Kulatému stolu. Koordinátoři řídících orgánů přebírají koordinátory. Zajistí rovněž tok informací mezi různými pracovními oblastmi. Pracovní skupiny jsou řízeny účastníky/účastnicemi řídících orgánů.

5. SCHOPNOSTI ZESÍTĚNÍ

Aby bylo možno úspěšně kooperovat, je zapotřebí ochoty, otevřenosť i určitých schopností, které Eichler a Schirrmacher⁶ ve svém výzkumném projektu „Mírová praxe a každodenní násilí“ nazvali schopnosti zesítění. Zahrnují:

- ▶ ochotu včítit se do způsobu myšlení a kódů jednání, které jsou nám profesně cizí;
- ▶ rozvíjení produktivní formy styku v interdisciplinárním rámci;
- ▶ schopnost zachytit podněty z hlediska změn ve vlastním zařízení;
- ▶ využívání a rozšiřování akčního prostoru, chut ke změně bez strachu z odporu;
- ▶ schopnost odporu pojmenovat a nalézt alternativy;
- ▶ schopnost sebehodnocení s ohledem na skutečně dosažené změny v zájmu dotčených osob.

Koordinátorky měly za úkol dát do pohybu proces zesítění a udržet ho v chodu. Obzvláště na počátku druhé projekční fáze bylo nutné získat pro spolupráci mnohé osoby z různých profesních oblastí. Součde/soudkyně, policisty/politicky, právničky/právničky, pověřenky pro záležitosti žen a cízinecké otázky, lékaře/lékařky a pracovnice projektu proti násilí, abych jako příklad uvedla jen několik skupin profesí. Po první fázi poznamávalo šlo o to, skupinu dopodrobna při hledání spo-

6) Susanne Eichler, Gesa Schirrmacher, 1998, Mírová praxe a každodenní násilí – předpoklady meziinstiucionální spolupráce pro snížení násilí ve vztahu pohlaví, ještě nezveřejněná závěrečná zpráva stejněmenného projektu univerzity Osnabrück

lečného jazyka a vypracování návrhů řešení evidovaných problémů. Motivace účastníků z různých odborných pracovních skupin byla zvyšována na základě rychlého schválení prvních opatření, např. členění sběru dat v policejním ředitelství nebo financování dalšího vzdělávání na téma domácího násilí pro příslušníky police a spravedlnosti.

Jednotlivé expertky sloužily také jako multiplikátorky ve svých vlastních profesních skupinách. Z tohoto důvodu bylo často dílčí tím jednodušší získávat pro spolupráci další osoby. Samozřejmě se při zasedáních občas i haslovalo. Projevovaly se problémy ve vzájemném pochopení obvykle mezi právničkami a sociálními pedagožkami, rozdílností a napětí, ale i legraci a radost ze společně dosažených pracovních výsledků. Na základě dlouholeté spolupráce byly navázány profesní kontakty a zlepšilo se chápání způsobu práce ostatních profesních skupin.

6. PRACOVNÍ VÝSLEDKY INTERVENČNÍHO PROJEKTU

V odborných skupinách byly během hlavní fáze dosaženy následující pracovní výsledky. V současnosti se pracovní výsledky zkoumají, aby se zjistilo, zda vedly k zlepšení intervenční praxe.

a) Interdisciplinární pracovní výsledky

aa) Sběr dat

V Německu zatím neexistuje žádné podrobné zjišťování a dokumentování rozdílů domácího násilí. Proto všechny odborné skupiny nejdříve vyhodnocovaly stávající údaje a poté rozhodly o dalším říším sběru.

V Berlíně neexistovaly žádné údaje o četnosti policejních zásahů kvůli domácímu násilí. Ve vlastním zájmu policie proto bylo možné přesněji analyzovat, jak silně ovlivňuje domácí násilí běžnou každodenní práci policie. Proto byly v jednom ze sedmi berlinských ředitelství pro 590 000 obyvatel/obyvatelk pro tři měsíce zjišťovány a vyhodnocovány policejní zásahy v důsledku domácího násilí. Císla vykresila jednoznačný obrazek. Každý den v týdnu doslova průměrně 5 až 7 zásahům. V přepočtu na celý Berlín vychází na každý den cca 35–45 zásahů, tzn. ročně asi 12–14 000.

Ani v trestně-právní oblasti se doposud nesbíraly údaje podle vztahu pachatele a oběti. To se změnilo tím, že senátní správa pro spravedlnost rozhodla v rámci státního zastupitelství zřídit zvláštní oddělení pro domácí násilí. Císla překonalu veškerá dosavadní očekávání, ročně se jen ve státním zastupitelství zpracovává více než 6000 fázení.

bb) Vzdělání a další vzdělávání

Důležitým krokem ke zlepšení postupu v souvislosti s domácím násilím představuje další vzdělávání koncipované, organizované a prováděné BIG. Vše začalo 1,5 hodinovými učebními jednotkami na zemské policejní škole. Nyní se v systému teamteachingu uskutečňuje jedno a dvoudenní kurzy dalšího vzdělávání pro ochranou službu police, kriminalní policii a řídicí sily. Teamteaching v tomto případě znamená, že spolupracovnice/spolupracovníci policie tyto kurzy dalšího vzdělávání organizují společně se zástupci/zástupkyněmi státního zastupitelství a pracovnicemi projektu.

Po soudečce a soudkyně i pro státní zástupce a zástupce u obvodního soudu byla vypracována koncepte dvoudenního kurzu o domácím násilí. Pozornost tétoho kurzu se soustředí předev-

Ines Meyer, koordinátorka projektu
BIG e. V., Berlin

7) Informační publikace „Vaše právo při domácím násilí“ (v němčině a tureckině) je možné objednat u BIG po zaslání poštovních známek v hodnotě 3,- DM.

ším na informace o rozměrech, dynamice a důsledcích domácího násilí, strategiích a nebezpečnosti pachatelů i na nácvik rozhovorů při výslechách svědky. Při teamteachingu také právnická a diplomovaná pedagožka zajišťuje další vzdělávání v právní oblasti. Pro pracovnice úřadu pro otázky mládeže byl připraven další běh školení. Na podzim se uskuteční první pilotní seminář v jednom z Berlínských úřadů pro mládež. I pracovnice parodenských středisek a horké linky BIG byly obsírány vyskoleny. Při výběru prednášejících bylo možné získat experty a experty zúčastněné na projektu, takže jsme měli jako prednášející i státní zástupkyni, advokátku a pracovníci zemské policejní školy.

cc) Informační materiály pro postižené ženy

Po všechny odborné oblasti byly navrženy informační materiály, které postiženým ženám poskytují informace o dalších krocích a možnostech.⁷⁾ Všechny materiály byly publikovány i v turecktině. Snažíme se o zveřejnění i v dalších jazycích.

b) Tfí příkladné, specifické odborné pracovní výsledky aa) oblast policie

Odborná skupina policie vypracovala návod pro policejní zásahy v případě domácího násilí, který byl tématě doslova převzat i ostatními spolkovými zeměmi. Návod byl celoplošně rozdaný do všech policejních okrsků. Z analýzy úvodní fáze vyplynulo, že policie pocítuje velké nejistoty co do úkonu a opatření, která smí být uplatněna, a také zvláštností, jež musí být zohledněny při zásahu v souvislosti s domácím násilím. Zadání při zásahu se dnes již nazývá domácí násilí a nikoli rodiné hádky. Slouží to vlastnímu zajištění policestek a policistů, protože se ukázalo, že právě v případě domácího násilí je riziko zranění zasahujících policistů/policistiků obzvláště vysoké. V návodu se však pěsne popisuje i vstup do bytu, oddelené dotazování oběti a pachatele a zajištění důkazů (např. fotografie nejen zraněné, nýbrž i místoří).⁸⁾

bb) oblast občanského práva

V občanskoprávní oblasti vládné obzvláště velká potřeba informací i změn. Mnohé ženy nejsou dosud informovány o svých občanskoprávních ochranných možnostech, mnohé advokátky/advokáti se v této žádostech nevyzají a mnohé soudky/soudci nechápují jejich bezodkladnost. Po analýze stávajícího stavu se odborná skupina rozhodla, že je nezbytně nutné provést změnu zákoných podkladů pro ochranná nařízení na základě problémů s dokazováním a výkonem rozhodnutí. Jeníkož změna spolkových zákonů představuje dlouhodobý proces, a přitom by aplikace nejnovějších právních předpisů už dnes mohla mnohým ženám pomoci, pracovala odborná skupina dvoukolejně.

Nejdříve byly navrženy vzorové žádosti i přehodnotou právní ochranu, které se týkají příknutí manželského bytu a uložení ochranných opatření a ženám mohou usnadnit předložení žádosti u soudu. Vzorové žádosti jsou volně přístupné ve střediscích projektů proti násilí, u advokátek/advokátů a v úřadech obvodních a rodinných soudů.⁹⁾

Odborná skupina paralelně pracovala na návrhu zákonné iniciativy podle vzoru rakouského zákona o ochraně proti násilí, který byl odborné veřejnosti představen na odborném semináři v květnu 1999. Poté iniciativu převzalo Spolkové ministerstvo spravedlnosti a vypracovalo vládní návrh tzv. zákona o ochraně proti násilí,¹⁰⁾ který byl Německým spolkovým sněmem přijat 8. listopadu a k 1. lednu 2002 vstoupil v platnost. Návrh zákona explicitně zohlednuje návrhy vypracované BIG.

8) Návody a všechny další výsledky vypracované v rámci intervenčního projektu budou v brzké době zveřejněny ve svazku materiálů Spolkového ministerstva pro záležitosti žen a mohou být zdarma objednány na telefonu 0049 (180)-5329329.

9) Vzorové žádosti „Občanskoprávní ochranná opatření v případě domácího násilí“ můžete zdarma získat na Spolkovém ministerstvu pro záležitosti žen, podklady k konvence 80/2000, telefon: 0049-(180)-5329329

10) Tiskovina Spolkového sněmu 14/5429.

cc) oblast nabízené podpory

Ústředním tématem odborné skupiny byla příprava koncepce telefonické horké linky. Horká linka je od listopadu 1999 dosažitelná pod jedním ústředním číslem od 9.00 do 24.00 hodin. Jedná se o moderní, nízkoprahovou, a tedy další nabídku. Horká linka usnadňuje přístup k různým zařízením ve městě. Pracovnice v akutních nouzových případech nabízejí krizovou intervenci. Od května 2001 může ženu, pokud si to sama přeje, doma navštívit mobilní intervenční tým. Navázání kontaktu proběhne zpravidla přes policistku činnou v dané lokalitě, která se zúčastnila zásahu. Ženy jsou informovány o nabízené pomoci a právních možnostech. Horká linka nabízí informace nejen postiženým ženám, ale i sousedům, rodiným příslušníkům, policii, orgánům spravedlnosti a dalším osobám podlejícím se na intervenčním procesu.

7. VÝHLED

Zkušenosti z Berlínka ukazují, že snižování domácího násilí je velmi dlouhodobý proces a všechni na intervenci zúčastnění potřebují dostatek času. Zapojením profesionálního koordinátora střediska však mohou být procesy urychleny a ztráty v důsledku určitých tření sníženy. Intervence v případě domácího násilí se se stany státních organizací, jako je policie, spravedlnost, úřady pro mládež, v Berlíně zásadně zlepšila a změnila. Zpětné informace obyvatelek azylových domů po ženě a horké linky BIG to prokazují.

Doufám, že tyto a jiné pozitivní vývoje budou dále podporovány a popoháněny kupodlu a přejí nám, aby boj proti domácímu násilí zůstal celoevropským tématem.

INSTITUTIONÁLNÍ REAKCE NA DOMÁCÍ NÁSILÍ VE SPOLKOVÉ REPUBLICE NĚMECKO

GABRIELA KÜLGENS, Senát města Berlín

Jsem velmi ráda, že jsem byla pozvána na dnešní seminář o domácím násilí v České republice, a ráda bych vám za to poděkovala. Mým cílem je poskytnout krátký přehled o situaci v oblasti násilí vůči ženám ve Spolkové republice Německo a o srovnatelných perspektivách v souvislosti s domácím násilím z institucionálního pohledu.

Společenská diskuse o tomto tématu probíhala ve Spolkové republice Německo v několika stupních a v různém sledu se věnovala nejrůznějším aspektům násilí. (Pod pojmem násilí v této souvislosti chápou narušení tělesná a duševní integrity člověka jinou osobou. K násilí ve vztahu dvou pohlaví patří jak sexuální přehmaty, tak i všechny ostatní druhy ublížení, ke kterým může dojít v intimním vztahu.)

V listopadu 1976, tedy přesně před 25 lety, byly v Berlíně a v Kolíně nad Rýnem zřízeny první dva azylové domy pro ženy jako první reakce na společenskou diskusi o tématu násilí vyvolanou ženským hnutím. První berlínský azylový dům pro ženy byl jako vzorový projekt společnými silami podporován tehdejším Spolkovým ministerstvem pro rodinu a Zemskou vládou v Berlíně. Následně vznikaly všeude ve Spolkové republice Německo azylové domy pro ženy – na venkově, ve městech, jak samostatná zařízení a jako zařízení spolků.

V roce 1977 začaly všeude v Německu fungovat nouzové telefony pro znásilněné ženy, následovala zařízení pro sexuálně zneužívané dívky. Zde bych jako příklad chtěla uvést Wildwasser, e. V., Berlin, z roku 1987 (první iniciativy Wildwassera v roce 1983). Od počátku odtabužování násilí vůči ženám byla tedy v systematickém sledu zřízena široká síť nabídek pomocí pro různé formy násilí a ženy a dívky postavené tímto rámskem.

V této souvislosti bych chtěla zdůraznit, že mezi nabídkami v důsledku domácího a sexuálního násilí až po zřízení prvních nabídek pomocí kvůli sexuálnímu týrání dveřek uběhlo deset let.

Po politických změnách v roce 1989 vznikly v rychlém sledu azylové domy pro ženy a jiné nabídky pomocí pro ženy, dívky a děti ohrožované násilím i v nových spolkových zemích. Dnes ve Spolkové republice Německo existuje asi 400 azylových domů pro ženy, které ročně vyhledávají 45 000 žen a jejich dětí.

V Berlíně se ročně jedná o přibližně 2000 žen a dětí, které vyhledávají a nalézají ochranu, pomoc a radu v šesti azylových domech pro ženy a více než čtyřiceti skrytých krizových ubytováních. Podle nejnovějších poznatků policie v Berlíně odhaduje na 16 000 policejních případů domácího násilí ročně. V minulém roce bylo téměř 800 žen a stejně množství dveřek ohroženo sexuálními přehmaty.

Tato čísla na jedné straně naznačují, že pro mnohé ženy dnes více než dříve existuje možnost nalézt podporu, a tak prolomit kruh násilí, na druhé straně však také jasné vykreslují stále ještě hrozivé dimenze násilí na ženách a podtrhují zřetelně, že dosud nedošlo k efektivnímu snížení tohoto násilí.

Chápání násilí v soukromém sféře jako téma vnitřní bezpečnosti, jako porušení práv, jež by mělo být pronásledováno v rámci úkolů státu, resp. v rámci státního monopolu, se ale ještě ani v mi-

nlosti, ani v současnosti neprosadilo natolik, že by už došlo k citelnému snížení násilí. (V reprezentativní studii výzkumného ústavu Dolního Saska bylo zjištěno, že více než 50 % dotazovaných žen se v období pěti let stalo obětími sexuálního a kvazikrize násilí. Tolič jen k pochopení příp. jako doplňková informace, kterou však ale jistě také máte.)

Na tomto pozadí a v souvislosti se skutečností, že se hnút proti násilí v prvních dvaceti letech primárně orientovalo na oběti, které byly společně „kvazisprávou“, a přitom nebyly rozvíjeny dlouhodobější celospolečenské strategie na snížování násilí, zorganizovala v roce 1993 senátori správa pro práci a ženy odborný seminář „Rekni, kde ti muži jsou“. Byl to pravopředák změny paradigmatu v práci proti násilí, která do centra státních a institucionálních snah postavila prevenci domácího násilí ve Spolkové republice Německo a Berlínem. Šlo především o to, abychom se dle nevyčerpávali nabídka pomocí a ubytování pro postižené ženy a děti, nýbrž abychom svůj pohled zaměřili také na pachatele a konání státu.

Natratvo měl být změněn neuspokojivý stav, kdy trestné činy v soukromí často z nejrůznějších důvodů byly pronásledovány jen nedostatečně, a proto pachatelé ani při opakovávaných trestných činech v oblasti domácího násilí nemuseli téměř vůbec počítat se sankcemi. Modely z ostatních zemí a především z USA představené na odborném semináři a provedené z hlediska přenosnosti ukázaly, že prosazovaná změna paradigmatu se v praxi může prosadit jen díky podstatné lepší spolupráci všech zúčastněných institucí a zařízení i změněných právních rámcových podmínek. Paralelně rovněž v roce 1993 začala iniciativa berlínských projektů proti násilí a angažovaných jednotlivců, kteří se slíobili do zapsaného spolku Násilí proti ženám (BIG e. V.) a stali se zřizovateli nového intervenčního projektu. (Paní Meyer vám v navazující přednášce představí cíle, úkoly, způsob práce a výsledky BIGu.)

Zřízení Berlínského intervenčního projektu proti domácímu násilí (BIG) v roce 1995 jako modelového projektu podporovaného společnými silami Spolkovým ministerstvem pro rodinu, seniory, ženy a mládež (BMFSF) a senátori správou pro práci a ženy byla zahájena široká novodobá práce proti násilí a bylo dosaženo značných úspěchů. Vedle mnoha změn v Berlíně při praktickém zacházení s domácím násilím došlo k zahrnutí důležitých výsledků berlínských aktivit do úprav nového zákona o ochraně proti násilí a do formulace aktuálního plánu boje proti násilí na ženách na všech úrovních, který v roce 1999 přijala spolková vláda (prevence, zákonodářství, zlepšení, práce s pachateli i s veřejností) jako mezinárodní spolupracující. Berlín tomu dokázal i nadále obhájet svou „institucionální průkopnickou roli“ v otázkách boje proti domácímu násilí od otevření prvního německého azylového domu pro ženy, a stanovil tím nová měřítka.

Hned od počátku projektu bylo jasné, že úspěšná široká reforma práce proti násilí v Berlíně rozhodnou měrou závisí na tom, zda se podaří získat všechny subjekty zúčastněné na tomto procesu jako aktuální partnery a partnerky. V roce 1996 jsme na tuto otázkou mohly odpovědět pozitivně zřízením „kulatého stolu“ jako nejdůležitějšího rozhodovacího orgánu intervenčního projektu. Tak se podařilo dát do pohybu tvůrčí a inovační procesy, které již přinesly podstatné zlepšení situace žen postižených domácím násilím. (Zde ještě jednou odkazují na přednášku pl. Meyer.)

Ústředním výsledkem změny paradigmatu tudíž je, že se – i na spolkové úrovni – osvědčily institucionalizované kooperativní svazky, jako je Berlínský intervenční projekt, což pomohlo posunout normy.

Chtěla byc zde uvést dva příklady, o kterých jsem se zmínila již dříve:
Tim, ze paní Dr. Bergmann převzala BMFSF (na počátku Berlínského intervenčního projektu byla „naší“ senátorkou a v roce 1998 se stala ministrem pro záležitosti žen), bylo možno iniciovat dva „projekty“, které na institucionální úrovni Spolkové republike Německo otevřely novou cestu:

- ▶ na jedné straně se jedná o akční plán spolkové vlády pro boj proti domácímu násilí (2);
- ▶ na druhé straně o „Zákon na zlepšení občanskoprávní ochrany v případě násilních

Gabriela Illigens, Senát města Berlin,
oddělení práce, sociálních věcí a žen.
Odbornice na inovaci ženské politiky
a intervence v boji proti násilí.

činů a usnadnění přenechání bytu v držení manželů při rozchodu" (1).

K BODU 1:

Zákon o ochraně proti násilí se zakládá na návrhu zákona vypracovaném pracovní skupinou pro občanské právo Berlinského intervenčního projektu proti domácímu násilí (BIG), který byl představen a prodiskutován mj. při společném odborném semináři BMFSF a BMJ o občanskoprávních možnostech ochrany v případě domácího násilí.

Předložená nová úprava je založena na tom, že podle právoplatných předpisů je sice již nyní možné stanovit ochranná opatření (např. zákaz vstupu do společného bytu), ale v praxi se této možnosti sotva využívá kvůli dosavadní právní nejistotě soudů. Stejně neuspokojivý byla "stará" úprava v občanském zákoníku týkající se přenechání bytu v držení manželů při odděleném způsobu života kvůli pojmu „závažná tvrdost“. Navíc neexistoval žádný obecný základní předpis týkající se přenechání bytu v případech domácího násilí neodnádaných páru.

Cílem předloženého zákona je odstranit tyto nedostatky a zlepšit občanskoprávní ochranu v případě trestních činů v domácím prostředí a také usnadnit přenechání bytu.

KRÁTEK K TÉMTO ÚPRAVÁM:

ČLÁNEK 1:

► Obět má podle článku 1 § 1 zákona o ochraně proti násilí možnost dosahnutí u rychlením soudním řízení stanovení ochranných opatření proti pachatele. Ochranná opatření obsahují zákaz vstupu do společného bytu, ochrannou mili, zákaz kontaktování i prostřednictvím telekomunikačních prostředků, zákaz přiblížení. Ochranná opatření proti pachatele mohou by požadována i v případě výhrůzek ublížení na životě, na těle, na zdraví a omezení svobody.

► V § 1 odst. 3 zákona o ochraně proti násilí byla skutková podstata rozšířena i na případy přehodnotění svobodné vůle zapříčinené osobou samotnou ve smyslu § 827 občanského zákoníku (čin v opilství), aby do zákona byl zahrnut i tento okruh pachatelů.

► V § 1 odst. 2 jsou zohledněny tzv. „případy Stalking“ jako forma narušení obecného osobnosti práva.

► Podle § 2 zákona o ochraně proti násilí může postižená osoba požadat o přenechání bytu, pokud s pachatelem vedla dlouhodobě společnou domácnost. V § 1 odst. 2 byl skrnut neutrýt pojem o tvrdosti.

Přenechání bytu je časově omezené (max. 1 rok). V této době se musí pachatel zdržet všeho, co ztežuje nebo znemožňuje přenechání bytu.

► Podle § 3 se zákon o ochraně proti násilí neapplikuje na děti nebo osoby v pečovatelském/poručnickém vztahu, protože zákon o ochraně proti násilí je podřízen speciálnímu předpisu.

► Trestně-právní úpravy přijaté v § 4 jsou vitány, protože na základě trestních předpisů je umožněn rychlý zášetek policie při porušení ochranných opatření soudem.

ČLÁNEK 2:

► V článku 2 se mění § 1361b občanského zákoníku (předběžné přidělení bytu v držení manželů při rozchodu a rozvodu). Předpoklady zášetu byly zmírněny, pojem „závažná tvrdost“ byl změněn na „neprímečná tvrdost“. Závažnost činu je zohledněna jak v čl. 1 § 2, tak i v § 1361b občanského zákoníku. Kromě toho se již nevychází z ohrožení, nýbrž z omezení blahodárného života dítěte.

ČLÁNEK 3:

Zde se procesní právo zjednoduší a cíela jednoznačně upravuje kompetence **soudů** pro otázky rodiny. Tyto soudu jsou kompetentní v těch případech, kdy strany v okamžiku předložení žádosti vedou dlouhodobou společnou domácnost nebo ji vedeny 6 měsíců před předložením žádosti.

V následujících článcích 4, 5, 6, 7, 8, 9 a 10 jde o procesně-právní změny, které jsou nezbytné v rámci zákona o ochraně proti násilí (jakou jsou změny občanského procesního práva, zákona o záležitostech dobrovolného soudnictví atd.).

Zákon o ochraně proti násilí předložený spolkovou vládou z hlediska ženské politiky vitáme, jelikož se začleňuje do celkové konceptu boje proti domácímu násilí na spolkové i zemské úrovni. Podle nového zákona budou občanské soudy v budoucnosti moci rozhodovat o uplatnění ochranných opatření, aby se zabránilo dalšímu ublížení oběti násilních činů v domácím prostředí. Soud může postižení žen na žádost poskytnout společný byt manželů k samostatnému užívání, přičemž pachatel nemá přístupu do bytu a s bytem rovněž nesmí disponovat. Na základě opatření jsou chráněny i děti, které nadále mohou zůstat ve svém sociálním prostředí.

Návrh zákona byl Spolkovým sněmem schválen 9. listopadu a vstoupí v platnost začátkem příštího roku. Spolkové ministerstvo spravedlnosti plánuje při aplikaci zákona provést doprovodný průznam.

K BODU 2:

Akcí plán spolkové vlády v boji proti násilí na ženách byl zveřejněn v prosinci 1999. Obsahuje rozsáhlou kompleksní konceptu boje proti mužskému násilí a jeho snížování v domácím prostředí a v obchodování se ženami. Na základě závažné interdisciplinární spolupráce všech zúčastněných institucí a projektů, zestřílení nabídek pomocí a členou prací s veřejností se má podpořit další rozvoj preventivních intervencií opatření. Stéjnou pozornost je věnována:

- prevenci;
- právu;
- kooperaci institucí a projektů;
- propojení nabídek pomocí do sítí;
- práci s pachatelem;
- senzibilizaci odborníků a odborné veřejnosti jakož i
- mezinárodní spolupráci.

V rámci akčního plánu již byly zahájeny či uskutečněny podstatné kroky, jako např.

► zřízení pracovní skupiny spolkového státu a jednotlivých spolkových zemí za účasti nejrůznějších ministrských konferencí (GFMK, Konference ministrů vnitra, ASMK), nevládních organizací, zemí a obcí jako řídícího orgánu pověřeného uskutečněním akčního plánu. Témata: sledování zákona o ochraně proti násilí, situace dětí ohrožených násilím a opatření dalšího vzdělávání;

► pokračování pracovní skupiny zabyvající se obchodem se ženami. Témata: pomoc sociálním úřadům při aplikaci zákona o podpoře žadatelů o azyl pro oběti obchodo-

- vání se ženami, pracovní povolení pro tyto ženy, rozšíření zákona o odškodnění obětí na oběti obchodování s lidmi;
- ▶ první dopis rodičům k otázce násilí proti dětem;
  - ▶ zřízení telefonu pro rodiče;
  - ▶ platnost zákona o výchově bez násilí od listopadu 2000;
  - ▶ vybudování organizační jednotky pro postižené ženy;
  - ▶ průzkum životní situace dvek a žen-cizinek (výsledky?);
  - ▶ změna § 19 zákona o pobytu cizinců (tzv. samostatné právo na pobyt pro manželky po 2 letech nebo v případech nepřijatelné tvrdosti); poslední vývoj: zákon o přistěhovalním členu rodiny;
  - ▶ vývoj regionálních akčních plánů;
  - ▶ vzorový pokus policejního vykázání z bytu v Bádensku-Württembersku;
  - ▶ vědecké sledování intervenčních projektů vzniklých ve Spolkové republice Německo;
  - ▶ podpora intervenčního projektu ve Šlesvicku-Holštýnsku.

I na zemské úrovni se rozvoj a vypracování regionálních akčních plánů stěžejně soustředí na propojení zemských aktivit při boji proti násilí vůči ženám. Ve dvou spolkových zemích již bylo dosaženo výsledku (Sasko-Anhaltsko a Meklenburksko-Předpomoransko). V Berlíně se nás předloženy návrh právě nachází ve fázi schvalování. Vztahuje se na následující oblasti: zákonické rámcové podmínky (např. policejní vykázání z bytu), získávání dat a statistika, vzdělávací opatření a další vzdělávání, informační práce s veřejností, zahájení prevence na okresní úrovni, práce s pachatelem, opatření v oblasti práce s dětmi a mládeží, zlepšení zdravotního zajištění, rozšíření nabídek pro přistěhovalné ženy a další rozvoj nabídek pomocí.

Naším cílem je, aby tento akční plán byl realizován do roku 2006 a aby jeho implementace byla sledována v rámci „kulatého stolu“. Dalším cílem je od ledna 2003 zřídit intervenční centrálu, protože v tomto okamžiku skončí spolufinancování ze strany spolkového státu.

I nadále je nezbytný podporovat již stávající kompetence v oblasti zesílení, rozšiřovat institucionální kooperativní svazky – které se i naše hlediska velmi dobře osvědčily – ale také udržet stávající nabídku, dále ji specializovat a vypracovat nabídky pro násilné pachatele a děti. Jen tak je možné násilí trvale snížovat.

Bitie a zneužívanie dievčat a žien je historickou konstantou. Po stáročia bolo vo vývoji ľudstva, rodiny a manželstva normálne nadradené postavenie muža a jeho výlučná moc alebo prevaža pri spravovaní vecí verejných a rodinných. Po celé stáročia bolo normálne, dokonca žiaduce, aby muž ovládal a trestal svoju manželku aj prostredníctvom využívania fyzickej sily. Toto právo mužov ponávah a trestať svoje manželky podporovali a udržiavalí právne, náboženské a kultúrne normy. Je tomu len sto rokov, čo bolo mužom toto legálne právo biť manželku odňaté. Právne normy zanikli, ale správanie pretrváva. Práve v tomto sa zreteľne ukazuje, aký silný je vplyv iných než právnych norem na správanie ľudu, mužov a žien.

UPORIZOVAT, HOVORIŤ

Pojmy pomáhajú riešiť problém, ale prvým predpokladom riešenia problému je jeho správne pomenovanie a označenie. Ale pojmy tiež pomáhajú zahmlievať a zakrývať problém, ako napr. aj jav násilia páchaného na ženách.

Starý pojem „bitia manželiek“ zameriaval pozornosť na obeť, a nie na páchateľa, ale aspoň naznačoval, o čo ide. Nové pojmy „domáce násilie“, „partnereské týranie, zneužívanie“, „dysfunkcia rodiny“ dokonca úplne zastierajú jeho charakter. Zastierajú skutočnosť, že týranie a bitie nie sú ľahko izolovaných úderov, ale proces úmyselného zastrašovania s cieľom donutíť obeť podrobíť sa vôlei násilného.

Pojmy ako bitia žena, obeť domáceho násilia, týraná žena, ktoré zdôrazňujú situáciu ženy ako viktimizovaného objektu činu niekoho iného, zastierajú jej subjektivitu a konanie. Naznačujú, že „bitia, týranie“ je všetko, čo sa o žene dá povedať, že jej identitu je „byť obeťou“. Lenže ženy, ktoré zažili násilie a ktoré vedia, kolko sily, pozornosti a sebadisciplíny treba vynaložiť na prežitie, sa zriedka identifikujú ako „obeť“. Považujú sa za silné ženy, ktoré to nejakým spôsobom vedia zvládnuť. Sú to silné aktívne ženy v každodennom procese zvládzania, zápasenia a unikania násilu svojho „partnera“ (A. Jones).

Zatiaľ čo politické zajatie spoločnosti vníma a registruje, domáce zajatie, v ktorom trpia ženy a deti, spoločnosť zväčša nevidí.

V zajatií, v ktorom je obeť v sústavnom, dlhotrvajúcom kontakte s páchateľom, sa vytvára zvláštny druh vztahu – je to vzťah nadvlády udržiavanej nátlakom. Toto platí bez ohľadu na to, či bola obeť vzatá do zajatia násilného, ako je tomu v prípade väzňov, zajatcov, rukojemníkov, alebo či sa zo zajatia dostala kombináciou sily, zastrašovania, rôznych slabov a lákania, ako je tomu v prípade bitých, týraných a zneužívaných žien a detí. (Judith L. Herman).

Odhnaf moc obeťi, izolovať, vyuľovávať a udržiavať pocit hrôzy a bezmocnosti (násilim, aj občasnými „odmenami“), vyuľovávať vďačnosť, ovládnuť telo obeťi – to sú metódy, ktoré umožňujú jednej ľudskej bytosti zotročiť druhú a získať psychickú nadvládu.

Akékoľvek vystavenie totalitnej kontrole trvácej ihličkou dobu (mesiace, roky) – či ide o rukojemníkov, vojnových väzňov, väzív v koncentračných táboroch, alebo tie, ktoré boli vysta-

vené totalitnému režimu, teror v sexuálnom živote a v domácnosti – vedie ku vzniku komplexnej PTSF. Domáce násilie, btie a psychické týranie žien je traumou, ktorá spôsobuje nielen fyzikálne poranenia tela, ale aj najmä fyzické duševné rany.

TRAUMA SPÔSOBENÁ TÝRANIOM

Týranie v partnerskom vzťahu je najbežnejšia, najtragickejšia a najrozšírenejšia forma násilia, ktorou trpia ženy. Specifickosťou domáceho násilia je, že sa odohráva v intímite vzťahu medzi mužom a ženou, že sa odohráva priamo v rodine, na mieste, ktoré by malo byť mestom istoty, ochrany, záštity proti agresii a ľaskostiam vonkajšieho sveta. Nariesto bezpečnosť je rodina niekedy koliskou násilia.

Zíť zaobchádzanie v rámci rodiny zostáva najčastejšie nepoznané a nepotrebané, pretože jeho páchateľia sú mlčky alebo zjavne ospravedlovaní. Jeho „tragická kontinuita“ spôsobuje, že v živote niektorých žien dominuje násilie a poznáme celý ich život.

Násilie voči ženám je „historickou konštantou“ a tieňom sa celou historiou ľudstva až do súčasnosti. Násilie voči ženám je javom univerzálnym, vyskytujúcim sa vo všetkých oblastiach sveta, vo všetkých typoch krajín a vo všetkých typoch rodín. Ženy, obeť násilia, musia znášať násilie a týranie zvážať v najväčšom osamotení. Najničivejšie dopad má na dveľko trauma prežitá v izolácii.

Býť obeťou trvalého alebo náhlého násilného správania a nemať možnosť veriť osobie, ktorá by mala súčítiť a pomôcť, to je byť zváňa podporu, solidaritu a spravodlivosť. Je to druhá forma násilia, ktorá sa prípadu k násiliu páchanému v rodine, v intímnom vzťahu.

POMENOVÁŤ, OZNAČOVAŤ

Už samotná snaha podnietiť záujem, zameriť pozornosť na problém a jav násilia páchaného na ženach v partnerských vzťahoch býva vnímaná a posudzovaná ako nadmerná a neadekvátna snaha, ako nenáležité vyťahovanie, vyzdvihovanie jedného problému spomedzi množstva iných, rovnako dôležitých a na liehajšom.

TÝRANIE JE TÝRANIE, NÁSILIE JE NÁSILIE

Mnohí profesionáli, psychológovia a terapeuti, muži i ženy, odmiestajú označovať pojmom násilie a pomenovať to, čo ho násilník dopúštu na svojej manželke, násilím a týraním.

Označenie páchateľa násilia ako násilníka podľa nich znamená obvinenie a vylievanie pocitov viny (v páchateľovi, násilníkovi). To je podľa nich nevhodné, pretože poradca alebo terapeut nemá hodnotiť a obvinovať, ale má zácharovať neutralitu.

Dalej tvrdia, že označovanie násilia a násilníka nemotívuje, ale naopak, blokuje násilníkov, a tým potom nechcú spolupracovať. Takéto tvrdenia vlastne obsahujú predpoklad, že nebyť externalizácie, zverejnenia a označenia násilia a násilníka, tento by bol ochotný spolupracovať (v terapii sa snažiť o zmene, okrem iného aj o zastavenie násilia).

Čo nie je pravda, aspoň nie vo väčšine prípadov, ako to dokumentujú zahraničné štúdie ale aj naše praktické skúsenosti. Na podporu takéhoto prístupu sa argumentuje niekoľkými, vynimočnými prípadmi násilníkov ochotných k zmene (zastaveniu násilia) a skutočne sa o to snažiacich, ktorí ale tvoria práve tú malicísku skupinu 2% z celkového počtu násilníkov.

Bežny, a u nás prevládajúci postoj profesionálov, poradcov a terapeutov teda je, že najprv je potrebné pracovať s násilníkom terapeuticky, t. j. skôr, než sa voči nemu urobia nejaké represívne zásahy. Predpoklada sa, že výsledkom terapie okrem iného bude aj ukončenie násilia, a že k zastaveniu násilia je potrebná spolupráca oboch partnerov, nielen rozhodnutie a snaha násilníka. Súvis to s tým, že sa po prvej násilií čiakej ako problém párovej interakcie, vzťahu, ako symptom že fungujúcej rodiny, a po druhé sa spochybňuje ponímanie násilia ako nerovnováhy moci a zneužívania moci mužom.

Tvrď sa, že neexistuje v skutočnosti úplná rovnováha moci v žiadnom vzťahu, že v každom vzťahu je nerovnováha a prevaha jedného z partnerov. A že k využitiu/zneužitiu moci dochádza

vlastne veľmi často a vo väčšine vzťahov (muž voči žene a napäť, rodic voči dieťaťu a podobne). Niektoré je to mierne, v iných vzťahoch častejšie a výraznejšie a niekedy to môže, s prispieňom oboch partnerov, prerásť až do týrania. Ženy používajú viac verbálne formy „jemejšie“ (formy násilia, t. j. „ženské“ a muži viac neverbalné formy, vrátane fyzického násilia, t. j. „mužské“).

Tvrď sa, že je nevhodné, nesprávne a nespravidelné voči jednému z partnerov – mužovi, ktorý používa viditeľnejšie, zjavnejšie formy násilia, kým žena skrytejšie, menej nápadnej, označovať za zodpovedného len jedného z partnerov, muža (označovať ho ako násilníka a zvlášť zdôrazňovať násilie ako problém, pretože je len súčasťou celého komplexu problémov v partnerskom vzťahu a spolužiti, resp. v celej rodine).

Takéto psychologizujúce ponímanie násilia a psychologizujúci prístup pri jeho vysvetľovaní a zvládaniu, je nedostatčujúci a nevhodný.

Úzko psychologický prístup nevidí celú hĺbku násilia voči žene v párovom vzťahu a jeho dôsledkov pre ňu. Spoločná práca s manželským párom, či celou rodinou môže mať nepríaznivé účinky na obeť násilia. Zapojenie oboch partnerov (muža aj ženy), či celej rodiny do terapie vlastne naznačuje, že na násili majú svoj podiel obaja/všetci a že obaja/všetci, nielen páchateľ, majú svoj podiel zodpovednosti – na vzniku, udržiavaní, aj odstránení násilia.

Dôsledkom takéhoto zdanivo rovnocenného a neutrálneho prístupu je v skutočnosti pri-súdenie viny a zodpovednosti aj obeti, a teda prevazie, akceptovanie a uplatňovanie násilníckej „verzie príbehu“. Zdanivo rovnocenný prístup v terapii a parovstene v skutočnosti zachováva nerovnováhu a nerovnosť ženy a muža v ich vzťahu, udržiava status quo. Prístup, ktorý v práci s týranými ženami a ich násilníckymi partnermi vychádza z „delenej“ zodpovednosti oboch, v skutočnosti pre-súva zodpovednosť a prevrácia roly obete a násilníka. Aby neboli poškodený páchateľ, aby sa mu neublížilo, ubližuje sa druhýkrát obeti, žene, druhýkrát sa na nej pácha násilie.

NEUTRALITA

V pozadí týchto úvah je otázka a zásada profesionálnej neutrality.

Neutralita je jednou zo základných zásad rôznych terapeutických prístupov. V súčasnosti je veľmi spochybňovaná, pretože sa o ňu obviňuje z obetami násilia. Myslim, že podstatu vystihla Judith L. Herman rozlišením terapeutickej a morálnej neutrality (1995, s. 12). Podľa nej „terapeutická neutralita znamená zachovávať nestranosť k vnútorným konfliktom pacientky, respektujúc jej/sieb cháploschopnosť vzhľadu, autonómnu a volbu“. Terapeutická neutralita je základným princípom každej psychoterapie a má mimoriadny význam aj v terapii traumatizovaných ľudí, vrátane obetí domáceho násilia.

Morálna neutralita „znamená zostať nestranom/ým v sociálnom konflikte“ (J. L. Herman, tamtiež). Pretože ide o násilie a týranie. „Aj keď sa snažíme o terapeutickú neutralitu, nie je možné zostať morálne neutralom/ým, ale dočasne v činnosti, nie je morálna neutralita ani žiadúca, ani možná. Máme povinnosť zaujať stanovisko“ (J. L. Herman, tamtiež).

V sociálnom konflikte, napr. interpersonálnom konflikte dvoch osôb, disponuje každá zo zúčastnených strán príbližne rovnakou mocou, silou (nerovnaké, odlišné až protikladné sú ich ciele, očakávania). Ale ak jeden z partnerov disponuje absolútne, totalitnou mocou, tu to nie je konflikt, ale násilie. Kde je násilie a teror, nie je konflikt. Preto je nevhodné a chybné označovať partnerské násilie ako konflikt a ako problém v partnerskej interakcii a komunikácii. A preto je

Eva Sopková, Profamilia,
Humenné

nevôdne a chybne zachovávať neutralitu a nevyjadrovať negatívny postoj voči násiliu páchanému na ženach v intímnych vzťahoch. Preto je potrebné a žiaduce označiť násilie ako násilie, aj v rámci poradenia a/alebo terapie. V zneužívajúcich vzťahoch muž pácha násilie, týra a zneužíva ženu. Táto skutočnosť, reálne násilné správanie muža a týranie ženy, je zastretná miľaním, je rodinným tajomstvom (ktoré rodina chráni). Ak ho neodhalime ani v terapii, zúčastňujeme sa na ochrane a udržiavame toho rodinného tajomstva a umožňujeme a nepríamo podporujeme pretrávanie reality, ktorú tajomstvo a miľanie zahŕňa – umožňujeme páčiť ďalšie násilie a deľať ubližovať. „Nevidím zlo, nepočujem zlo, nehovorím o zle, nemyslím na zlo“ sú charakteristiky ľudu, ktorí sú súčasťou traumatických systémov (A. Bentovin, 1998, s. 18).

NOVÉ PRÍSTUPY

Základným rysom nových prístupov v terapeutickej práci s traumatizovanými ľuďmi, vrátane týraných žien, aj pri práci s násilníckymi mužmi a rodinami zahrnujúcimi násilie, je prelomenie tabu miľania, označenie a zverejnenie násilia (externalizácia) a konfrontácia násilníka s vlastným násilím (to neznamená konfrontáciu s obejom násilím).

Niekto zo základných charakteristik poradenských a terapeutických postupov pri práci s týranými ženami a násilníckymi mužmi:

- ▶ pomerenie, označenie násilia násilím (a nie napríklad označenie problému v interakcii partnerov);
- ▶ výlučná zodpovednosť násilníka za násilie (jej explicitné vyjadrenie – mnou a podporu násilníka, aby ju uznal a prijal);
- ▶ odlišenie porozumenia (v danej situácii, iné osobné problémy násilníka, pozn. pre obeť to platí samozrejme v prvom rade) a jednoznačne negatívneho postoja k násiliu v partnerskom vzťahu;
- ▶ ponímanie manželského násilia ako Alfa-problému v manželskom vzťahu (tj. ako prvoradého problému s najväčším významom) a ako problému odlišného od iných svojou kvalitou a nie mierou (tj. násilie nie je len „väčšia hľadka, konflikt“);
- ▶ primárnym cieľom je zastavenie násilia, bezpečnosť a ochrana obeť (ženy, deti) a z toho je jasné, že tu nemôže pôsobiť psychologická a poradná sama bez efektívnej spolupráce s inými inštitúciami, oprávnenými uskutočňovať aj zásahy a intervencie proti násilníkovi;
- ▶ terapia a poradenstvo nemôže a nemá nahradíť iné intervencie (tj. psychologická pomoc nie je jediná a nemusí byť ani najdôležitejšia, ani postačujúca);
- ▶ vyhýbanie sa zbytočnej konfrontácií násilníka a obeť, vyhýbanie sa mediácií a iným poradenským postupom, ktorých cieľom je dosiahnuť dohodu partnerov (tj. dohodu násilníka a jeho obeť).

Pozn. Mediácia je kontraindikovaná, resp. možno ju použiť len výnimcoľne, pri splnení jasne definovaných podmienok a pravidel.

Napriek tomu, že mnohé výskumy vyvrátili tézu, že žiadna žena by nemohla tolerovať násilie, pokiaľ nemá nejaké patologické osobnostné črtu, je toto presvedčenie stále živé – u nás žiaľ, ešte stále pretráva nielen v laickej, ale aj v odbornej verejnosti.

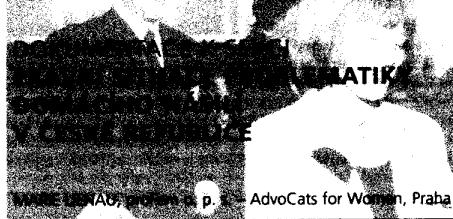
Dochádza tu k zámerne príčiny a dôsledku: namiesto pochopenia, že psychopatológia obeť je reakciou na situáciu zneužívania, týrania, sa napäť predpokladá, že týranie je vyvolané, či spojené s nejakou psychopatológiou obeť. To vedie k druhotnému poškodzovaniu žien a znemožňuje poskytnúť náležitú pomoc.

Výskumy v poslednom desaťročí, napr. projekt financovaný Svetovou bankou, sa zameriavajú na následky, ktoré zanecháva násilie na zdraví žien. Týrané ženy majú významne horšie fyzičké a psychicke zdravie než netýrané ženy.

Aj naše skúsenosti potvrdzujú zahraničné zistenia, že k pozorovateľnému subjektívneemu i objektívneemu zlepšeniu psychickeho i fyzického zdravia u týraných žien a ich detí dochádza, keď zamedzíme akékoľvek ďalšie násilie a týranie, napr. po oddelení spolužitia a zamedzení akéhokoľvek kontaktu násilníckeho manžela/otca s manželkou/defmi. Úplné odstránenie a rehabilitácia následkov prežitého týrania je možná len a až vtedy, keď dojde k úplnému a trvalému zastaveniu týrania. Terapia a rehabilitácia obeť týrania nie je možná, ak žena a deti žijú v situácii pretrávajúceho násilia (aj keby malo len skrytú a „jemnú“ formu), a kym je násilník akýmkoľvek spôsobom prítomny v ich živote.

OTÁZKA NA ZÁVER

Namieto neadekvátrej a nevhodnej otázky pre ženy „Prečo neodídú?“, je tu otázka pre mužov: „Prečo muži bývajú svoje manželky a deti?“ a otázky pre celú spoločnosť: „Prečo násilie mužov na ženach a deťoch tolerujeme a umožňujeme?“, „Prečo proti nemu nezasiahneme a nezastavíme ho?“

Právní situace v oblasti domácího násilí se zdá být jedním z nejtrváčekších ofšírků při řešení tohoto téměř systematického (protože státem téměř nepostihnutelného) porušování lidských práv – převážně žen a jejich dětí. Na konkrétní pozadavky změny českého zákonodarství ze strany nevládních neziskových organizací zabývajících se násilím na ženách, a tedy i domácím násilím, reagoval stát dosud odrážatavě.¹¹

Projekt proFem o. p. s. s názvem „AdvoCats for Women“ se i proto věnuje podrobnému rozboru právního základu problematiky domácího násilí již od roku 1999. Právnický tohoto projektu vypracovaly obsáhlou studii,²⁾ jejíž první znění na konferenci v pracovní skupině představily a s účastníci diskutovaly.

Rozbor českého zákonodářství vždy velmi podrobně – obdobně rykostudie, např. ministerstva vnitra, se totíž dosud zadavat domácím násilníkům jen velmi povrchově, a sice především z hlediska trestního práva. Pohled na domácí násilí však vyžaduje systematický přístup. Cílem studia (vypracovaného se zteřením co nejefektivnější pomocí obětem, tedy předešvem ženám a jejich dětem, a od souzení, resp. vyjádření trestuhodnosti činnosti pachatelů) byl propojený přístup či pořízení nejen o trestní právo, občanský zákoník a občanský soudní řád, ale i na zákon o rodině, o policii, o poskytování peněžitě pomoci tomuto násilnému činnosti, o advokaci, o sociálně-právní ochraně dětí a na nekteré další zákony ze sociální oblasti.

Důležitý byl pohled na možnosti a využití stávajících zákonů, tedy současně pozitivního práva. Dobrodružný popis a rozbor ukázal, že je dnes existují celá řada možností chránit oběti a „příhánot“ pacientek z odpovědnosti. Se tak neděje, souvisí s negativním celopøeskokenským pohledem na problematiku. Soucidi se nějakou tou fackou neradí zabývají a k tématu se kloní stále ještě jako k problemu „uvnitř rodit“, do kterého stát nemá zasahovat.³⁾ Tomu odpovídá jak policejní praxe, tak praxe českých institucí.

1) Rota a profém podstavcem. Seuke pro róne příležitosti Zen a mužů v Rády výroby pro lidéka práve v roce 1999 návrh na úpravu § 215 Trestního zákona. Chýle doplnit trestnost tyráni osoby, když se jedná o „osobu blízkou“. Rada výroby návrh zamítla, a sice na základě zhodnocení ministerstva spravedlnosti, které tvrdilo, že pacifické nemohou osobám blízkým způsobit úuru, jíž by pcovali jakou vlasti. Tuto absurditu tvrdí ministerstvo spravedlnosti úste svým vykóležením záspuce ještě dnes – Ustavně-právný výbor Parlamentu ČR zamíti též doslovny návrh poslanců KDU-ČSL po vystoupení práve tohoto pána.

2) Studii právní situace s názvem „Domácí náklady v České republice v roce 2002 z pohledu práva“ naleznete na internetových stránkách profem o. p. s. od konce března 2002 - www.profem.cz - pod iZpravodaj nebo přímo <http://izpravodaj.profem.cz>.

3) Příklad z vlastní praxe: Vysoký úředník ministerstva spravedlnosti bil a tyral svoji ženu po několik let. Došlo k znásilnění,

znamená a téžkým paragonem pátéče s následnou invaliditou ženy. Násilné by odsozenou k větme rok podleminování a jako odškodnění své byvalé ženě, která žila v té dobe jíž ve než rok v utajeném zlovlém bydlení, mu soud přikázal celých 10 000,- Kč. (Dospělé děti, svědčí týraný matky, se příklonily k otci – je možno a matka nemá nic.) Případ je velmi čerstvý, to znamená, že soudcům je probíhající výroční diskuse k problematické dobre známa.

Výsledek není příliš překvapivý: Samozřejmě že existuje celá řada možností pozitivního pohledu na problematiku v zájmu obětí. Problemem je ale nedostatečná informovanost o souvislostech mezi jednotlivými aspektky problematiky především u orgánů činných v trestním řízení, ale i advokátů/advokátoù a soudků/soudců.

Základním nedostatkem je ale absence pojmu domácího násilí a násilí v trestním právu a pozitivním právě. Jeho zavedení by již dnes situaci obětí domácího násilí nesmířitelně usnadnilo – páchaného by mohlo být odsozeno, a to především ve smyslu tválejšího odstranění z místa trestních činů v zájmu ochrany oběti, a obětem by mohla být poskytnuta efektivní pomoc. (Bohužel, administrativní a politická vůl současných českých státních orgánů k alespoň dočasnemu řešení v této záležitosti není právě výrazná⁴) a je otázkou, zdali by se neuvádět k řešení dané problematiky neměly zabývat soudy „výšší“ – což neziskové organizace v oblasti působící vzdáleně zaujímají.

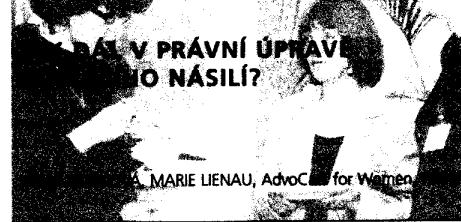
Studie zvažuje návrhy nejen akutně podmiňených změn v trestním zákoně, ale i v jiných oblastech. Komplexního řešení po právní stránce by se ale mohlo dosáhnout zřejmě pouze zavedením zákona zcela nového. Tedy obdobného řešení, k jakému dospěly legislativy rakouská a německá,⁵¹ v nichž se pak od nového, výrazně s domácím násilím spojeného a tak pojmenovaného zákona odvíjí přístup k dalším platným zákonomům. V souvislosti se zavedením nových zákonů uplatní naší sousedé informační a školící přístup ke všem státním složkám s problémem souvisejícím. I soudce staré školy potřebuje totiž čas od času výraznou pomoc, zvláště jsou-li jeho brylé zaměřeny generovým stereotypem či předsudkem ohajoby i „nefunkční“ rodiny, kterou bylo radno nazývat spíše teritorickou jednotkou.

4) Opětovné podání na změnu v trestním zákoně ze strany naší neziskové organizace, tentokrát na změnu §59 89 TZ a 34 TZ v únoru 2002 usilují především o zavedení pojmu domácího násilí do české legislativy. Ministerstvo spravedlnosti se také aktivně opětovně k tzv. pozemkovacímu návrhu k nahoru uvedenámu návrhu poslanců KDU-ČSL negativně – a sítě zboří se; opět se stejnou argumentací. "Když nemůžeme mít návrh kompletní – a na tom se nepracuje – tak nebudeme mit prostě nic."

Poslanci Ústavně-právního výboru Parlamentu se k tomuto minně ministerstva spravedlnosti bohužel přiklonili, i když to byli právě poslanci sněmovny Parlamentu ČR, kteří v prvním čtení poslaneckého návrhu KDU-ČSL zhodnotili situaci oběti domácího

5) Nauč v Rakovníku bei pfarr. František Šimola o ochraně před nátkem (GeSchG) ze dne 30. 12. 1966, novela 1999

V SRN: Zákon pro zlepšení občanskoprávní ochrany v případě násilných činů a omezování osobní svobody a zároveň i usnadnění ponechání bytu manželů při rozluce (Zákon o ochraně před násilím) ze dne 8. 11. 2001.

1.

Násilí obecně rozumíme zlé nakládání, tělesné útoky, pohrůžky obdobným násilím nebo jednáním, které působí újmu na fyzickém, sexuálním nebo psychickém zdraví. Jde o agresi jedné osoby proti osobě druhé (nebo jejich většinu počtu), jejímž cílem je ublížit, poškodit, poranit nebo zabít.

V našem právu není pojmen násilí definován. Teorie však rozlišuje násilí absolutní, kdy složka vůle u oběti zcela chybí, vylučuje vlastní jednání oběti. Pro situace domácího násilí (angl. Domestic violence, dále jen DV) a násilí v rodinách (angl. Inter Family Violence, dále jen IFV) přichází v úvahu spíše násilí kompluzivní, které nemá za cíl vyfudit vůli oběti, ale působí na její psychiku s cílem přinutit ji, aby se podrobila nátlaku, kterému oběť odolává jen s obtížemi, protože je ovlivněna prozádým násilím, např. bitím nebo bitím dětí, které bude pokračovat, pokud se oběť nepodvolí.

Násilí uvnitř rodin je časté a týká se všech druhů rodinných vztahů (mezi dospělými a jejich dětmi, mezi dětmi, dospělými a prarodiči). Násilí v rodinách poškozuje děti na celý život víc než všechna genetická poškození obecně.¹⁾ Oficiální údaje o obětech domácího násilí chybí. V žádné kriminálnícké či justiční statistice není znak pohlaví oběti uveden. Údaje o počtu obětí domácího násilí dovozujeme z evidence buď občanských, nebo neziskových specializovaných pracovišť nebo z kriminologických výzkumů.²⁾ Z jejich poznámk u vyplývá, že 90 percent obětí domácího násilí jsou ženy, dále senioři a ojediněle muži v produktivním věku. V 80 procentech případů takto evidovaného násilí jsou pasivními účastníky násilí nezletilé děti.

Obecně nízká úroveň právního vědomí české společnosti se promítá do tolerance vůči verbálnímu i brachialnímu násilí – viz např. říkana, mobbing, domácí násilí. Některé formy násilí jsou dokonce považovány za pravidlný jev určitého postavení oběti. To platí i o DV a IFV, kde se mnohdy oduspuje spíše oběť než agresor.

Reakce na trestuhodnost DV a IFV v trestním kodexu, i když trestněprávní sankce má své opodstatnění především z hlediska individuální i generální prevence, stojí na počátku systémových opatření proti DV nebo IFV. Násilné jednání pachatele DV nebo IFV musíme posuzovat v kontextu celého právního řádu, který je zdrojem ochrany subjektivních práv zaručených ústavním pořádkem. Proklamovaná ochrana osobnosti člověka, jeho důstojnosti, práv a svobod se při násilníkém jednání zahrnujovaném pod DV nebo IFV může účinkem.

Z hlediska platného práva je DV nebo IFV považováno za záležitost soukromou, která může být vyřešena v rámci rodiny (domácnosti), do které nepřísluší státní moc zasahovat. O tom svědčí

1) Koukolík, F., Drloláv, J.: *Zlo na každý den*, Galén, Praha 2001, str. 395. Například v USA je každoročně členem rodiny napaden 1 milion žen a 1,4 milionů dětí. Násilné interakce probíhají mezi děny rodin stejně i opačného pohlaví bez ohledu na věkové skupiny a sociodemografický úroveň rodiny. Násilí má často povahu trvání. Přibližně polovina zaváděných amerických žen se stala obětí svého byvalého nebo současného partnera.

2) Uvádí se, že pravděpodobnost je napaden/v-a, poraněn/v-a či usmrcen/v-a v bezpečí domova členy rodiny je třikrát větší než pravděpodobnost napadení na ulici a že každou osmu českou ženu partner bje. Cit. volně podle: Novotný, O., Zapletal, J. a kol.: *Kriminologie*, Eurolex Bohemia, Praha 2001, str. 274.

ustanovení § 163 platného trestního řádu, kdy tam taxativně uvedené trestné činy tvorící ve své většině množině trestných činů zahrnujovaných pod DV nebo IFV je možno stíhat pouze se souhlasem poškozeného/ho (oběti). Toto ustanovení o výslovném souhlasu oběti (manžela, matky, dospělé dcery, milenky...) s trestním stíháním pachatele (manžela, otce, syna...) považujeme za porušení práva člověka – ženy – na spravedlivý proces. Ani ustanovení § 163a, odst. 1, písm. d) nefelší problém dispozičního práva oběti domácího násilí. Jak bude oběť dokazovat, že souhlas nedala nebo vzala zpět v tísni, pod pohružkami a vydírání, když tato situace trvá?

Záhadný společenský problém – kolize veřejného a soukromého práva – je přenesen na bedra oběti. Úmysl zákonodárce nadřídil zájmy soukromé, tj. ochranu intimity rodiny, nad zájmy veřejné, tj. potrestání pachatele, jecestou k eskalaci násilí.

Právo na spravedlivý proces je zakotveno v českém právním řádu, zejména v čl. 36 LPS v kontextu s ostatními ustanoveními Ústavy a Listiny. Nechybí ani v Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, která ve znění protokolu č. 3, 5, 98 včetně Dodatkového protokolu a protokolu č. 2, 4, 6 a 7 se stala součástí našeho právního řádu.

Trestné činy, které lze zahrnout pod množinou trestných činů spáchaných v rámci domácího násilí, nacházíme zejména v Hl. V, VI, VII a VIII TZ:

Hlava V, Trestné činy hrubé narušující občanské soužití
§ 197a Vzbuzení důvodné obavy,

Hlava VI, Trestné činy proti rodině a mládeži
§ 215 Týrání,
§ 217 Ohrožování mravní výchovy mládeže,

Hlava VII, Trestné činy proti životu a zdraví
§ 219 Vražda,
§ 221 Úmyslné ublížení na zdraví,
§ 222 Úmyslná těžká újma na zdraví,

Hlava VIII, Trestné činy proti svobodě a lidské důstojnosti
§ 321 Omezování osobní svobody,
§ 235 Vydírání,
§ 237 Útek,
§ 238 Porušování osobní svobody,
§ 241 Znásilnění.

Lze tedy shrnout, že domácí násilí, tedy násilí v rodině nebo domácnosti, je jakýkoli protiprávní čin:

- akterem jedna osoba způsobila jiné osobě tělesné zranění, újmu na zdraví nebo omezila její svobodu;
- jedna osoba v rozporu se zákonem utiskuje, vydírá druhou osobu nebo jí vyhrožuje poškozením života, tělesným zraněním, újmu na zdraví nebo omezováním osobní svobody;
- nebo neoprávněně vnikne do domu nebo bytu jiné osoby.

Trestné činy, které lze zahrnout pod domácí násilí, mají následující společné znaky:

- jsou páchní v rodině nebo domácnosti;
- mezi osobami v poměru rodinném nebo obdobném (osobami blízkými nebo osobami, které jsou považovány za osoby blízké);
- vyžadují se dlouhodobost a splňují znaky pokračování v trestné činnosti:
  - například stejnou skutkovou podstatou;

- b) jsou vedeny jednotným záměrem utiskovat, vydírat, ohrožovat, omezovat, ubližovat, znásilňovat oběť, nutit ji, aby něco konala nebo opomíjela, s cílem ponižovat její lidskou důstojnost;
- c) jsou spojovány stejným nebo obdobným způsobem proveden;
- d) vyznačují se blízkou časovou souvislostí;
- jejich páchaní se vyznačuje vysokou latencí, zejména u trestních činů útisku, vyhrožování, vydírání, omezování osobní svobody nebo neuvalného vynucování sexuálních aktivit;
- fyzické stopy bitib nebo psychické útrapy nedosahují při jednotlivých útocích skutkové podstaty trestního činu ublížení na zdraví nebo znásilnění;
- pokud jsou tato jednání uskutečňována v přítomnosti nezletilých dětí, například skutkovou podstatou trestních činů týrání (psychické) svěřené osoby a ohrožování mraživými výchovy mládeže;
- za vymenované trestné činy, výjma trestního činu znásilnění a téžké újma na zdraví, nepřesahuje horní hranice trestu trest dva roky odňaty svobody, s výjimkou trestních činů § 222 – téžké újma na zdraví – a znásilnění, § 241 odst. 2, 3, 4 je shora uvedeného výčtu trestních činů nezbytný výslovný souhlas oběti se zahájením trestního stíhání.

2.

Snaha docílit satisfakci oběti, ochranu nezletilých dětí a sankcionování pachatele stejně jako ochranu potencionální oběti před dalším domácím násilím se v ČR nesetkala s kladnou odevzdu.³⁾

První pokus učinený v lednu 2001 z iniciativy ženských organizací proFem a Rosa narazil na negativní stanovisko ministerstva spravedlnosti, a tím i Rady práva pro lidská práva. Návrh novely spočíval v doplnění § 215 TZ (týrání osoby svěřené) o osobově blízké. Toto fešení má svá úskalí jak v oslabení pozice svéprávné oběti (např. riziko „psychiatrizace“ oběti při rozhozování o tom, komu budou svěřeny do péče nezletilé děti), tak v oslabení zvýšené ochrany dětí, kterou garantuje Listina práv a svobod. Nedofešené zůstaly jak návaznosti na trestní řízení, pokud jde o dispozici právo oběti, tak ustanovení trestního zákona o nepřekázení a neoznamnění tohoto trestního činu. To však nevadilo slovenským zákonodarcům, aby tuto novelu, jejíž myšlenka vznikla na školení AdvoCats for Women v roce 2000 (poté, co ji navrhly slovenské účastnice školení), nepfají.⁴⁾

V současné době je projednávan v Parlamentu ČR parlamentní tisk 1185 (dále jen PT) poslanců Holáně, Krásy a Janečka, který stejným způsobem navrhuje novelu § 215 TZ se všemi shora uvedenými výhradami. Poslanci tedy převzali původní nedokončoucí verzi projektu AdvoCats for Women z roku 2000...

Pozmeňovači návrh k PT 1185, který zpracovala po delších komparačích a studiích zahraničních úprav opět skupina právniček z projektu AdvoCats for Women, reaguje na námitky ministerstva spravedlnosti z února 2001. Formuluje legislativní vyjádření pojmu domácí násilí v zákoně č. 140/1961 Sb., Trestní zákon, ve znění pozdějších změn a doplňků, a sice v novém odstavci § 89 (vykládová pravidla) takto:

„Násilným chováním v rodině nebo domácnosti se rozumí jakékoli čin nebo opomenutí spáchávané v rámci rodiny nebo domácnosti⁵⁾ některým z jejich členů, které působí újmu na fyzickém, psychickém nebo sexuálním zdraví jiného člena stejné rodiny (domácnosti) nebo vzhledem poškozují celistvost nebo rozvoj jeho osobnosti.“

3) Např. v Rakousku byl přijat Spolkový zákon o ochraně před násilím v rodině (GeSchG) ze dne 30. 12. 1966, novela 1999. V SRN: Zákon pro zlepšení občanskoprávní ochrany v případě násilních činů a omezování osobní svobody a zároveň i usnadnění přenechaní bytu manželkám při rozluce (Zákon o ochraně před násilím) ze dne 8. 11. 2001.

4) Zákon č. 140/1961 Sb., Trestní zákon, v platném znění.

5) Obč. zákoník č. 40/1964 Sb., ve znění pozdějších předpisů, § 115 (Pojem domácnosti) Domácnost tvoří fyzické osoby, které spolu trvale žijí a společně uhravují náklady na své potřeby.

Tato díkce je odůvodňována neexistencí jednacího pojmu násilí obecné, a tím i domácího násilí v TZ, jednací chybějícím legislativním vyjádřením trestuhodnosti (zavrženíhodnosti) násilí v rodině nebo domácnosti.

Současně bylo navrženo doplnění TZ v § 34 (Přítežující okolnosti) o nové písmeno, písm. k), které zní takto: „k) spáchal trestný čin v poměru rodinném nebo obdobném ve smyslu § 89 odst. 8.“

V právním vědomí české společnosti chybí přesvědčení, že násilí v rodině nebo domácnosti není věci soukromou, ale že se jedná o společensky zavrženíhodné jednání, které při eskalaci naplňuje objektivní stránku některého z trestních činů uvedených ve zvláštní části trestního zákona.

V zákoně č. 141/1964 Sb., O trestním řízení soudním (Trestní řád), navrhujeme vzhledem ke nevyhovující novele (zák. č. 265/2001 Sb.) toto doplnění v § 163a odst. 1 písm. d): § 163a (Souhlas poškozeného)

- (1) Souhlasu poškozeného s trestním stíháním pro některý z trestních činů uvedených v § 163 odst. 1 není třeba, pokud
  - d) z okolnosti je zjevné, že souhlas nebyl dán nebo byl vztáz zpět v tísni vyvolané výhružkami, nátlakem, závislostí nebo podřízenosti nebo proto, že oběť a pachatel jsou v poměru rodinném nebo obdobném podle § 89 odst. 8 tr. zák.

Důvodová zpráva k návrhu novely trestního řádu z roku 2001 uvádí, že: „nově navrhovanou úpravou vyjímek v § 163a, kdy o trestním činu, kde je jinak podmínkou zahájení a vedení trestního stíhání souhlas poškozeného, lze konat trestní stíhání, i když takový souhlas nebyl dán nebo byl vztáz zpět, se reaguje na problém práce, které se objevily při dosavadní aplikaci“ (str. 116).

Souvislost s nejtýpičtějšími kauzami v případech domácího násilí jsou opomenuty. Ustanovení pod písm. d) citovaného § je bezzubé. Neřeší situaci oběti DV nebo IFV, protože výhružky, nátlak, závislost, podřízenost přetrvávají. Díky nebylo těchto skutečnosti byl o souhlas dán. Jejich dokazování je stejně obtížné jako dani souhlasu s trestním stíháním v každodenním bezprostředním styku s pachatelem/kou. Oběť dí souhlas s trestním stíháním tehdy:

- a) jsou-li útrapy nesnesitelné, následky násilí markantní a je-li ohroženo psychické zdraví nezletilých dětí;
- b) má-li možnost odejít i s nezletilými dětmi do azylového zařízení, k rodicům nebo do spělým dětem.

Pak nastává nejen trestněprávní, ale i rodinně-právní, občanskoprávní a sociální kalvíarie, ze které vyvěst např. ženu s nezletilými dětmi předpokládá, že „dopravující osoba“ má odborné schopnosti, dovednosti a znalosti práce s obětími trestních činů.

3.

Domácí násilí je společenský fenomén, který se vymyká současným nabízeným řešením jak právním, tak sociálním. Existující rozdílnost mezi jednotlivými odvětvovými pozitivním právem, počínaje ústavním přes trestní, občanské, správní (policie), ale především právo rodinné a zákon o sociálně-právní ochraně dětí znesnadňuje nejen sankcionování pachatele/-ky, ale i sociálně-právní pomoc oběti a jejím nezletilým dětem. Svoji práci proto sledujeme odstranění justičních bariér v situacích jak za tvrání manželství de iure, tak po jeho rozvodu, a rovněž tak v jiných rodinných vztazích. Proto máme připraven další legislativní návrh, s kterým hojdáme vystoupit, a proto ho zatím, vzhledem k čerstvým negativním zkušenostem, nezveřejňujeme.

Legislativní vyjádření zavrženíhodnosti (trestuhodnosti) DV nebo IFV v pozitivním právu chybí, a pokud nedojde v trestním právu hmotném k jeho legislativnímu vyjádření, nelze navrhovat potřebné změny v trestním řízení, zákoně o policii, občanském či rodinném právu nebo v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí apod.

ZDENA KOCOUROVÁ, ROSA, Praha

Dosti často se dostávám při diskusích s kolegy psychology či kolegyněmi sociálními pracovníci k tématu, zda má práce se ženami, které se staly obětí útoku násilného partnera, určitá specifika. Na základě zkušeností, kdy v našem Informačním a poradenském centru ROSA každoročně výcházíme ze zhruba sta nových případů násilí na ženách, tvrdím, že ano. Práce se ženami, které přežily dlouhodobé týrání nebo útok násilníka a staly se objektem násilí, má specifické rysy, které je hlediska úspěšnosti práce třeba respektovat.

V ROSE vycházíme z toho, že je nutná specializace (tzn. studium problematiky, znalost práva, filosofie stranického poradenství), proto v centru poskytujeme ženám podporu a pomoc. Poslouží to mimo jiné bezpečí a pocit jistoty, které stresované ženy velmi nutně potřebují. Za druhé je třeba klientkám poskytnout skutečně komplexní a dlouhodobou pomoc. Krátká porada, předání adres či kontaktů na azylový dům nestačí. V ROSE je ženám nabídnuta určitá škála možností – psychosociální poradenství, podporující vedení, práce na zvýšení bezpečí, možnost práce ve skupině či v klubu a v neposlední řadě i utajené azylové ubytování.

Nikdy ženě nevnučujeme řešení, musí se sama rozhodnut nebo se k řešení dobrat. Terapeutky umožní ženám náhled na situaci (násilí = moc, oběť = bezmoc). Pokud chce zůstat ve svazku s násilníkem, samozřejmě jí toto rozhodnutí nerozmlouváme, ale nabízíme jí organizace či zařízení, které jsou specializované na práci ve dvojici. I když na základě svých zkušeností víme, že v případě násilí (a obdobně poznatky mají i zahraniční organizace) nepomáhá ani mediace, ani klasický přístup psychoterapeuta, který jev nepojmenuje násilník, ale chápě jej jen jako projek komunikace mezi partnery. I proto také používá otázky typu „čím jste partneru k brutalitě vyprovokovala“. Samozřejmě ani nenazačí, že násilník partner musí převzít odpovědnost za své činy.

Násilí před ženou nikdo neodsoudí, nikdo jí jasné nesdílí, že za násilí je odpovědný pouze násilník. Chybí tedy trénování profesionálové, tajné azylové domy, terapie pro násilníky. Společnost je spíše nakloněna vidět problematiku násilí v rodině jako „modní věc“ a chybí vůle situaci násilí v rodině brát vážně.

V čem je poradenství v oblasti domácího násilí odlišné?

Je chyběné ve snaze „šetřit“ oběť nepojoňovat jasně, co se stalo, nezeptat se na možnou přítomnost domácího násilí. Oběti nám sdělují, že v poradních tuto otázku očekávají – ale nikdo ji nevysloví. Poradenství musí být chápající, empatické, tak aby nepřipomínalo necitlivý „výslech“.

Nejdříve se rovněž o neutralní poradenství – ale o poradenství stranid. V ROSE jasné vyjadřujeme, že stojíme na straně týrané ženy (vedeme ženu k vlastní aktivitě), vyhýbáme se konfrontaci násilníka a oběti. Mediaci lze využít zcela výjimečně, nevím, jak totiž může vypadat dohoda mezi násilníkem a obětí. Obdobný přístup k mediaci používané při násilí má v současné době stále více institucí i v USA a západní Evropě. My jí osobně v případě opakujícího se programového násilí v žádném případě nedoporučujeme.

BEZPEČNOSTNÍ PLÁN

- ▶ Pokud se žena rozhodne řešit svůj život, musí být připravena na to, že muž bude „reagovat“ (žena se musí připravit na válku).
- ▶ Je třeba zvyšovat nezávislost ženy – krok za krokem (nutně opakován konzultace).
- ▶ Sdělit ženě bezpečná místa (azyl, krizová centra, ale i širší rodinu), nahlásit, že dočasně opouští místo bydliště, ale nezdávat se ho (například na bytové družstvo).
- ▶ Připravit ženu na odchod – doklady, kůže, peníze, telefonní čísla, hracky pro děti, náhradní klíče od auta, důkazní materiál o násilí.
- ▶ Informovat o stři pomoći – poskytnout ženě informace o spolupracujících organizacích
- ▶ Informovat děti, aby vědely, kam volat v případě nebezpečí.
- ▶ Informovat o právní pomoci (jaká má žena práva, na koho se může obrátit, jak nalíhat trestný čin, přestupek).

JAK HOVOŘIT SE ŽENOU-OBĚTI DOMÁCÍHO NÁSILÍ

Respektujte důvěrnost (vždy bez písemnosti násilníka).

Neobvinujte ji, ujistěte ji, že není sama.

Nikdo nemá právo ženu bit.

Nic neospravedlnuje násilí, které násilník koná.

To, co se ženě stalo, je trestné.

Budte dobrou posluchačkou.

Nechte ženu, aby činila vlastní rozhodnutí.

Rekněte jí o dynamice domácího násilí.

Domácí násilí je založeno na moci a kontrole.

Nabídka pomoci (pracoviště, azylová zařízení).

Nabídka bezpečnostního plánu pro ženu. Žena se musí rozhodnout sama a zvážit, zda to pro ni není rizikantní.

S týranou ženou by měla vždy mluvit odbornice – žena.

SOS MOBILNÍ LINKA

ROSA od roku 1998 nabízí ženám možnost kdykoli zavolat na mobilní telefon 0602/246 102. Od poletí roku 1998 do 25. 11. 2001 zavolalo na SOS mobilní telefon 1950 žen, ale i několik mužů. Ženy byly rány pøedevším v situaci ohrožení života či s prosbou, jak pomoci týráné ženě, matce.

Případná klientka nedostane jen kontakt na pomáhající zařízení v určitém městě, ale podle možnosti je jí nabídnut rychlý bezpečnostní plán, jak dál.

Poskytly jsme i telefonickou pomoc ženám volajícím ze zahraničí (dokonce v několika případech jsme poskytly kontakt na azyl v cizině). Často se s žádostí o pomoc či konzultace obrací jí na tento mobilní telefon i organizace, úřady a neziskové organizace.

Na linku volají rozrušené ženy, často si stěžují na nepochopení úřadů, bagatelizaci domácího násilí, stěžují si i na polici. Ženy se cití zastrašené, muži jim vyhrožují, že je připraví o děti, že mají lepšího právníka, který už to zaflo. Muži jim vyhrožují, že je dostanou do blázince.

Mnoho žen feklo, že prožilo rodinnými poradními, ale že jim tam nikdo nepomohl. Psychologové neodsoudí násilí, snaží se o mediaci (zprostředkování, dohodu), často ženy vidí jako emocně labilní, s hysterickými rysy. S násilnoucího násilníkem se leckdy hovoří lépe, ač to zní paradoxně.

Bohužel se stalo, že násilníci dostali děti do své péče, proti kterým jsou často lépe připraveni na soudní spor, vystupují přesvědčivě, občas suverénně lžou, mají více peněz, a tedy i možnost zajistit si špičkové právníky.

AZYLOVÝ DŮM S TAJNOU ADRESOU

ROSA díky Městské části Praha 4 provozuje pět azylových pokojů s utajenou adresou. Jedná se o čtyři pokoje pro týrané ženy (samotné nebo s dětmi). Jeden pokoj je vybaven jako společenská místnost, místo pro studium či učení dětí, hernu, místo pro relaxaci. Pokoje mají společné sociální zařízení. Vybavení pokojů bylo pořízeno z grantu holandské nadace Mamma Casch a od jednotlivých sponzorů.

Za ženami do azylu dochází jednou týdně socioterapeutka, která s nimi individuálně pracuje. Ženy se vedle toho pravidelně zúčastňují v Informačním a poradenském centru konzultačí a jednou za čtrnáct dní speciální relaxační skupiny, která učí ženy budovat svoje hranice a obranné mechanismy.

Za tři roky prošlo azylem ROSY 38 žen a 35 dětí.

V poslední době vznikla řada azylových domů (vesměs za spoluúčasti církve). Přestože je zde velká snaha pomoci, nesplňují tyto domy standardy pro péči o týrané ženy. ROSA má vybudování vzorového azylového domu pro ženy-oběti násilí, kde by jima byla poskytována komplexní péče, jako svůj dlouhodobý cíl.

Je zapotřebí si uvědomit, že poskytujeme asyl obětem trestného činu, které jsou často ve stálém ohrožení, jsou vystrašené a vyčerpány z dlouhodobého násilí.

Azylové domy pro týrané ženy by mely splňovat určitá kritéria – mají poskytovat ochranu před násilím, rady a pomoc ženám, které byly fyzicky, emocionálně či sexuálně ohrožovány. Je naprostě nepřípustné, aby to byl i dům pro muže, nebo v tomtéž domě byly ubytovány osoby se sociálními či bytovými problémy.

Azylový dům by měl mít tajnou adresu.

Nezapomeňme, že často jde téměř ženám o život.

Je nutné poskytnout okamžitou pomoc – není možné vést čekací listiny. Pokud je azylový dům plný, je nutné ženě najít jiné útočiště – přinejmenším alespor krizové centrum.

Ženy si v azylu navzájem pomáhají. Mužům nejsou návštěvy povoleny. Styk dítěte, jež hož matka obývá azyl, s otcem by se měl uskutečnit na půdě OPD. V této souvislosti je nutné podotknout, že otázka styku dítěte s násilníkem otcem je jedním z dalších témat, na jejichž řešení se v České republice čeká.

Domovní řád podepisuje každá žena. Zakazuje jakékoli násilí, požívání drog či alkoholu. Musí být podepsána mlčenívlivost – utajení adresy azylu. Při příjmu pak žena podepise, že až se adaptuje (zhruba po tříletém pobytu), vytvoří s vedoucí azylu tzv. výhledový plán (jakousi orientační mapu), v čem potřebuje pomoc, podpořit, aby našla silu k vlastní aktivitě. Podobně by se to mělo týkat i dětí.

Dodržování bezpečnostních pravidel – domluvená spolupráce s policií, pro děti do školy by měl jezdit zaměstnanec azylu, aby se zabránilo možnému únosu či stopování dítěte.

Otzáka domácího násilí se musí stát širokospektrálním hnutím, které má různé formy a podoby, avšak jediný cíl – všeobecné odsouzení násilí, jeho postih a komplexní pomoc obětem.

ZKUŠENOSTI PSYCHOSOCIALNÍHO CENTRA ACORUS

ZDENĚ BEDNÁŘOVÁ, Psychosociální centrum Acorus, Praha

Psychosociální centrum Acorus vzniklo v roce 1998 za úzké spolupráce Obvodního úřadu Prahy 9. Zrod centra odrážel potřebu terénu, tj. vytvořit zařízení, které by poskytovalo všestrannou pomoc obětem domácího násilí a jejich dětem.

Po rekonstrukci vychleněného objektu byla vlastní činnost Psychosociálního centra zahájena na podzim 1998 nejprve v ambulantní formě a ještě v tomtéž roce nastoupily první klientky na pobytový program.

Základní ideou projektu je nabídnout obětem domácího násilí ucelený víceúrovňový systém pomoci, který zamezí jejich dalšímu týráni a nastartuje změnu jejich dosavadního životního scénáře obabsujícího stálosti přítomnosti násilí.

Klientky, které se na Acorus obracejí, jsou často v důsledku dlouhotrvajícího týráni svými nejbližšími ve velmi špatném fyzickém i psychickém stavu. Mnohé byly drženy v sociální izolaci, proto nemají dostatek nosných sociálních kontaktů, a nemají tak možnost vyhledat účinnou pomoc u příbuzných či přátel.

V jejich psychickém stavu se odráží dlouhodobá frustrace, prožívají pocity vinu za násilí, které je na nich páchná, jsou emocionálně labilní. Ve větší míře se u nich projevuje strach z vlastního selhání, úzkost, různé druhy fobii, silné neurotické projekty, psychosomatická nebo psychiatrická onemocnění (poruchy spánku, nechutenství, kožní ekzémy, žaludeční vředy, migrény, reaktivní deprese apod.). Většina z těchto žen má neadekvátní záporné sebehodnocení, sníženou schopnost rozhodování se a velmi nízké sebevědomí, které vyúsťuje v blokacích sil potřebných k nastolení změny své situace. K tomu přispívá obrovský strach z agresivního partnera a zároveň mnohdy silná závislost na něm, ať už ekonomická, sociální, emocionální či sexuální.

Cílem projektu Psychosociálního centra Acorus je poskytnout těmto ženám kvalitní včasnou a souhrnnou nabídku sociálních služeb zahrnujících kromě přechodného bydlení azylového typu především sociálně-právní podporu, psychoterapii, videoteatrénik interakcí, socioterapeutické aktivity, specifické programy pro děti, podpůrné rekondiční aktivity a další.

Systém pomoci obsahuje následující formy:

► **pobytový program** – představuje intenzivní práci s klientkou a je spojen s poskytnutím bydlení na dobu maximálně půl roku;

► **pomoc v krizi** – představuje možnost krátkodobého ubytování na dobu 3–5 dnů s cílem okamžitého zastavení dalšího násilí páchaného na ženě, poskytnutí bezpečného místa k regeneraci psychických a fyzických sil a k hledání adekvátního řešení ve vyrobené životní situaci;

► **ambulantní program** – představuje pomoc klientkám, jejichž situace nevyžaduje ubytování v zařízení, avšak k řešení jejich sociální situace je třeba dalších odborných služeb. Jde o krátkodobou i dlouhodobou systematickou práci s klientkou, především rodinou, včetně nabídky programů pro rodinné příslušníky. Ambulantní program může podle potřeby navazovat na programy předešloží;

- ▶ **specifické programy** – jsou určeny pro děti klientek zařízení, kterým pomáhají překonat deficit v sociální oblasti vyvolaný přítomnosti násilí v rodině. Zahrnují arteterapii, muzikoterapii, interakční skupiny a další volnočasové aktivity (videoklub, modelářství, sportovní aktivity, klub Jahoda atd.);
- ▶ **podpůrné programy** – představují doplňkové aktivity preventivního charakteru určené pro všechny klientky centra (ambulantní i pobytový), včetně rodinných příslušníků;
- ▶ **propagace a osvětová činnost** – jedná se o rozšiřování informací o problematice domácího násilí mezi laickou a odbornou veřejností prostřednictvím seminářů, diskusních klubových pořadů, mediálních výstupů a propagacních materiálů;
- ▶ **non-stop telefonní linka** – jedná se o 24hodinovou službu orientovanou na anonymní předávání informací o dané problematice a možnostech pomocí.

V roce 2001 poskytlo Psychosociální centrum Acorus průměrnou pomoc (tj. bez telefonických konzultací) celkem 147 ženám a 95 dětem. Typická klientka zařízení je podle posledních statistik centra žena ve věku 31–40 let, s jedním nebo dvěma dětmi ve věku 7–11 let, vdaná v prvním manželství. Z uvedených údajů lze vyvodit, že než se žena rozhodne situaci řešit, uběhne zpravidla 8–10 let, kdy žije s dětmi ve společné domácnosti s agresorem. I v případě, kdy děti nejsou přímo vystaveny agresivním atakám ze strany otce, jsou však většinou přiměny svého násilí páchnoucí na matecku. To se velmi negativně odráží na jejich dalším vývoji. Čím déle děti setrvávají v daném prostředí, tím hůře se korigují jejich mnohdy závažné psychické problémy.

Při řešení sociální situace klientek a jejich dětí, především řešení rozvozu a svěření dětí do péče, Psychosociální centrum Acorus velmi úzce spolupracuje s příslušnými odděleními pro rodinu a děti (dále OPD) obvodních či okresních úřadů. S mnohými je vynikající spolupráce, situaci dlouhodobě týraných žen a ohrožených dětí řeší operativně a s vysokým odborným nasazením. Bohužel jsou však i takové úřady, kde sociální pracovnice obhajují neutrální postoj a vyžadují, aby matka umožňovala do rozhoznutí soudu (a někdy i po zmíni) otcu styk s dítětem. Často jde o paradoxní situaci, kdy dítě se otec bojí, nechce k němu a matka proto, aby se nestávala do opozice vůči úřadu, přesvědčuje vzpouzející se dítě, že musí strávit odpoledne či víkend s otcem. Tím ohrožení zdražuje vývoje dítěte nadále pokračuje i v době, kdy žena vyhledá pomoc odborného zařízení a opustí společnou domácnost.

Na tomto místě bych chtěla apelovat na ty sociální pracovnice příslušných úřadů, kde jsou podobné metody praktikovány, aby zvážily riziko ohrožení dítěte a přehodnotily svůj postoj neutrality. Vždyť právě ony mají v rukou velkou moc a mohou svým postojem dát otcům dítěte jednoznačné najevo, že pokračování násilného chování nebude tolerovat, což může mít přímý dopad na úpravu jeho styku s dětmi.

Odborná situace nastává při sdělování adresy, kam se žena s dětmi před násilníkem ukryla. Psychosociální centrum Acorus je zařízení, kde žena nachází bezpečí před dalšími útoky partnera, proto není adresa centra zveřejňována. Nezdíka se však stalo, že se partner dozvěděl jeho adresu přímo od sociální pracovnice OPD s odtužováním, že přece musí vědět, kde se žena a děti zdívají. Téměř vždy pak návštěva agresivního partnera v zařízení představuje přímé ohrožení nejen pro jeho partnerku, ale i pro ostatní ženy a personál. Zpravidla v těchto případech za velmi dramatických okolností zasahují policie.

Vzhledem k tomu, že by šlo útku agresivního partnera zabránit pouhým nesdělením adresy zařízení, povídáme tento přístup úřadů za neprofesionální. V některých indikovaných případech se zdá vhodné zprostředkovat styk dítěte s otcem na neutrální půdě samotného úřadu a za přítomnosti sociální pracovnice. Navrhovaný způsob vychází z praxe, kdy několikrát úřad tento postup zvolil, a zamezil tím další traumatizaci jak ženy, tak dítěte.

Odborná situace se sdělováním adresy ženy nastává u soudu. Některí soudci respektují požadavek na nesdělení adresy a stačí jim uvést pouze doručovací adresu, jinde vyžadují na ženě,

aby přímo v průběhu soudního jednání sdělila před partnerem adresu, kde se s dětmi nachází. Také požadavek, aby v případě domácího násilí nebyla adresa součástí spisu, do kterého má partner kdykoli právo nahlédnout, se nesetkala ze strany soudů s kladným přijetím.

Vesměs dobrá spolupráce je státní i městskou policií v těch případech, kdy agresivní partner se násilně dozaduje vstupu do zařízení nebo ohrožuje přítomné osoby. Problém nastává, pokud partner pouze přebývá v areálu a nikoho přímo nenapadá – nejsou ovšem počítány slovní úrazky a vulgarismy. Policie ho v těchto případech odmítá z areálu vyvěst s odvoláním na legislativu, pestrože vstupu na pozemek je umístěna výska „Zákaz vstupu, soukromý pozemek“.

Problém vidíme také v případě, že se žena rozhodne podat na agresivního partnera trestní oznámení. Příslušníci policie často ženy od podání odrazují, rozmlouvají jim ho, celý čin bagatelizují a předem sdělují, že napadení bude přehodnoceno jako přestupek. Žena, která je ve špatném psychickém stavu, často nedokáže takovému nátlaku a od podání ustoupí. Na druhou stranu jsou v této oblasti i pozitivní zkoušnosti, kdy policie přehodnotila oznamený čin jako pokus o vraždu a sama pak velmi důrazně vystupovala proti agresorovi, který byl za tento čin odsozen na 11,5 let odňati svobody. Aby bylo zamezeno jakémukoli dalšímu násilí, je třeba, aby takto důrazně postupovaly všechny složky setkávající se s domácím násilím.

Doposud byly uvedeny téžnosti, se kterými se setkává oběť domácího násilí, avšak na okrají zájmu je samotný agresor. Zkušenosti ze zahraničí ukazují, že s agresivními partnery lze pracovat. Známé jsou specifické programy pro pachatele domácího násilí z USA i souvisejícího Německa. Agresori však zpravidla pomoc nevyhledají dobrovlně, vybríž je jiné stanovena soudně. Není známo, že by v naší republice někdo podobné programy realizoval a také pachatelé domácího násilí se většinou malým důkladem dostanou před soud. Přesto se domnívám, že tyto programy v naší republice by měly uvažovat o jejich zavedení v rámci probace.

Z uvedeného vyplývá, že řešení problematiky domácího násilí je záležitostí komplexní, na které se musí podílet více resortů a subjektů. Kromě změny některých právních norm a rozšíření počtu specifických odborných pracovišť lze situaci týraných žen řešit méně nákladnými prostředky, jako je důsledné uyužívání všech dosavadních možností legislativy a zvýšení informovanosti pracovníků relevantních pracovišť i laické veřejnosti o dané problematice a o způsobech zacházení s aktéry domácího násilí. Jen tak se podaří pferušit vzrůstající křivku domácího násilí a ulehčit situaci jeho obětí.

PORADNA PRO ŽENY V TÍSNI

AUTONOMNÍ PROJEKT

PŘI OBČANSKÉM SDRUŽENÍ

EKOLOGICKÝ PRÁVNÍ SERVIS

ČINNOST PORADNY PRO ŽENY V TÍSNI

Projekt „Poradna pro ženy v tísni“ poskytuje v první řadě komplexní přímou pomoc obětem domácího násilí (násilí páchaného partnerem) a doplňkově i právní a psychologickou pomoc obětem znásilnění, pohlavního zneužívání a sexuálního zneužívání.

Konkrétně se jedná zejména o provoz základní poradenské telefonní linky (každý den v týdnu od 7.00 hod do 22.00 hod – pomoc právní, krizová, sociální, psychologická), detailního telefonického poradenství v oblasti krizové, právní a sociální, poskytování osobních konzultací v oblasti krizové, právní (včetně soupisu veškerých právnických podání a úhrady soudních poplatků) a sociální; zprostředkování kontaktu na další potřebné odborníky (psychiatry, sociální pracovnice, asylová zařízení apod.). Od počátku roku 2001 poskytuje projekt rovněž speciální psychoterapeutickou pomoc určenou obětem domácího násilí formou skupinových sezení, výběrové uhradu zastoupení oběti domácího násilí advokátkou, doprovod klientek na jednání s úřady. Od září 2001 se Poradna pro ženy v tísni podílí jak spolupracující organizace na provozu skrytého krizového ubytování pro ženy, které u sebe nemají v této době své děti, zřízeného občanským sdružením Magdalenum. Veškeré služby poskytované Poradnou pro ženy v tísni klientkám jsou pro klientky k dispozici zdarma.

Kromě přímé pomoci výše uvedeným cílovým skupinám vyvíjí Poradna pro ženy v tísni doplňkově i preventivní činnost v této oblasti (vydává vlastní osvětové materiály, spolupracuje s mediem, pořádá semináře a setkání k uvedené tematice).

Při řešení problematiky obětí domácího násilí Poradna pro ženy v tísni úzce spolupracuje s ostatními neziskovými organizacemi, orgány státní správy a samosprávy. V brněnském regionu působí Poradna pro ženy v tísni intenzivně směrem k vyvolání diskuse o možnostech kooperace státního a nestátního sektoru při řešení problematiky domácího násilí v této oblasti a následné realizaci dohodnutých kroků.

KONTAKT

Pisemný:
– Ekologický právní servis
Bratislavská 3
602 00 Brno

Telefonicky: 0737/834345

e-mail: zenavtisi@hotmail.cz

Kontaktní osoba: Mgr. Markéta Huňková – koordinátorka projektu

FINANČNÍ PODPORA PROJEKTU PORADNA PRO ŽENY V TÍSNI

Poradna pro ženy v tísni děkuje za finanční pomoc témtoto institucím:

Nadaci OPEN SOCIETY FOUND

Nadaci rozvoje občanské společnosti (NROS)

KLIENTKY PORADNY PRO ŽENY V TÍSNI

O existenci tohoto zařízení se klientky dozvídají prostřednictvím orgánů sociálně-právní ochrany dítěte v Brně (ústří doporučení příslušné pracovnice, eventuálně předání letáku s kontaktním telefonním číslem), vybraných lékařských zařízení (úrazová nemocnice v Brně, porodnice se sídlem v Brně na Oblíkách trh apod.) a vybraných nevládních organizací (Fond ohrožených dětí, Bílý kruh bezpečnosti, Rosa, La Strada, Občanská poradna, proFem, Sít manželských a rodiných poraden apod.).

Klientkami Poradny pro ženy v tísni jsou zejména ženy, na nichž bylo pácháno domácí násilí ve zvláště intenzivní formě (dlouhodobost, velká brutalita fyzických útoků apod.). Většinou se jedná o ženy žijící v Brně nebo jeho okolí, ostatní klientky žijí na jižní a severní Moravě, v západních Čechách a v Praze, na Slovensku.

Průměrná klientka Poradny pro ženy v tísni je obětí domácího násilí. Je ve věku 30 až 45 let, má středoškolské nebo odborné vzdělání, nachází se v dlouhodobé peči psychiatra či psychologa a ve svazku s násilníkem do doby, než se rozvodila existenci násilí zveřejní, žila kolem 10–15 let. Z tohoto svazku má nezletilé děti, které byly často násilnými předmety. Většina klientek byla nutena utéci ze společného domu (bytu). Do doby, než je problém klientky relativně vyřešen, ji Poradna pro ženy v tísni poskytuje minimálně 2 až 15 osobních konzultací a od 2 do 40 telefonických konzultací. Dlouhodobé klientce Poradny pro ženy v tísni jsou průměrně poskytnuty 2 doprovody na jednání s úřady či k soudnímu jednání a v její věci je sepsáno 3 až 18 právních podání. Průměrná klientka dlouhodobě peče Poradny pro ženy v tísni využívá služeb tohoto zařízení minimálně jeden rok.

V období září 2000 až srpen 2001 využívalo pomoc Poradny pro ženy v tísni 84 žen. Z tohoto počtu 51 žen využívalo dlouhodobou formu pomocí (od minimálně dvou osobních konzultací včetně), 17 žen využívalo pouze krátkodobou formu pomocí (od pouze telefonických konzultací do dvou osobních konzultací) a 16 žen nesvolilo, aby byl o jejich kontaktu veden Poradnou pro ženy v tísni jakýkoli záznam (jednalo se většinou o klientky, kterým byla poskytnuta dlouhodobá forma pomocí).

FRIEDRICH-EBERT-STIFTUNG e.V. ZASTOUPENÍ V ČESKÉ REPUBLICE

Friedrich-Ebert-Stiftung byla založena v roce 1925 jako odkaz prvního demokraticky zvoleného německého prezidenta Friedricha Eberta. V roce 1933 byla nacisty zakázána a v roce 1947 obnovila svou činnost.

Dnes je Friedrich-Ebert-Stiftung veřejně prospěšná soukromá společenská instituce, která se cítí být zavázána ideální sociální demokracie a působí ve více než sto zemích světa.

V České republice působi Friedrich-Ebert-Stiftung od roku 1991. Úlohou jejího zdejšího zastoupení je podpora společenského a politického dialogu. Přispívá tak k vytváření pluralitní demokracie a právního státu s veřejnou správou, která je vstřícná vůči občanům. Zároveň se snaží napomáhat rozvoji jak na poli hospodářském a sociálním, tak rozvoji občanské společnosti. Touto svou činností pomáhá také ke zlepšování vztahů mezi Českou republikou a Spolkovou republikou Německo a podporuje přípravu ke vstupu ČR do Evropské unie, a to jak na úrovni politické, společenské a odborářské, tak i ve spolupráci s ostatními neziskovými organizacemi.

Formy práce v České republice jsou určovány jednotlivými tématy a ve spolupráci s partnery.

Nástroje spolupráce

- ▶ semináře, workshopy, pracovní setkání
- ▶ sympozia, vědecké konference
- ▶ vydávaní publikaci, analýz a studií
- ▶ studijní pobory v Německu

KONTAKT

Friedrich-Ebert-Stiftung,

Lazarská 6

120 00 Praha 2

ředitel kanceláře: Heidulf Schmidt

kontaktní osoby: Nicole Borůvka, tel.: 00420-2-24 94 80 88, nicole.borusova@fesprag.cz

Veronika Hubková, tel.: 00420-2-24 94 80 96, hubkova@fesprag.cz

fax: 00420-2-2494 8091

www.fes.de

ROSA vznikla v roce 1993 jako nadace (vzhledem k novému nadacnímu zákonu se v roce 1998 pferegistrovala jako občanské sdružení). Hlavním téžstěm práce ROSY se stala komplexní pomoc ženám-obětem domácího násilí.

ROSA provozuje Informační a poradenské centrum pro ženy-oběti domácího násilí.

V Informačním a poradenském centru ROSA poskytuje opakováne odborné konzultace a návazné medicínskou a právní pomoc. Ženy, které zažily některou z forem násilí, mají možnost navíc navštěvovat dvakrát měsíčně specializovanou terapeutickou skupinu.

ROSA zajišťuje i krizovou intervenci ženám ohroženým násilím na SOS krizové telefonní lince. Jen za poslední tři roky zavolalo na tuto linku přes dva tisíce žen-obětí násilí.

ROSA díky podpoře OÚ Praha 4 poskytuje i azylové bydlení ve čtyřech pokojích (délka pobytu od tří měsíců do půl roku, ve važných situacích i déle). Pro ženy je zajištěno nejen bezpečí, ale i psychosociální a právní pomoc.

ROSA se zatím nepodařilo získat objekt pro provozování tajného azylového domu pro ženy-oběti násilí. Proto bude rozširovat svou nabídku formou tajních azylových bytů s komplexní péčí.

Ženy, které se ocitly po rozvodu ve složité psychické či zdravotní situaci a trpí pocity osamění, mohou využít Klubu ROSA.

ROSA se podílela na založení Koordináčního kruhu prevence násilí na ženách (volné sdružení pěti českých neziskových organizací). V rámci Koordináčního kruhu ROSA i s dalšími organizacemi spolupracuje i na politickém lobismu, který má za cíl prosadit společenské uznání násilí na ženách jako porušení základních lidských práv.

ROSA se snaží působit na veřejně miněnou formou přednášek, seminářů, publikací a usiluje o vyživění povídání a informovanosti o této problematice mezi odbornou i širší veřejností.

Cílem občanského sdružení ROSA je uznání domácího násilí a násilí na ženách jako závažného celospolečenského problému, dosažení změn v legislativě i větší angažovanosti státní správy a v neposlední řadě i vytvoření důstojného azylového bydlení pro ženy-oběti domácího násilí, které jsou nutný se dočasně skrývat před násilným partnerem.

ROSA za tímto účelem spolupracuje s neziskovými organizacemi zabývajícími se obdobnou problematikou, státními i zastupitelskými úřady a v neposlední řadě i se zahraničními organizacemi.

KONTAKT

ROSA – Centrum pro týrané a osamělé ženy

Podolská 25

147 00 Praha 4

tel./fax: 02/41 43 24 66, po-ut 15-18 hod

e-mail: rosa@telecom.cz

krizová telefonní SOS linka: 0602/246 102

Ženská nezisková organizace proFem o. p. s. realizovala od října 1998 do konce září 1999 projekt s názvem AdvoCats for Women. Jednalo se o roční školení právniček v tematici porušování ženských lidských práv, těžištěm školení byly oblasti domácího násilí a obchodu se ženami. Projekt byl financován EU z programu Phare Democracy a zúčastnily se ho dvě zahraniční ženské neziskové organizace (Amnesty for Women z Hamburku a Aliancia žen z Bratislav). Proškoleno bylo 26 českých a slovenských právniček.

ProFem v projektu pokračuje, od ledna 2001 za podpory z programu EIDHR Evropské unie:

- ▶ Dvě skupiny právniček-expertek vypracovaly během ročního projektu **právní analýzu české legislativy** k problematickým oblastem porušování ženských lidských práv – domácímu násilí a obchodu se ženami, a sice ve srovnání s legislativními ošetřením těchto problémů v jiných vybraných zemích. Obě analýzy budou zpřístupněny veřejnosti od března 2002.
- ▶ Činnost této skupiny byla a je doplněna o otevření telefonické Linky právní pomoci ženám-obětem násilí (tel. 02/491 0744, každou středu od 18.30 do 20.30 hod.),
- ▶ pracovat začal i Fond právní pomoci ženám-obětem násilí, ze kterého je ženám-obětem násilí poskytována přímá podpora v právnických záležitostech. Fond poskytuje příspěvky jen na základě spolupráce s organizacemi, z nichž klientky přicházejí.

V současné době se projekt AdvoCats for Women vypracovává na **PRÁVNÍ PORADENSKÉ CENTRUM** s názvem AdvoCats for Women (za podpory z programu ACCES Evropské unie). Součástí práce centra budou kromě nadále pravidelně provozované Linky právní pomoci ženám-obětem násilí na ženách a Fondu právní pomoci

- ▶ právní poradna ONLINE-AdvoCats
- ▶ a přímé konzultace, které budou právničky přímo z centra poskytovat.
- ▶ Připravovány jsou i systematická školení k problematice domácího násilí po právní stránce pro sociální pracovnice/-ky po celé republice.

Pro Fond právní pomoci bude nutné najít další finanční zdroje, plánována je pro jejich získávání větší kampaň. Během roku 2002 budou vydány **právnické příručky pro ženy**, které se staly obětími domácího násilí, včetně vzorových formulářů.

KONTAKT

Barbora Péchotová – koordinátorka projektu

ORGANIZACE ZABÝVÁJÍCÍ SE POMOCÍ ŽENÁM-OBĚTEM NÁSILÍ

ROSA – Informační a poradenské centrum pro ženy-oběti domácího násilí
Podolská 25, 147 00 Praha 4 (je nutné se objednat)
tel./fax: 02/41 43 24 66 (pondělí, úterý, středa)
SOS linka: 0602/246 102
e-mail: rosa@telecom.cz

Psychosociální centrum ACORUS

Pomoc ženám v životní krizi, obětem domácího násilí
Denní krizová linka – tel.: 02/83 89 27 72
tel./fax: 02/83 89 06 71

Linka právní pomoci pro ženy-oběti násilí

(proFem o. p. s., projekt AdvoCats for Women)
tel.: 02/24 91 07 44 (středa 18.30-20.30)

Poradna pro ženy v tísni

Bratislavská 31, Brno
tel.: 0737/834 345

DONA – Linka pomocí obětem domácího násilí

tel.: 02/51 51 13 13
Bílý kruh bezpečí – pomoc obětem trestních činů
Dušková 20, 150 00 Praha 5
tel.: 02/57 31 71 00

RIAPS, linka důvěry a krizové centrum

Chelčického 39, 130 00 Praha 3
tel.: 02/697 06 97

Centrum krizové intervence

tel.: 02/84 01 66 66

Koordináční kruh prevence násilí na ženách sdružuje tyto organizace:

ÉLEKTRA, o. s. – centrum pomocí ženám zneužitym v děství
Michnová 1622, 149 00 Praha 4
tel./fax: 02/72 91 11 10
e-mail: elektra@braillinet.cz

Gender studies, o. p. s. – osvětová a vzdělávací činnost v oblasti gender problematiky
Gorazdova 20, 120 00 Praha 2
tel./fax: 02/24 91 56 66
e-mail: gender.office@ecn.cz

La Strada, o. p. s. – prevence obchodu se ženami

P. O. Box 305, 111 21 Praha 1
tel./fax: 02/22 72 18 10
SOS linka: 02/22 71 71 71

profem, o. p. s. – Konzultační středisko pro ženské projekty

Gorazdova 20, 120 00 Praha 2

tel./fax: 02/24 91 72 24

e-mail: profem@ecn.cz

[http:// www.profem.cz](http://www.profem.cz)

ROSA, o. s. – Centrum pro ženy-oběti domácího násilí

Podolská 25, 147 00 Praha 4

tel./fax: 02/41 43 24 66, 0602/246 102 (pondělì–středa, 15–18)

Kancelář Veřejného ochránce práv

JUDr. Otakar Motejl, Mgr. Anna Šabatová

Údolní 39, 602 00 Brno

tel.: 05/42 42 38 11 fax: 05/42 42 38 38

<http://www.ochrance.cz>

Úřad vlády pro rovné příležitosti

Sekce pro rovné příležitosti žen a mužů

Vladislavova 4, 110 00 Praha 1

tel.: 02/96 15 33 18, 02/96 15 35 01

e-mail: burcikova@vlada.cz

Meziresortní komise pro rovné příležitosti při MPSV

Na poříčním právu 1, 128 00 Praha 2

tel.: 02/21 92 35 98, 02/21 92 23 93

fax: 02/299832

e-mail: Jolana.Novakova@mpsv.cz

Ministerstvo vnitra ČR

Praha 7, Nad Stolou

Odbor prevence kriminality

tel.: 02/61 48 64 04

<http://www.mvcr.cz>

Český helsinský výbor – organizace na ochranu lidských práv a svobod

Jelení 3, 118 00 Praha 1

tel.: 02/24 37 2 338

Domácí násilí – staré problémy, nová řešení?

Vydáno Friedrich-Ebert-Stiftung e. V., zastoupení v České Republice
Lazarská 6, 120 00 Praha 2, fes@fesprag.cz
v Praze, červen 2002

Copyright © by Friedrich-Ebert-Stiftung e. V., zastoupení v České Republice, 2002
Redakce: Nicole Borůvka, Veronika Hubková, Markéta Krausová (Friedrich-Ebert-Stiftung)
Marie Lienau (profem), Marie Vavroňová, Zdena Prokopová (ROSA)
grafická úprava, obálka a fotografie: © Jana Štěpánová, 2002
tisk: Gemi, Praha